

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**ČETNICTVO A JEHO ČINNOST NA ČESKOBUDĚJOVICKU
V DOBĚ PRVNÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY,
SE ZVLÁŠTNÍM ZŘETELEM K ČETNICKÉ STANICI BORO VANY
(1919-1939)**

Vedoucí práce: doc. Mgr. Lenka Martínková, Ph.D.

Autor práce: Petr Smrž

Studijní obor: Archivnictví

Ročník: 5.

2023

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracoval pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Plzni 5. května 2023

.....

Petr Smrž v. r.

Poděkování

Především bych rád poděkoval paní doc. Mgr. Lence Martínkové, PhD. za cenné rady, podnětné připomínky, za velmi laskavý přístup a trpělivost při vedení mé bakalářské práce. Dále bych rád poděkoval všem zaměstnancům Státního okresního archivu České Budějovice za podporu a snahu pomoci za každé situace. V neposlední řadě patří velké díky také mé rodině a mým přátelům za jejich podporu a pomoc během celého mého studia.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na činnost četnictva na Českobudějovicku v době první Československé republiky se zvláštním zřetelem k Četnické stanici Borovany.

První kapitola je úvodem do problematiky této práce. Druhá kapitola přináší základní informace o československém četnictvu. Obsahuje definici československého četnictva, jeho stručnou historii a organizační strukturu. Zabývá se též zákonem o československém četnictvu, popisuje poslání a úkoly četníků. Přibližuje i charakter služebních odměn a požitků, pojednává o výstroji a výzbroji četníků, o podmínkách přijetí do četnického sboru a na závěr i o denním řádu československého četnictva. Třetí kapitola popisuje organizační strukturu četnictva na Českobudějovicku. Čtvrtá kapitola je stěžejní částí bakalářské práce. Vychází z dochovaných archivních materiálů a ego dokumentů a jejich analýzy. Ve sledovaném období pojednává o obci Borovany a Četnické stanici Borovany. Na základě rozboru staničních knih popisuje rajon stanice a činnosti četníků, dle informací z podacích protokolů je pak analyzována komunikace stanice. Získané poznatky jsou shrnuty v závěrečné pasáži.

Klíčová slova:

četnictvo ČSR, činnost četnictva, Českobudějovicko, Četnická stanice Borovany, staniční knihy, podací protokoly, Václav Šrol

Annotation

The bachelor thesis focuses on the activities of the gendarmerie in České Budějovice during the first Czechoslovak Republic, with a special focus on the Gendarmerie station Borovany. The first chapter is an introduction to the issues of this work.

The second chapter provides basic information about the Czechoslovak gendarmerie. It contains a definition of the Czechoslovak gendarmerie, its brief history and organizational structure. It also deals with the Czechoslovak gendarmerie law, describes the mission and tasks of the gendarmerie. It also describes the nature of service rewards and benefits, discusses the equipment and armament of the gendarmerie, the conditions of admission to the gendarmerie corps and, finally, the daily schedule of the Czechoslovak gendarmerie. The third chapter describes the organizational structure of the gendarmerie in České Budějovice. The fourth chapter is the pivotal part of this bachelor thesis. It is based on preserved archival materials and so called ego-documents and their analysis. In the monitored period, it discusses the village of Borovany and the Gendarmerie station Borovany. Based on the analysis of the station books, it describes the district station and the activities of the gendarmes, and according to the information from the filing protocols, the communication of the station is analyzed. The gained knowledge is summarized in the final passage.

Key words:

Czechoslovak gendarmerie, gendarmerie activities, České Budějovice, Borovany gendarmerie station, station books, management protocols, Václav Šrol

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Československé četnictvo – základní informace	11
2.1	Definice československého četnictva	11
2.2	Stručný přehled historie československého četnictva	11
2.3	Zákon o československém četnictvu	18
2.4	Organizace československého četnictva v letech 1918–1939	20
2.4.1	Řídící orgány četnictva.....	20
2.4.1.1	Četnické oddělení na ministerstvu vnitra.....	20
2.4.1.2	Generální velitel četnictva	21
2.4.1.3	Zemská četnická velitelství	21
2.4.2	Doplňovací oddělení	23
2.4.3	Exponovaní četníci štábní důstojníci	23
2.4.4	Četnická oddělení	24
2.4.5	Okresní četnická velitelství	25
2.4.6	Výkonné orgány četnictva.....	27
2.4.6.1	Četnické stanice	27
2.4.6.2	Expozitury	28
2.4.6.3	Ústřední četnické pátrací oddělení	28
2.4.6.4	Četnické pátrací stanice	30
2.4.6.5	Četnické pohraniční kontrolní stanice	33
2.4.6.6	Četnická eskortní stanice	33
2.4.6.7	Četnické stanice se služebními psy	33
2.4.6.8	Četnické pohotovostní oddíly	34
2.4.6.9	Četnické silniční kontrolní stanice.....	35
2.4.6.10	Okresní četnické stanice.....	36
2.4.6.11	Četnické letecké hlídky	36
2.4.7	Četnické školy a systém vzdělávání četníků	37
2.5	Poslání a úkoly československého četnictva podle soudobých právních norem	41
2.5.1	Postavení četnictva podle zákona o četnictvu.....	41
2.5.2	Služební instrukce pro četnictvo	41
2.5.3	Služba československého četnictva	43
2.5.4	Oznamování zločinů a přečinů.....	44
2.5.5	Domovní prohlídka	45
2.5.6	Prohlídka obviněného	46

2.5.7. Povinnosti a práva četníků konajících službu	46
2.5.7.1. Povinnosti četníků	46
2.5.7.2. Práva četníků	48
2.5.8. Zákazy stanovené četníkům	49
2.6 Požitky a odměny československého četnictva	51
2.7 Výstroj a výzbroj československého četnictva	52
2.7.1 Vývoj uniforem československého četnictva	52
2.7.2. Pravidla pro nošení uniforem	54
2.7.3. Pravidla pro nošení občanského oděvu	54
2.7.4. Vývoj četnické výzbroje	55
2.7.5. Pravidla pro použití zbraní	59
2.8 Podmínky přijetí do československého četnictva	61
2.9 Denní řád československého četnictva	63
3 Československé četnictvo na Českobudějovicku.....	66
3.1 Borovany jako sídlo četnické stanice	67
4 Četnická stanice Borovany	70
4.1. Dochované archivní materiály	70
4.2. Popis rajonu borovanské četnické stanice	72
4.3. Činnost stanice a situace na Borovansku na základě rozboru staničních knih.....	73
4.3.1. Kontrolní obchůzka různého zaměření	75
4.3.2. Pátrání	77
4.3.3. Eskorty	79
4.3.4. Veřejná bezpečnost a pořádek.....	79
4.3.5. Bezpečnost poštovní přepravy	80
4.3.6. Ostraha opevnění	80
4.3.7. Pátrání po osobách	82
4.4. Úřední a služební komunikace stanice na základě rozboru dochovaných podacích protokolů.....	83
4.4.1. Zemské četnické velitelství v Praze	85
4.4.2. Velitelství Četnického oddělení České Budějovice	87
4.4.3. Okresní četnické velitelství v Českých Budějovicích.....	88
4.4.4. Četnická pátrací stanice České Budějovice	93
4.4.5. Okresní úřad České Budějovice.....	94
4.4.6. Okresní soud Trhové Sviny	95
4.4.7. Ostatní četnické stanice.....	95

4.4.8. Armáda ČSR	96
4.4.9. Vlastní podání Četnické stanice Borovany	96
4.5. Velitel četnické stanice Borovany vrchní strážmistr Václav Šrol a jeho činnost	98
4.5.1 Osobnost vrchního strážmistra Václava Šrola	98
4.5.2 Několik poznámek ke služební činnosti vrchního strážmistra Václava Šrola v Borovanech před rokem 1931	99
5 Závěr	103
6 Seznam použitých zkratek	106
7 Seznam použitých pramenů a literatury	107
8 Seznam příloh	110

1 Úvod

Tématem mé bakalářské práce je četnictvo a jeho činnost na Českobudějovicku s podrobným pojednáním o Četnické stanici Borovany. Sledovaným obdobím je doba první Československé republiky a počátek Protektorátu Čechy a Morava.

Prvotním impulsem k volbě výše uvedeného tématu byl můj zájem o vojenskou historii včetně historie bezpečnostních složek s důrazem na novodobé dějiny. Zajímavým tématem je z mého pohledu historie československého četnictva i to, jak souvisí se vznikem Československé republiky. Při vzniku ČSR bylo velmi důležité zajistit bezpečnost nově vzniklého státu a v tomto hráli četníci nezastupitelnou úlohu. Na historii a činnosti četnictva je možné vysledovat jak souvislosti s historickými událostmi celostátního významu, tak i s mikrohistorií ve sledovaném regionu, která zahrnuje i jednotlivé lidské osudy nebo drobnou kriminalitu.

Impulsem pro nasměrování práce konkrétně na Četnickou stanici Borovany bylo to, že během vyhledávání materiálů k bakalářské práci jsem se seznámil na doporučení archivářů ze Státního okresního archivu České Budějovice se zajímavým ego dokumentem. Jednalo se o faksimile osobních pamětí četnického vrchního strážmistra Václava Šrola, který od roku 1919 působil jako velitel četnické stanice právě v Borovanech. Poté jsem měl možnost tyto paměti prostudovat i v tištěné podobě, jak uvádím v seznamu použitých pramenů a literatury. Vznikla tak myšlenka propojit v mé práci celkový pohled na četnictvo s detailním pohledem na konkrétní činnosti mužstva z konkrétní stanice.

Práce je rozdělena na dvě části. První část je kompilační a věnuje se obecným informacím o československém četnictvu, jako jsou mimo jiné historie, organizační struktura a příslušná legislativa. V této části je popisována též výzbroj a výstroj, podmínky přijetí k četnictvu a denní řád četníků.

Druhá část se věnuje analýze získaných archivních materiálů, kterými byly staniční knihy a podací protokoly Četnické stanice Borovany z odpovídajícího časového období let 1919 až 1939. Při své analýze jsem se snažil podchytit co nejpodrobněji informace týkající se vlastní stanice, jejího rajonu, personálního obsazení, prováděných činností, komunikace a spolupráce stanice s jinými subjekty. Uvedené informace jsou zasazovány do historického kontextu. Stručně jsem popsal i dobový kontext ve městě Borovany.

Osobní pohled na činnosti četníků přináší kapitola věnovaná osobnosti vrchního strážmistra Václava Šrola, která vychází z jeho vzpomínek vydaných tiskem. Přináší i několik konkrétních případů, které řešil. Přestože jsou líčené příhody někdy až naivní, přibližují v řadě případů poměrně výstižně náplň i obtíže četnické práce.

2 Československé četnictvo – základní informace

2.1 Definice československého četnictva

Československé četnictvo můžeme definovat jako vojensky organizovaný uniformovaný bezpečnostní sbor, který plnil bezpečnostní úkoly na celém území státu. Po vydání zákona o četnictvu č. 299/1920 Sb. ze dne 14. dubna 1920 bylo četnictvo Československé republiky definováno jako: „*Vojensky organizovaný sbor strážný, jenž určen jest k tomu, aby podle stávajících zákonných předpisů a podle nařízení příslušných úřadů státních udržoval v celém území Československé republiky veřejný pořádek a veřejnou bezpečnost.*“¹

Četnictvo bylo orgánem státní politické správy, který měl za úkol vykonávat bezpečnostní služby s podřízeností státním politickým úřadům.² Působilo především ve venkovských oblastech a v menších obcích, zatímco ve městech tuto službu konala státní a také městská policie.

2.2 Stručný přehled historie československého četnictva

V souvislosti s rozpadem rakousko-uherské monarchie se v říjnu roku 1918 osamostatnil československý stát. Prostřednictvím tzv. recepčního zákona (Zákon o zřízení samostatného státu československého) č. 11/1918 Sb. byl okamžitě převzat stávající právní řád, aby se zabránilo právnímu chaosu a politickým, správním i jiným excesům, a zároveň s tím byl recipován a upraven pro nové poměry i dosavadní správní systém. V rámci toho přešla do jeho služeb rakouská organizace četnictva.³

Je potřeba uvést, že jako první se do služeb nového československého státu dobrovolně a aktivně postavilo četnictvo v Čechách a zčásti i na Moravě. Ostatní četnické složky se pak připojovaly postupně. V pohraničích, kde se vytvořilo několik útvarů, které neuznaly vznik ČSR a inklinovaly k německy mluvícím státům v okolí, se tamní četnictvo většinou dávalo do

¹ Plné znění normy na <https://www.policie.cz/clanek/historie-cetnictva-a-policie-historie-cetnictva-a-policie.aspx?q=Y2hudW09MTQ%3d>. (14. 2. 2023)

²Srov. <https://www.policie.cz/clanek/historie-cetnictva-a-policie-historie-cetnictva-a-policie.aspx?q=Y2hudW09MTQ%3d>. (14. 2. 2023)

³ Michal DLOUHÝ, *Století české kriminalistiky. Historie kriminalistiky a četnictva na území České republiky*. Cheb 2014, 335 s. Zde zejména s. 30.

jejich služeb. Vznikla tam dokonce i vlastní zemská četnická velitelství, která byla samozřejmě nezávislá na Praze. Další komplikovaná situace byla na Slovensku, jelikož tam větší část četnictva byla maďarské národnosti a maďarské obyvatelstvo rovněž odmítlo nově vytvořený nástupnický stát. V pozdějších obdobích se proto ujala zvyklost, že do služby na Slovensku bývali stavěni většinou četníci původem z Čech a z Moravy. Významnou překážkou pro přijímání k četnictvu však bylo na Slovensku i na Podkarpatské Rusi také poměrně vysoké procento negramotných obyvatel.⁴

Četnictvo bylo bezprostředně po vyhlášení samostatného státu podřízeno Národnímu výboru československému v Praze, a to již od 29. října 1918, kdy byl všem četnickým složkám v českých zemích rozeslán přípis tehdejšího zemského velitele četnictva gen. Řezáče.⁵ Psalo se v něm toto: „*V Praze dne 29. října 1918. Veškerému četnictvu v Čechách. Místodržitelství shodlo se s Národním výborem, jakožto představitelem suverenity, o spoluřízení veřejné správy. Tímto usnesením vstupuje četnictvo též do služeb Národního výboru. Organizace četnictva zůstává nadále v nezměněné platnosti. Služební řeči četnictva v českých oblastech je čeština. Tam budiž i služba konána v čapkách s národními odznaky aneb v přilbách bez orla.*“⁶ Organizaci četnictva proto dál určoval zákon č. 1/1895 ř. z., z 25. prosince 1894, který zůstával až do odvolání v platnosti. Četnictvo podléhalo ministerstvu pro zemskou obranu. Poté 31. října 1918 Národní výbor vydal dekret, kterým byl zřízen úřad generálního velitele četnictva. Obdržel stejné pravomoci, jaké míval podle rakouských norem generální inspektor četnictva.

Od 27. listopadu 1918 začalo četnictvo spadat pod správu ministerstva vnitra. Ministerstvo národní obrany s tímto stavem nesouhlasilo, a proto v roce 1919 podniklo kroky k opětovnému začlenění četnictva do svého resortu. Byl vypracován návrh zákona o sloučení četnictva s brannou mocí, který byl zaslán 12. srpna 1919 přímo generálnímu veliteli četnictva. S návrhem v podstatě souhlasil, ale kvůli odporu ministerstva vnitra celý projekt ztroskotal. Generálnímu veliteli četnictva bylo vytýkáno, že vyjednával bez povolení ministerstva vnitra a rozhodoval o věcech, které nenáležely do jeho pravomoci. Členové agrární strany bojovali o to, aby udrželi nejvýkonnější bezpečnostní složky v resortu vnitra. Výsledkem toho bylo, že četnictvo sice zůstalo definitivně v resortu ministerstvu vnitra, ale ministerstvo národní obrany

⁴ Pavel MACEK – Lubomír UHLÍŘ, *Dějiny policie a četnictva II. Československá republika (1918–1939)*, Praha 1999, 230 s. Zde zejména s. 52.

⁵ TAMTÉŽ.

⁶ TAMTÉŽ, s. 128.

bylo oprávněno i nadále zasahovat do záležitostí výzbroje a výcviku, a četníci podléhali také kárné pravomoci vojenských soudů.⁷

Politická shoda na tomto stavu však nebyla jednoznačná. Existovaly určité rozpory v pojetí četnictva a řešil se také jeho vztah k armádě nebo jeho pojetí jako složky vojenského charakteru. Ještě v březnu 1920 proto nacházíme v zákoně formulaci, že „v oboru působnosti ministerstva vnitra přísluší věci...četnictva.“ Ale i později, jak o tom svědčí například i rozhodnutí Nejvyššího soudu republiky Československé z 16. srpna 1924, se mělo četnictvo pokládat za samostatné oddělení čs. armády.⁸

Nově vzniklé Československo mělo několik úkolů. Jedním z nich bylo vybudování a posílení státní autority, která vlivem poválečné všeobecné demoralizace a uvolnění kázně značně poklesla. Zvláště aktuální tento úkol byl vzhledem k bezpečnostním složkám, které byly po státním převratu mnohdy účelově označovány za nepřijatelné pro nové republikánské poměry. Důvodem byla jejich předchozí loajalita k nenáviděné monarchii. Přitom se však záměrně zapomínalo na vlastenectví českých četníků a příslušníků policie během první světové války jak v oblasti boje za národní nezávislost, tak i bojů sociálních. Omluvu lze nalézt snad jen v tom, že se samostatné Československo muselo konfrontovat s prudce se měnícími společenskými podmínkami a muselo reagovat na společnost, která byla v poválečném stavu. Nejprve bylo třeba zastavit velký rozmach kriminality, která byla způsobena především úpadkem morálky způsobeným válkou, neúctou k zákonům a k právnímu řádu, ale i poválečnou bídou, nedostatkem a drahotou.⁹

O organizaci československého četnictva zde bude prozatím pojednáno jen stručně. Podrobnější informace budou uvedeny v příslušné podkapitole s názvem „Organizace československého četnictva“.

Stará rakouská organizace četnictva, která po modernizaci z konce 19. století prakticky více než dvě desítky let dobře fungovala a dobře se osvědčila, byla na území Čech, Moravy a Slezska zachována. Došlo pouze k nahrazení četníků německé národnosti, kteří po převratu opustili svá stanoviště, anebo těch, kteří odmítli podepsat slib věrnosti československému státu. Postupně byla tato organizace v letech 1919–1920 zavedena i na Slovensku a také na území Podkarpatské Rusi při obsazování území přiřčeného mírovou smlouvou novému státu

⁷ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 52.

⁸ TAMTÉŽ.

⁹ M. DLOUHÝ, *Století*, s. 30–31.

československými orgány. Oproti předválečnému období byl však počet mužstva ve výkonném četnictvu nižší: někteří četníci byli převedeni k výkonu služby u polního četnictva, jiní se na frontu sami dobrovolně přihlásili. Četnická správa proto zahájila doplňování četnického sboru, jelikož bylo potřeba zahájit obsazování nově zřízených četnických stanic. Mezi novými příslušníky četnického sboru figurovali často někdejší legionáři, kteří se vraceli domů po skončení války. Celkem jich bylo kolem 2 300. Tato tíživá personální situace v prvních letech existence samostatného státu způsobila, že na venkově vznikaly takzvané „jednomužové“ nebo „dvoumužové“ četnické stanice. S tím, jak se postupně doplňovalo mužstvo, pak byly zase rušeny a nahrazovaly je četnické stanice, které měly obvykle mužstvo tří až čtyřčlenné. V roce 1925 už nebyla v Čechách, na Moravě a ve Slezsku ani jedna „jednamužová“ stanice a „dvoumužových“ stanic zbývalo pouze třicet devět.¹⁰

Organizační struktura četnictva daná zákonem se vztahovala na celé území československého státu, pouze s výjimkou statutárních měst. V nich působila městská policie anebo tam, kde byly zřízeny státní policejní úřady, pracovaly oba tyto sbory stráže bezpečnosti. O užití četnictva v obvodech státních policejních úřadů však vždy rozhodovala příslušná zemská politická správa (po roce 1927 zemský úřad).

V dosavadní právní úpravě tehdy došlo k jedné malé změně a to v tom smyslu, že se přiměřená četnická velitelství zřizovala nejen v sídlech politických, ale i v sídlech soudních úřadů. Na tomto místě je potřeba připomenout rozdílnost územních obvodů politických úřadů (země dělené na politické okresy) a soudních úřadů (obvody krajských soudů dělené na soudní okresy). Území politických a soudních okresů se již od samého vzniku moderní veřejné správy v roce 1850 nekryla. Na území jednoho politického okresu připadaly zpravidla dva i více soudních okresů, a to bez jakékoliv skladebnosti. Zmíněné zákonné ustanovení se stalo prvním projevem snah četnické správy o překonání této nejednotnosti. Nejednotnost totiž působila problémy s místní příslušností politických úřadů a soudů při výkonu četnické služby zejména v souvislosti s bojem proti zločinnosti, kdy bylo třeba zabránit překrývání územních a odstranit křížení věcných a osobních pravomocí těchto orgánů.

Zejména v důsledku nárůstu poválečné kriminality byla československá četnická správa nucena průběžně posilovat výkonný četnický sbor. V prvních letech existence státu postupovala výlučně extenzivním způsobem, takže zavedla recipovanou organizační strukturu na území Slovenska a Podkarpatské Rusi a následně na to zřizovala v rámci této struktury na celém území

¹⁰ M. DLOUHÝ, *Století*, s. 35–36.

státu nové četnické stanice, jejich expozitury, případně prozatímní četnické stanice, a zvyšovala i počty příslušníků četnického sboru. Tímto způsobem se podařilo zvládnout kriminalitu, ale pouze z hlediska kvantitativního. Od dvacátých let 20. století tento model vyčerpал své možnosti, a tak četnická správa přistoupila k intenzivnímu způsobu zvyšování výkonného potenciálu četnictva. Docílila toho s pomocí specializace při plnění jednotlivých úkolů a na to navazující dělbu práce mezi běžnými četnickými stanicemi, jichž byla většina, a nově vznikajícími specializovanými útvary, kterých vzniklo na území každého zemského četnického velitelství pouze několik. Předpokladem nového přístupu četnické správy k organizaci četnictva bylo i postupné zavádění moderních spojovacích a dopravních prostředků do běžného výkonu četnické služby. Od roku 1922 bylo četnictvo běžně vybaveno telefony. Již od roku 1934 byly telefonní linky zavedeny do 83,74 % z celkového počtu tehdy existujících četnických stanic.

Prvním dopravním prostředkem, kterým bylo četnictvo vybaveno, byl bicykl. V roce 1925 mělo četnictvo k dispozici 60 erárních jízdních kol. Při srovnání s tehdejšími počtem výkonných četníků, jichž bylo ve službě 11 258 na 2 777 četnických stanicích, samozřejmě nebylo dostatečné. V roce 1928 se počet zvýšil na 200 erárních jízdních kol. Je však třeba dodat, že služební předpis četníkovi umožňoval k výkonu služebních povinností používat i jeho vlastní soukromý bicykl, za což mu náležela paušální náhrada na údržbu ve výši 30 Kč ročně.¹¹

Významný úkol četnictva představovalo zkvalitnění boje proti kriminálním živlům, s nímž souviselo budování a postupné vylepšování pátrací služby. Za tímto účelem byly zřizovány nové instituce. V roce 1922 bylo zřízeno Četnické oddělení u poznávacího úřadu Policejního ředitelství v Praze, které bylo podřízeno přímo ministerstvu vnitra. Mělo za úkol zejména jednotné řízení četnické pátrací služby. V stejném roce vznikla také Eskortní stanice v Praze III. Na konci 20. let 20. století vznikly jednotlivé pátrací stanice u okresních četnických velitelství v sídlech krajinských soudů.

V roce 1931, v souvislosti se zhoršující se zahraniční i vnitropolitickou situací, došlo v Čechách ke zřízení 14 četnických pohraničních kontrolních stanic. Od 1. září 1933 byly postupně zřizovány četnické pohotovostní oddíly. Skládaly se z četníků na zkoušku, kteří měli za úkol udržování veřejného klidu a pořádku. Hlavním důvodem zřizování těchto oddílů byl nárůst aktivity a zejména stupňující se agresivita sudetoněmeckých nacistických organizací v pohraničních oblastech, což bylo důsledkem nástupu Adolfa Hitlera k moci v Německu

¹¹ M. DLOUHÝ, *Století*, s. 38–41.

v lednu 1933. Dále vznikaly od 1. května 1935 četnické silniční kontrolní stanice, které dohlížely na veřejnou dopravu. Od 1. července 1935 začal fungovat i nový specializovaný útvar četnictva, a sice četnické letecké hlídky. Podléhaly přímo ministerstvu vnitra a jejich úkolem bylo zajištění svrchovanosti čs. státu a bezpečnosti jeho hranic ve vzdušném prostoru.

Díky vzniku těchto výkonných útvarů, které měly působnost ve větším územním obvodu a doplňovaly výkon četnické služby zabezpečovaný četnickými stanicemi, bylo umožněno zavedení moderních spojovacích a dopravních prostředků do výkonu služby. Zvýšila se tím zejména operativnost a akceschopnost četnického sboru.

Po Mnichovském diktátu a po obsazení odstoupených pohraničních území, která byla připojena k Německu, Polsku nebo k Maďarsku, byly zrušeny všechny útvary četnictva, které se nacházely na zabraném území, čili četnické stanice, četnické pátrací stanice, četnické pohotovostní oddíly, četnické silniční kontrolní stanice, četnické pohraniční kontrolní stanice a četnické letecké hlídky. Četníci, kteří zde sloužili, byli přeloženi na obdobné útvary ve vnitrozemí. V březnu 1939, po okupaci okleštěného zbytku Čech a Moravy nacistickým Německem a po vyhlášení samostatného Slovenského státu, došlo k zániku samostatného Československa. Současně byl vyhlášen Protektorát Čechy a Morava. Bezprostředně poté zanikly nejen četnické pohraniční kontrolní stanice, ale také okresní četnické stanice a četnické letecké hlídky. V platnosti však zůstal zachován československý zákon o četnictvu a další služební předpisy, které upravovaly výkon služby a organizaci četnického sboru.

Nezměněna zůstala prozatím také organizace protektorátního četnictva. V čele sboru stál generální velitel četnictva, který měl pod sebou dvě zemská četnická velitelství v Praze a v Brně. Jejich obvody se dále dělily na četnická oddělení, jejichž velitelstvím byly podřízeny specializované výkonné útvary (četnické pátrací stanice, četnické pohotovostní oddíly a četnické silniční kontrolní stanice) a okresní četnická velitelství, jimž byly podřízeny jednotlivé četnické stanice. V protektorátu bylo dohromady 25 četnických oddělení, 17 četnických pátracích stanic, 18 četnických pohotovostních oddílů, 15 četnických silničních kontrolních stanic a 1 320 četnických stanic. Pod ministerstvo vnitra nespadal jen generální velitel četnictva, ale i Ústřední četnické pátrací oddělení v Praze.¹² Vedle protektorátního četnictva však na území Protektorátu působily i další bezpečnostní složky, včetně německých, jako byla Tajná státní policie (Gestapo) a Kriminální policie (Kripo).

¹² M. DLOUHÝ, *Století*, s. 41–54.

Součástí výkonu bezpečnostní služby v protektorátním období byla obecní výkonná policie, která byla zřízena v roce 1942. Ta se dělila na uniformovanou a neuniformovanou. Obecní výkonná policie byla zřízena na základě nařízení ministerstva vnitra v jednotlivých obcích, v nichž nebyly zřízeny vládní policejní úřady. Kvůli tomuto opatření se fakticky popřel význam vojensky organizovaného a uniformovaného četnictva, které dosud vykonávalo bezpečnostní službu na převážné části protektorátního území. V roce 1942 v souvislosti s tím došlo k další zásadní změně v organizaci protektorátního četnictva. Bylo jí sloučení Ústředního četnického pátracího oddělení se Všeobecnou kriminální ústřednou, která fungovala od roku 1929 při pražském policejním ředitelství. Tím fakticky zaniklo Ústřední četnické pátrací oddělení a 30. září 1942 byly zrušeny i četnické pátrací stanice, četnické pohotovostní oddíly a četnické silniční kontrolní stanice. Četníci, kteří byli součástí těchto specializovaných výkonných útvarů, byli přeloženi na jednotlivé četnické stanice nebo k nově zřízeným motorizovaným četnickým rotám, kterých bylo na území protektorátu pět a které byly tvořeny celkem 14 četami dislokovanými v sídlech některých četnických velitelství jako jejich oddělení.

V roce 1944 byla zřízena protektorátní policie. Dělila se na uniformovanou a neuniformovanou složku. Do uniformované protektorátní policie patřilo četnictvo, uniformovaná vládní policie, uniformovaná obecní výkonná policie a požární ochranná policie. Neuniformovaná protektorátní policie se skládala z vládní kriminální policie a obecní kriminální policie. V souvislosti s tím se změnil i zákon o četnictvu: byla zrušena funkce generálního velitele četnictva a změnil se doposud přísně vojenský charakter četnického sboru.

Slovensko bylo postupně osvobozované. Během toho se řešila otázka poválečného uspořádání bezpečnostních složek v osvobozeném státě. Na konec se 23. února 1945 Slovenská národní rada rozhodla o rozpuštění četnických a policejních složek a stanovila základy nové organizace bezpečnostní služby.

V českých zemích došlo také k postupnému osvobozování území. Skončila druhá světová válka. A ke zrušení četnictva došlo až ke dni 30. června 1945. Četnictvo nebylo jediné, které bylo zrušeno. Rozpuštění byli i ostatní policejní formace a byla stanovena organizace jednotného Sboru národní bezpečnosti.

Jediné, co zbylo po četnictvu, byl zákon o četnictvu, jakož i československá, původně rakouská služební instrukce pro četnictvo, stejně jako řada dalších četnických předpisů. Platily

s drobnými úpravami až do roku 1947, kdy byly formálně zrušeny až nabytím účinnosti zákona o národní bezpečnosti.¹³

2.3 Zákon o československém četnictvu

Četnictvo i s jeho organizační strukturou a hlavními úkoly, jimiž bylo pověřeno při ochraně veřejného prostoru a při boji s kriminálními živly, převzala Československá republika ze staré monarchie. První dva roky existence československého četnictva (konec roku 1918 až polovina roku 1920) položily základy, od nichž se bylo možné odrazit při budování a posilování nového sboru. Především však bylo potřeba přijmout nový a moderní zákon o četnictvu, který by už neměl monarchistický rámeček a plně by odpovídal státnímu zřízení Československé republiky. Totéž platilo také pro služební instrukce. Obojí pro četnictvo představovalo základní a nezbytné normy, jimiž se řídilo, ale obojí pocházelo ještě z přelomu 19. a 20. století. Nový zákon a z něho vycházející nová služební instrukce znamenaly velký pokrok v reformě československého četnictva.

Postupně vzniklo několik návrhů, jak by nový zákon měl vypadat a co všechno by měl obsahovat. První podmínkou bylo, aby se tato norma zcela odpoutala od podoby z bývalého mocnářství. Bohužel to bylo vztahováno i na personální sféru, neboť mnohým „republikánům“ vadili především důstojníci a velitelé četnických oddělení, kteří sloužili u sboru už za monarchie. Jejich rychlá výměna však nebyla možná kvůli vysokým nákladům na vyškolení kádrů, které by je nahradily. Dalším významným argumentem a překážkou pro fungování četnictva v původní podobě byla podřízenost četnictva jak vojenským velitelům, tak i civilním politickým úřadům. Podle dalších návrhů mělo velení četnictva nově spadat pouze pod politické úřady. Reformátoři kladli velký důraz také na vzdělání četníků. Už jim neměla stačit jen obecná škola, ale nezbytností pro přijetí do služby u četnictva se mělo stát vysvědčení o absolutoriu měšťanské nebo nižší střední školy, a to s dobrým prospěchem. Také bylo požadováno, aby mělo četnictvo povolenu spolkovou činnost. Jiné návrhy se týkaly omezování jejich soukromí a rodinného života, a proto požadovaly, aby se mohli četníci ženit bez svolení. Podobných návrhů vznikla celá řada, ale realizovalo se z nich jen málo.

Při tvorbě návrhu nového zákona pro projednání v parlamentu mělo nakonec hlavní slovo zejména 13. oddělení ministerstva vnitra a také četnické generální velitelství. U obou

¹³ M. DLOUHÝ, *Století*, s. 54–57.

těchto orgánů byli soustředěni zkušení znalci situace v četnictvu i jeho práce a výsledků, kteří dokázali posoudit, jaký návrh je reálný a jaký není. Nový návrh tak v podstatě nechal v platnosti dosavadní zásady pro službu ve sboru a pouze je přizpůsobil nové organizaci úřadů. Důvodem bylo to, aby byl zákon o četnictvu co nejvíce kompatibilní s připravovaným zákonem o okresních a župních úřadech, na kterém v té době ministerstvo vnitra rovněž pracovalo.

Národní shromáždění předložený návrh nového zákona o československém četnictvu schválilo jako zákon č. 299/1920 Sb. ze 14. dubna 1920. Byl to první zákon, který upravoval jeho činnost jako demokratického bezpečnostního sboru. V dubnu a v květnu 1920 byl nový zákon publikován i ve Věstníku. Účinnosti nabyl od 6. června 1920.

Zákon o četnictvu se skládal pouze z dvaceti sedmi paragrafů. Současně s ním byla vydána i nová služební instrukce a také organizační předpisy pro četnictvo, které zpřesňovaly některá ustanovení zákona. Další léta se nový zákon měnil jen nepatrně, což dávalo četnictvu jistotu a stabilitu.¹⁴

Před přijetím zákona č. 299/1920 Sb. se četnictvo řídilo podle předlitavského zákona č. 1/1895 ř. z. Organizační ustanovení a služební instrukce, které platily od roku 1895, byly v roce 1918 doplněny a upraveny, aby odpovídaly nové situaci. Poté vešel v roce 1920 v platnost nový zákon. Poslední zákonnou úpravou pro československé četnictvo byl zákon doplňující a měnící zákony o četnictvu a sborech stráže bezpečnosti č. 28/1928 Sb.

Pro informaci zde předkládám chronologický přehled všech zákonů k četnictvu, které platily v českých zemích od konce 19. století do konce ČSR:

- Zákon č. 19/1876 ř. z., o c. k. četnictvu ze dne 26. února 1876.
- Zákon č. 1 /1895 ř. z., o četnictvu, ze dne 25. prosince 1894.
- Zákon č. 299/1920 Sb., o četnictvu, ze dne 14. dubna 1920.
- Zákon č.28/1928 Sb., jímž se doplňují a mění zákony o četnictvu a o sborech stráže bezpečnosti, ze dne 31. ledna 1928.

Poslední uvedený zákon reagoval na zákon č. 125/1927 Sb. o organizaci politické správy, který upravil územní obvody a kompetence správních úřadů. V návaznosti na to bylo třeba s nimi uvést do souladu i organizaci bezpečnostních orgánů.¹⁵

¹⁴ Radek GALAŠ, *Československé četnictvo 1918 – 1929*. Praha 2019, 353 s.; zde zejména s. 121–124.

¹⁵ M. DLOUHÝ, *Století*, s. 331.

2.4 Organizace československého četnictva v letech 1918–1939

Inspirací pro organizační strukturu československého četnictva byl rakouský systém. Ten byl však doplněn některými dalšími prvky. Když vyšel nový československý zákon o četnictvu v roce 1920, tak tato organizační struktura nabyla definitivní podoby.

Hlavou četnictva byl generální velitel četnictva s řídicími orgány na ministerstvu vnitra. Organizace četnictva musela být přizpůsobena civilní teritoriální organizaci. Nejvyšší instancí byla zemská četnická velitelství (případně s obvody exponovaných důstojníků). Dále byla v rámci země zřízena oddělení s působností v několika politických okresech a jim podřízená okresní četnická velitelství, pod která spadaly jednotlivé stanice. Vedle této rámcové struktury byly však vytvořeny i některé další speciální složky.¹⁶

2.4.1 Řídící orgány četnictva

2.4.1.1 Četnické oddělení na ministerstvu vnitra

Pro záležitosti vojenské a hospodářsko-administrativní správy četnictva bylo zřízeno zvláštní 13. oddělení ministerstva vnitra, které společně s 5. oddělením mělo na starosti záležitosti bezpečnostních úřadů. Tvořilo III. prezidiální odbor ministerstva vnitra. Od roku 1937 došlo ke změnám na ministerstvu vnitra a četnictvo od té doby spadalo pod 12. oddělení, začleněné do V. odboru ministerstva vnitra.

Oddělení řídil přednosta. Náležela k němu ještě vojenská skupina, hospodářská skupina s podřízenou účtárnou, justiční referent, zdravotní referent a zástupce ministerstva národní obrany u ministerstva vnitra. Oddělení mělo na starost veškeré právní, politické, hospodářské, administrativní a osobní záležitosti četnictva. Muselo zpracovávat nařízení a instrukce pro potřeby podřízených složek četnictva. Vydávaly se ve formě výnosů ministerstva vnitra a publikovaly se ve Věstníku četnictva. Po dohodě s ministerstvem národní obrany četnické oddělení rozhodovalo ještě o výcviku, výzbroji a výstroji četnictva a také o plnění úkolů při odvrácení vnějšího nebezpečí pro stát.¹⁷

¹⁶ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 52–53.

¹⁷ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 53.

2.4.1.2 Generální velitel četnictva

Funkce nejvyššího velitele četníků v Československu byla zřízena od roku 1918. Generální velitel byl hlavou československého četnictva a podléhal mu celý sbor. Byl jmenován prezidentem republiky z řad četnických důstojníků správních. Jeho úřad měl ještě další součásti, k nimž patřili pobočníci, justiční referenti a kancelářští zřízení. Ministerstvu vnitra zodpovídal za udržení kázně a vojenského pořádku. Musel také informovat ministerstvo vnitra o všech ostatních četnických útvarech. Podával ministerstvu vnitra návrhy o povýšení, přemístění nebo penzionování četnických důstojníků. Měl také pravomoc udělovat dovolené a vydávat důstojníkům povolení k sňatku.

Generálnímu veliteli byla přímo podřízena zemská četnická velitelství. Po dohodě s přednosty zemské politické správy nebo na základě jejich podnětu také navrhoval k pochvale zasloužilé zemské četnické velitele. K jeho dalším činnostem patřily občasné inspekce („přehlídky“) zemských četnických velitelství. Jejich smyslem bylo dohlížet na způsob vyučování a na pokrok v hodnostních školách, zřízených v sídlech zemských četnických velitelství. Kontroloval také velitelství, oddělení, okresní velitelství a některé na cestě ležící četnické stanice.

Pokud došlo k případné odchylce od předpisů nebo zřejmé závadě, které by poškozovaly zájem bezpečnostní služby, četnického či zemského fondu, musel to sdělit přednostovi zemské politické správy (zemského úřadu). Jinak je musel dát příslušnou cestou odstranit nebo to učinil sám. Mělo-li to vyřešit ministerstvo vnitra, oznámil mu to ke zjednání nápravy. V neposlední řadě generální velitel četnictva vzbuzoval u četníků zálibu a lásku k povolání, které si sami vybrali.¹⁸

2.4.1.3 Zemská četnická velitelství

Zemská četnická velitelství sídlila po jednom v každé zemi. Vojensky, administrativně a hospodářsky šlo o samostatné útvary, které spadaly přímo pod ministerstvo vnitra. Sídla byla umístěna v hlavních městech všech zemí, které byly součástí Československé republiky. Pro Čechy sídlilo v Praze, pro Moravu v Brně, pro Slezsko až do roku 1928 v Opavě, pro Slovensko v Bratislavě a pro Podkarpatskou Rus v Užhorodě. Od roku 1921 se změnila jejich oficiální

¹⁸ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 53.

názvy na „*Zemské četnické velitelství pro Čechy*“ atd. Dále se velitelství označovala pořadovými čísly 1 až 5. Od roku 1928 se ještě jednou změnila názvy na „*Zemské četnické velitelství v Praze*“ atd., čísla byla 1 až 4, neboť Morava a Slezsko byly podle zákona o organizaci politické správy z roku 1927 sloučeny v jednu zemi Moravsko-slezskou.¹⁹ Pro jižní Čechy bylo územně příslušné Zemské četnické velitelství v Praze, které sídlilo v objektu, v němž se dnes nachází České muzeum hudby.²⁰

V čele každého zemského četnického velitelství stál důstojník označovaný jako zemský četnický velitel. Jemu nadřízen byl zemský prezident, jemuž zodpovídal za věci bezpečnostní služby, a také generální velitel četnictva a samozřejmě ministerstvo vnitra. Těmto orgánům byl zodpovědný ve věcech kázeňských a organizačních. Zemský velitel dále měl na starost četnictvo v obvodu země, řídil vojenské, hospodářské a správní záležitosti, pečoval o vzdělávání četníků ve školách i na stanicích, uděloval dovolené a povolení k sňatku pro četníky, prováděl kontroly podřízených útvarů, ručil za správné hospodaření s penězi, s materiálem aj.

Kromě zemského četnického velitele, který byl generálem četnictva, byl na zemském četnickém velitelství ještě štáb, dále lékař, mobilizační oddělení a doplňovací oddělení. V roce 1921 se k nim přidali osvětoví referenti, kteří měli na starost rozšiřování všeobecných vědomostí nově přijatých četníků, měli jim pomoci pochopit politickou situaci a vychovávat je v „pravém státním vlastenectví“.

U zemského četnického velitele se předpokládalo, že bude umět vzbudit a udržovat u velitelství dobrého ducha, horlivost, smysl pro povinnost, moudrost a ctižádostivost. Velitel doplňoval stav snížený odchodem četníků. Také se staral, aby se četníci pořád vzdělávali a setrvali ve sboru. Dále měl občas vydávat poučný denní rozkaz, který by obsahoval zvláštní případy a „příběhy“, což mohl svěřit velitelům oddělení. Důvodem této činnosti bylo, aby četníci o těchto neobvyklých případech věděli a aby se inspirovali z příběhů o neohroženosti anebo důvtipu jiných četníků při dopadení nebezpečných pachatelů, případně o vytrvalosti při pátrání po uprchlých zločincích.

Zemský četnický velitel vyřizoval všechny došlé žádosti, prosby a stížnosti. Když nebyl v danou chvíli v úřadu přítomen a nemohl věc vyřídit osobně, byl povinen zařídit vše potřebné k vyřízení a pověřit jím některého z důstojníků na velitelství. Po domluvě s přednostou zemského úřadu předkládal generálnímu veliteli četnictva nebo ministerstvu vnitra návrhy na

¹⁹ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 54.

²⁰ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 128.

udělení pochvaly nebo odměny za vynikající výkon ve veřejné bezpečnostní službě. Měl také právo povyšovat až do hodnosti vrchního strážmistra (vyjma strážmistry a vrchní strážmistry účetní služby, kteří byli jmenováni ministerstvem vnitra). Dále přezkušoval četníky, zda jsou schopni nebo neschopni vykonávat vojenskou službu. Spolu se svým náměstkem prováděl podle nařízení vydaných ministerstvem vnitra kontroly podřízených součástí. Během přehlídek kontroloval, zda na stanicích byla zachována patřičná úroveň ovládnutí četnických služebních předpisů, zjišťoval, jak pokračují četníci v koncipování služebních hlášení, jak vykonávají službu, kontroloval úroveň kázně, způsob vedení kanceláře a dodržování kasárenského předpisu. Aby bylo vše správně, musel pro úplnost těchto zjištění vejít v ústní styk s politickými a soudními úřady první instance, případně i s vojenským posádkovým velitelem.²¹

2.4.2 Doplnovací oddělení

Dne 4. ledna 1919 se konalo jednání prezidia ministerstva vnitra, na kterém bylo rozhodnuto o vytvoření personálních rezerv, které by se používaly výhradně k četnickým asistencím. Z toho bylo nejméně 300 mužů v Praze, 200 mužů v Brně a 100 mužů v Opavě. Zároveň muselo nově přijaté mužstvo podstoupit řádný praktický a teoretický výcvik. Od roku 1922 museli všichni četníci na zkoušku nastoupit ihned po přijetí do nástupní školy. U každého zemského četnického velitelství byla zřízena doplnovací oddělení, na kterých se prováděl teoretický výcvik četníků na zkoušku pro výkon četnické služby a dále četnických strážmistrů na vrchní strážmistry. Hlavou oddělení byl velitel. K němu byl přidělován (podle početních stavů četníků, kteří měli být vycvičeni) potřebný počet pomocných orgánů využívaných pro vyučování a k administrativní službě. Mohlo se stát, že k veliteli byl přidělen ještě druhý důstojník, ale pouze v případě, že to vyžadovaly zvláštní okolnosti.²²

2.4.3 Exponovaní četniční štábní důstojníci

Exponovaní četniční štábní důstojníci představovali v letech 1921–1929 mezičlánek mezi zemským četnickým velitelstvím a veliteli četnických oddělení. Hlavou jejich kanceláře byl četnický štábní důstojník, který měl k sobě stanoveného pobočníka a dva až tři kancelářské

²¹ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 54.

²² P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 55.

pomocníky. Ke kancelářím ještě patřily účetní skupiny, které měly obdobné úkoly jako účtárny v rámci zemského četnického velitelství. K účetní skupině byl přidělen potřebný počet účetních gážístů. Jejichž činnost spravoval důstojník účetní služby ve funkci přednosty účetní skupiny.

Exponovaní štábní důstojníci mohli působit na zemském četnickém velitelství, pokud jim to bylo částečně nebo úplně přikázáno. Jejich náplní práce tam bylo zastupování zemského velitele, prosazování jeho rozkazů u četnických oddělení, dohlížení na jejich plnění, na výcvik, školení, udržování kázně a na výkon služby. Obvod, ve kterém působili, tvořilo vždy několik četnických oddělení. Struktura u jednotlivých zemských četnických velitelství vypadala takto: pro Čechy 5, pro Moravu 3 a pro Slovensko 5 (6 od roku 1927) exponovaných štábních důstojníků; ve Slezsku a na Podkarpatské Rusi nebyli. Když v roce 1929 tato funkce skončila, tak byli tito důstojníci systemizováni jako vyšší četniční důstojníci u štábů zemských četnických velitelství.²³

2.4.4 Četnická oddělení

Obvody zemských četnických velitelství, případně obvody exponovaných důstojníků, se skládaly z četnických oddělení. Do každého z nich spadalo území dvou i více politických okresů. Nejprve byla oddělení do roku 1924 číslována (v rámci jednotlivých zemí), poté byla čísla odstraněna a v označení zůstal pouze místní název. Hlavou oddělení byl správní četnický důstojník. Pokud nemohl být přítomen, tak ho zastupoval druhý důstojník. Pokud zde nebyl, plnil jeho úkoly okresní četnický velitel, v jehož sídle se oddělení nacházelo. Součástí oddělení byl ještě kancelářský pomocník.

Velitel četnického oddělení měl pod sebou okresní četnické velitele a velitele stanic ve svém obvodě. Vykonával vojenský dohled a udržoval kázeň, vojensky vzdělával a cvičil v praktické bezpečnostní službě podřízené velitele stanic a četníky. Kontroloval podřízené stanice, a to buď neočekávaně a výjimečně, nebo i po ohlášení. Jeho další povinností bylo navázat a udržovat styk s politickými a soudními úřady v souvislosti s vykonáváním bezpečnostní služby četnictva. Pokud zjistil nějakou závadu, musel dohlédnout na její odstranění.

Kontrola ze strany velitele oddělení nesměla četníkům překážet při plnění služebních povinností, které nebylo možné odložit. Pokud to bylo možné, zůstal na stanici tak dlouho,

²³ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 55.

dokud se nesetkal se všemi četníky, kteří na ní sloužili. Dohlížel také na mladší a služebně méně zkušené muže. Během kontroly instruoval velitele stanice ohledně vyučování a ověřování toho, zda se vyučuje podle předpisu a starají-li se četníci o svůj další výcvik. Zaměřoval se také na vojenský výcvik, který byl nutný pro potřebu četnické služby, kázeň, výstroj a výzbroj, stravování a ubytování, vedení kanceláře ve smyslu jednacního řádu, evidenci peněz a materiálu. Během kontroly byl v kontaktu také s politickými a soudními úřady daného obvodu. Od těch (zvláště od obecních starostů) dostával potřebné zprávy, jak plní velitelé stanic a četníci své povinnosti a jak vyhovují požadavkům těchto úřadů.

Pokud velitel oddělení zjistil nějaké důležité poznatky, sděloval je ihned ústně služebně vyššímu úřadu. Také podal zprávu o výkonu bezpečnostní služby četnictvem, včetně služebního a mimoslužebního chování četníků svého okresu. Případné závady velitel oddělení nařídil odstranit, buď poučením anebo použitím své služební moci. Dále měl nařízeno vybrat k poučení četnictva některé zvláště vhodné případy, vztahující se na službu nebo kázeň, ale než vyhlásil tyto poučné rozkazy, měl zaslat jejich koncept zemskému četnickému velitelství k aprobaci.

Písemné zprávy se posílaly veliteli oddělení, jen pokud to bylo nutné, a totéž se týkalo administrativní činnosti okresních četnických velitelů a velitelů stanic. Písemnosti měli být účelné. Dále bylo doporučováno, aby všechna služební hlášení a zprávy byly stylizovány co možno nejstručněji.

Pokud chtěl velitel oddělení podat návrh na pochvalu či odměnu pro četníka, vyžádal si vždy dobrozdání služebního úřadu. Když návrh vzešel ze strany služebního úřadu, měl velitel oddělení návrh uvážít, pokud ale byl odlišného názoru, měl to sdělit služebnímu úřadu. Pokud na tom ale úřad trval, byly spisy zaslány zemskému četnickému velitelství.²⁴

2.4.5 Okresní četnická velitelství

Pod četnická oddělení spadalo vždy několik okresních velitelství, ale jejich počet byl značně rozdílný. Například v roce 1924 byl nejmenší počet dvě a největší sedm okresních velitelství na jedno četnické oddělení, přičemž průměrně připadala na oddělení tři až čtyři velitelství. Podle jednotlivých zemí v Čechách, na Slovensku a Podkarpatské Rusi činil průměr tři až čtyři, na Moravě dvě až tři a ve Slezsku pak tři. Bylo pravidlem, že velitelství sídlila na politických

²⁴ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 55–56.

úřadech I. stolice, výjimečně jinde, ale pak byla označována jako obvodní četnická velitelství, jak tomu bylo ve Slezsku.

Hlavní postavou na okresním četnickém velitelství byl výkonný četnický důstojník, případně vrchní strážmistr, který byl vojenským představeným všech četnických stanic v obvodu okresního četnického velitelství. Měl na starost veškerou jimi konanou službu. Když řešil bezpečnostní situace, tak při tom spolupracoval s příslušným okresním představeným. Jeho prostřednictvím byly přenášeny příkazy okresního politického úřadu na četnické stanice, což byl jeho hlavní úkol. Prováděl také kontroly svěřených stanic a podával zprávy o služebním i mimoslužebním chování četníků i velitelů stanic. Okresní četnický velitel byl povinen vědět o všech důležitějších událostech v okrese a měl pečovat, aby písemné a podle okolností i ústní služební příkazy přednosta okresního úřadu či jeho zástupce byly vykonány stanicemi, popř. expoziturami v okrese.

Součástí náplně jeho práce byly jak periodické, tak i neočekávané kontroly jemu podřízených stanic v denních i v nočních hodinách. Dělal to proto, aby zjistil, zda bylo přesně vyhověno došlým služebním záležitostem, jak byla konána služba, odpovídá-li činnost stanic platným zákonným předpisům a místním poměrům, zda neodesílají velitelé četníky do služby příliš libovolně a stranicky, zda nepřetěžují některé četníky, zatímco ostatní jsou šetřeni, zda velitel stanice přihlíží patřičně k vlastnostem a schopnostem jednotlivých četníků, zda si dává záležet na jejich vyučování (zvláště u četníků na zkoušku), zda vede správně předepsané protokoly i přehled docílených důležitých služebních úspěchů, a také zda má v pořádku pokladnu atd. Při kontrole se měl okresní četnický velitel přesvědčit také o služebním a mimoslužebním chování velitelů stanice a četníků. Proto se ještě pro jistotu poptával důvěryhodných osob cestou do místa stanice a také v místě a při kontrolních obchůzkách v obvodu okrese. Dále kontroloval, jestli četníkům nic nechybí, jestli se dobře stravují, mají-li vojenské chování a umějí-li zacházet se svěřenými zbraněmi. Pokud okresní četnický velitel při přehlídce zjistil nepatrné závady anebo takové, které vyžadovaly okamžitou nápravu, zajišťoval jejich odstranění. Pokud našel větší závady, podával zprávu oddělení na velitelství.²⁵

²⁵ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 56–57.

2.4.6 Výkonné orgány četnictva

2.4.6.1 Četnické stanice

Revír okresního četnického velitelství tvořily obvody jednotlivých četnických stanic. Obvody stanic se skládaly většinou z jednoho politického okresu. Byly ovšem výjimky, ty však vznikaly na základě povolení ministerstva vnitra. Mohl však také nastat případ, že obvod četnické stanice obsahoval pouze obce a objekty, které patřily k témuž soudnímu okresu. Pokud byla třeba taková výjimka, opět to mohlo povolit pouze ministerstvo vnitra.

Na území Čech, Moravy a Slezska existovala část četnických stanic už z doby monarchie, které do služeb československého státu byly převedeny i se stávajícím mužstvem. Výjimkou byli jen četníci německé národnosti, kteří odmítali sloužit československému státu. Četnické stanice na Slovensku byly obsazeny výhradně četníky maďarské národnosti, kteří po rozpadu Rakouska-Uherska většinou opustili svá stanoviště. Jelikož nemohly četnické stanice zůstat prázdné, v letech 1918–1919 probíhalo jejich obsazování československým četnictvem původem z českých zemí. Obdobná situace nastala i na Podkarpatské Rusi v letech 1919–1920.

Četnická stanice byla nejnižší organizační složkou četnictva. Služební obvody těchto stanic zahrnovaly zpravidla čtyři až pět obcí a pokrývaly území celé ČSR. Byla i výjimečná místa, kde vykonávali bezpečnostní službu příslušníci Sboru uniformované stráže bezpečnosti (SUSB). Pokud měla četnická stanice ve svém obvodu pohraniční přechod, tak se podílela také na vykonávání pasové služby a prováděla kontrolu vlaků na těchto přechodech.²⁶

Výkon služby na četnické stanici řídil její velitel. Většinou měl hodnost vrchního strážmistra.²⁷ Pokud měl nižší hodnost, musel být vždy definitivním četníkem. Velitel četnické stanice měl na starost celý její chod, vyučoval podřízené četníky, kontroloval jejich činnost aj.²⁸ Jestliže byla stanice větší, měl velitel pod sebou ještě zástupce velitele.²⁹ Oproti bývalému Rakousku-Uhersku byly početní stavy četnictva v ČSR zvýšeny. Už nefungovaly tzv. „jednomužovky“, jak bylo shora zmíněno, ale na každé stanici vždy sloužili alespoň tři muži. Velitel stanice se hned po nástupu do funkce představil nejen na okresním úřadě, ale i na okresních soudech, které byly příslušné pro staniční obvod. Jeho povinností bylo také seznámit se co nejrychleji s poměry v obvodu, který byl přikázán jeho stanici k doзору. Musel znát také

²⁶ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 57–58.

²⁷ M. DLOUHÝ, *Století*, s. 152; P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 58.

²⁸ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 58.

²⁹ M. DLOUHÝ, *Století*, s. 153.

osobnost jednotlivých četníků, kterým velel, jejich vlastnosti a schopnosti, a také se měl přesvědčit, nakolik jsou ve službě spolehliví. Musel řídit výkon jejich služby a to tak, že stanovil náplň obchůzek, určil složení hlídek (včetně jejich velitelů) a dobu trvání služby. Pokud nemohl z jakýchkoli důvodů nějakou dobu vykonávat svou funkci na stanici, předal velení svému zástupci. Jeho povinností bylo také občas (ve dne i v noci) kontrolovat ve svém obvodu četníky, jestli konají svoji službu správně. Dohlížel na kázeň četníků a měl se přesvědčit, zda četník, který odcházel do služby, je ozbrojen a vystrojen podle předpisu, a zejména jestli u sebe má předepsaný počet nábojů a nabitou karabinu.

Při odeslání četníků jako doprovodu vězňů musel velitel stanice znát průvodní listiny. Přesvědčoval se, zda jsou pro eskortu předepsána nějaká zvláštní opatření, a vyhodnotil, zda je nutno dbát zvýšené opatrnosti. Velitel stanice také hlídal, aby každý četník nahlížel do zatykačů i ostatních pátracích předpisů, které došly na stanici, a aby se seznamoval s jejich obsahem.³⁰

2.4.6.2 Expozitory

Když přišla krizová situace, jako třeba epidemie, zvířecí nákaza, živelná pohroma apod., docházelo ke kratšímu přechodnému exponování jednoho či více četníků na určité místo k výkonu zvláštních přechodných opatření na základě služebního úřadu. Samostatně přiřazený četník (nebo četníci) podléhal velitelství nejbližší četnické stanice v daném okrese. Pro jeho činnost platily všeobecné služební předpisy pro četnictvo. V každém jednotlivém případě byly pro tyto potřeby vydány potřebné předpisy, odpovídající účelu zřízení expozitury.³¹

2.4.6.3 Ústřední četnické pátrací oddělení

Četnictvo se snažilo být soběstačné i v oblasti kriminalistiky. Pro potřebu zkvalitnění pátrací služby došlo v roce 1922 ke zřízení Četnického oddělení u tzv. poznávacího úřadu Policejního ředitelství v Praze.³² Četnické oddělení spadalo přímo pod ministerstvo vnitra. Za úkol mělo řízení daktyloskopické služby pro potřeby četnictva, podávání znaleckých posudků a jednotné řízení četnické pátrací služby. Smyslem této činnosti bylo zejména zkvalitnění pátrání po

³⁰ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 58.

³¹ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 58.

³² P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 58.

hledaných osobách.³³ Ještě v roce 1922 byly vydány „*Pokynu pro službu pátrací a daktyloskopickou bezpečnostních orgánů*“, což bylo prvním výstupem tohoto oddělení. Příručka se stala učební pomůckou pro četnictvo.³⁴ Oddělení se skládalo z velitele, kterým byl dlouhá léta výkonný štábní kapitán Josef Povondra, a spolu s ním ještě z dalších osmi příslušníků četnictva s různou specializací.

Kromě daktyloskopie se práce uvedeného četnického oddělení rozšířila i o další činnosti. Od roku 1924 začalo vést zvláštní evidenci zločinců, od roku 1925 se přidala fotografická činnost, ke které se používala velká fotografická technika. K těmto oborům se přidalo ještě písmonolectví a od roku 1927 přišla jako novinka lampa s ultrafialovými paprsky.³⁵ V roce 1928 došlo k osamostatnění oddělení a ke změně jeho názvu na Ústřední četnické pátrací oddělení (ÚČPO), které zůstalo podřízeno ministerstvu vnitra. Mělo tyto úkoly:

- *Organizovalo a jednotně řídilo pátrací a daktyloskopickou službu četnictva,*
- *Soustřeďovalo zprávy o pachatelích z povolání, kteří páchali trestné činy na území přesahujícím obvod četnické pátrací stanice a o pachatelích, jejichž trestná činnost byla mezinárodního významu, nebo způsobila zvláště vysokou škodu,*
- *Řídilo pátrání po mezinárodních pachatelích,*
- *Za spolupráce s vědeckými ústavy a různými institucemi poskytovalo četnickým pátracím stanicím a bezpečnostním úřadům znalecké posudky a potřebné rady pro další postup při pátrání po pachatelích,*
- *Vedlo evidenci potulných cikánů pro celou oblast státu.*
- *Studovalo nové metody a zkušenosti při potírání trestné činnosti,*
- *Stanovilo rozsah a provádění teoretického a praktického výcviku v pátrací službě četnictva; předmět „Služba pátrací a daktyloskopická“ byl vyučován ve všech stupních četnických škol,*
- *Řídilo bezpečnostní rozhlas, který sloužil k vysílání bezpečnostních zpráv a pokynů pro četnické pátrací stanice a jehož činnost byla zahájena 2. 5. 1935 a podávalo zprávy pro informování veřejného tisku,*

³³ M. DLOUHÝ, *Století*, s. 164.

³⁴ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 59.

³⁵ M. DLOUHÝ, *Století*, s. 164–165.

- *Organizovalo výcvik a chov služebních psů a byl mu podřízen Ústav pro výcvik a chov služebních psů v Pyšelicích u Prahy, zřízený v roce 1925 k pořádání instrukčních kursů pro psovody.*

V rámci těchto úkolů se oddělení rozdělovalo na tyto skupiny:

- Daktyloskopickou
- Fotografickou
- Specializace pachatelů – kriminální evidence
- Evidence cikánů a lupičů pokladen – korespondence, zpráv a bezpečnostního rozhlasu
- Organizační – studijní
- Skupinu řídící chov, výcvik a používání služebních psů.

K technickému vybavení Ústředního četnického pátracího oddělení náležely rovněž soupravy daktyloskopických pomůcek, fotografické přístroje, mikroskopy, lampy s ultrafialovými paprsky k provádění speciálních expertíz a podobně.³⁶

2.4.6.4 Četnické pátrací stanice

Četnické pátrací stanice vznikly kvůli zvýšení ochrany veřejné bezpečnosti a veřejného pořádku. Jejich potřeba byla vyvolána kvantitativním nárůstem, ale i kvalitativními změnami trestné činnosti. Pátrací stanice začaly fungovat od 1. ledna 1928 u některých okresních četnických velitelství. Především působily ve všech sídlech krajských soudů. Pátrací stanice měly stanovenou působnost na celém jejich obvodu, to znamená v obvodu několika okresních četnických velitelství. Původně bylo zřízeno 40 četnických pátracích stanic, později se jejich počet zvýšil na 42.

Četnické pátrací stanici velel vrchní strážmistr nebo strážmistr, který musel být absolventem hodnostní školy anebo musel podstoupit speciální kurs výcviku v pátrací a daktyloskopické službě u Ústředního četnického pátracího oddělení v Praze. Dále zde působili dva strážmistři, a to jeden jako fotograf a druhý jako stálý řidič motorového kola. V rámci

³⁶ M. DLOUHÝ, *Století*, s. 165–167.

tohoto osazenstva pomáhal s evidencí a s korespondencí kancelářský pomocník. Od roku 1929 se k nim ještě přidal štábní strážmistr nebo strážmistr, který měl funkci psovoda.³⁷

Pokud to bylo třeba, mohlo územně příslušné zemské četnické velitelství dočasně nebo trvale zvýšit početní stav pátrací stanice. Pokud docházelo k trvalému zesílení stanice, bylo potřeba dostat povolení od ministerstva vnitra. V pozdějších dobách se tak stávalo po dohodě s Ústředním četnickým pátracím oddělením. Celkově byli pro službu vybíráni četníci s dovednostmi, které byly potřeba pro výkon pátrací služby. Ústřední četnické pátrací oddělení dávalo souhlas, že mohou četníci být přemístěni nebo odveleni.³⁸

Od 1. ledna 1933 se četnické pátrací stanice staly samostatnými útvary, které spadaly pod velení četnického velitelství v místě, kde se nacházelo jejich sídlo. Přestože se služební obvod četnické pátrací stanice nekryl s obvodem četnického velitelství, hlavou její činnosti v celém obvodu se stal velitel tohoto četnického velitelství. Pokud nastala situace, že na místo nějaké události nebo trestného činu dorazili oba velitelé oddělení, přebíral řízení akce funkčně starší z nich.

V rámci této reorganizace byl doplněn i početní stav příslušníků četnické pátrací stanice. Její hlavou byl i nadále velitel v hodnosti vrchního strážmistra, ale nově zde byl zařazen praporčík ve funkci jeho zástupce, dále dva štábní strážmistři (pokud možno absolventi školy pro výcvik velitelů stanic) jako pomocné síly, přičemž jeden z nich měl funkci fotografa. Vedle nich zde sloužili stálý a náhradní řidič automobilu, ale druhý z nich byl současně i řidičem motocyklu. Nesměl samozřejmě chybět ani služební psovod. Pro potřebnou administrativu četnické pátrací stanice zde byli k dispozici také dva kancelářští pomocníci, kteří nebyli určeni pro přímý výkon bezpečnostní služby. Jednotné řízení výkonu pátrací služby mělo nadále na starost Ústřední četnické pátrací oddělení v Praze. Četnické pátrací stanice však řídily i pátrací služby na četnických stanicích ve svém služebním obvodu. Zabezpečovaly pro ně zejména daktyloskopickou službu.³⁹

Organizaci, kompetence a činnost četnických pátracích stanic upravovala „Prozatímní instrukce pro četnické pátrací stanice“. Smyslem toho předpisu bylo zajištění zvýšené ochrany veřejné bezpečnosti a veřejného pořádku v ČSR. Hlavní úkoly četnických pátracích stanic byly podle předpisu následující:

³⁷ M. DLOUHÝ, *Století*, s. 158–160.

³⁸ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 60.

³⁹ M. DLOUHÝ, *Století*, s. 161–164.

1. Spolupůsobit při vyšetřování trestných činů, k vypátrání pachatele, odcizeného majetku a k zajištění důkazů;
2. Provádět objížděky motorovým kolem jakožto preventivní činnost, při které byla věnována pozornost dodržování dopravních předpisů a pořádku na veřejných komunikacích a místech;
3. Vést přesnou evidenci pátrací služby a evidenci potulných cikánů;
4. Ve svém obvodu měla stanice vypomáhat výjimečně, pouze při naléhavých a neodkladných úkonech, pokud na místě nebylo k dispozici místní četnictvo, anebo když na případ nestačilo.⁴⁰

Četníci, kteří sloužili na četnické pátrací stanici, k výkonu služby používali nejmodernější techniku. Patřilo k ní motorové kolo s přívěsným vozíkem, dále fotoaparát, souprava daktyloskopických potřeb. Pro správné používání motorového kola sloužila jako pomůcka příručka prof. Ing. Emila Čermáka „*Motocykl*“. Fotograf zase mohl využít knihu „*Davidův rádce ve fotografování*“. Technik se při sběru fyzických důkazů řídil písemnými „*Pokyny pro službu pátrací a daktyloskopickou bezpečnostních orgánů*“ a samozřejmě pro něho platila také „*Instrukce pro daktyloskopickou službu četnictva*“.⁴¹

Četnické pátrací stanice byly prvními motorizovanými výkonnými složkami četnictva a byly zpočátku vybaveny motorovými koly s postranním vozíkem.⁴² Obvykle se užívaly motocykly značky BREITFELD-DANĚK, kterým četníci zpravidla přezdívali „*Bedar*“. Motorové kolo v té době představovalo nový a velmi moderní druh technického prostředku, které četnictvo využívalo. Tento dopravní prostředek se směl používat jen ke služebním účelům. Každé jiné použití bylo instrukcí přísně zakázáno. Řídit motorové kolo mohl jen k tomu určený řidič. Pokud z nějakého důvodu nemohl nastoupit do služby, mohl řídit jiný příslušník četnické pátrací stanice, který měl vůdčí list. Za motorové kolo a pohonné hmoty zodpovídal osobně okresní četnický velitel. Dohlížel také na to, aby bylo stále udržováno v bezvadném technickém stavu. Z odborného hlediska za stav motorového kola zodpovídal řidič. Musel dbát na to, aby bylo každým okamžikem způsobilé k jízdě a byl rovněž povinen odstranit sám nahodilé menší poruchy stroje. Od roku 1931 dostaly četnické pátrací stanice také služební automobily. Nejběžnějšími typy byly Praga Picollo, Škoda 420 nebo Zetta 2-9.⁴³

⁴⁰ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 60.

⁴¹ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 62–63.

⁴² M. DLOUHÝ, *Století*, s. 46.

⁴³ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 60–63.

2.4.6.5 Četnické pohraniční kontrolní stanice

Četnické pohraniční kontrolní stanice fungovaly od roku 1931 na 14 místech hraničních přechodů v Čechách. Výhradně prováděly pasové kontroly. Zřizovaly se v obvodech četnických stanic, a proto většinou nesly stejný místní název. Na stanici působilo od jednoho do šesti četníků, z nichž jeden byl určen velitelem. Zpravidla šlo o starší a zkušené četníky, kteří už byli například kvůli zranění ve službě nebo zhoršenému zdravotnímu stavu méně způsobilí k výkonné službě. Dodržovala se zásada, že četníci, kteří zde sloužili, se po dvou letech a po dohodě s příslušným okresním politickým úřadem mohli vystřídat s jinými.⁴⁴

2.4.6.6 Četnická eskortní stanice

Tento typ stanice byl zřízen v roce 1922 v Praze III u tamního Okresního četnického velitelství na Smíchově. V pozdější době byla přejmenována na Okresní četnické velitelství Praha-venkov a sídlila v budově zemského četnického velitelství. Vrchní strážmistr, který byl velitelem eskortní stanice, měl spolu se sedmi až devíti četníky za úkol provádět veškeré eskorty trestanců a vyšetřovanců, které si vyžádal Krajský soud trestní v Praze anebo veškeré okresní sborové soudy I. stolice, případně i tzv. trestnice v obvodu Velké Prahy. Vznikla 1. ledna 1922 a kromě uvedených prováděla i eskorty, které přijížděly do Prahy z venkovských stanic, a zde měly být vystřídány.

Za eskortu je považován doprovod vězňů, káránců, chovanců donucovacích pracoven, osob odsouzených k nastoupení trestu, hnanců a osob zatčených četnictvem. Podrobné informace k eskortě bylo možné najít ve služební instrukci pro četnictvo, o které bude dále v textu pojednáno podrobněji. Eskorta se prováděla pěšky, vlakem, povozem, autodrožkou apod.

2.4.6.7 Četnické stanice se služebními psy

Tento typ stanic byl zakládán v místech dislokace četnické pátrací stanice a dále tam, kde bylo možno počítat se zvýšeným ohrožením bezpečnostních poměrů, například v oblasti s větší

⁴⁴ M. DLOUHÝ, *Století*, s. 183–184.

koncentrací železničních spojů apod. O jejím zřízení rozhodovalo územně příslušné zemské četnické velitelství po dohodě se zemským politickým úřadem.

Četníci ve službě používali německé ovčáky, dobrmany a erdelteriéry. Byly to rasy, které se považovaly za čistokrevné policejní psy. Pes se mohl brát do služby až tehdy, když pes i jeho vůdce (psovod) složili odbornou zkoušku před zvláštní komisí. Služební pes se používal tehdy, pokud se jednalo o důležité případy, nebo za okolností, kdy bylo možno očekávat zdárný výsledek. Platilo pravidlo, že po více než 50 hodinách po spáchání činu nemá být pes již vyslán do terénu. Když bylo prováděno pátrání v širokém územním okruhu (pátrání po lupičských bandách, jejich pronásledování apod.), bylo určeno, že se ho mají účastnit rovněž vůdci služebních psů se svými psy ze stanic, které byly vzhledem k okruhu pátrání rychle dosažitelné. Zprvu nebyly upraveny zvláštní předpisy pro užití psa proti osobám. Bylo to bráno jako použití zbraně v případě, kdy pro to byly splněny zákonné podmínky. K tomu patřilo doporučení upozornit osobu, proti které byl pes použit, na následky spojené s jeho použitím.

2.4.6.8 Četnické pohotovostní oddíly

Od roku 1933 bylo doplněno 430 četníků v četnických stanicích v pohraničních oblastech sousedících s Německem. Teprve 31. srpna 1933 bylo toto zesílení zrušeno a od 1. září 1933 vznikly četnické pohotovostní oddíly. Byly umístěny především ve městech, kde byla převaha obyvatelstva německé nebo maďarské národnosti, jako byl např. Děčín, Hlučín, Cheb, Chomutov, Jeseník (tehdy Frývaldov), Krnov, Most, Německé Jablonné, Teplice – Šanov a Trutnov. Nejprve těchto oddílů bylo pouze deset, ale později od roku 1937 jich bylo jednatřicet (třináct v Čechách, šest na Moravě a ve Slezsku, deset na Slovensku a dva na Podkarpatské Rusi). Úkolem četnických pohotovostních oddílů bylo podporovat a doplňovat služební činnost četnických stanic daného obvodu. Všechny četnické pohotovostní oddíly spadaly přímo pod velení velitele příslušného četnického oddělení. Ten řídil a kontroloval výkon služby a dozíral na výcvik. Při výkonu služby se řídil pokyny okresního úřadu, v jehož obvodu působil.

Hlavou četnického pohotovostního oddílu byl velitel v hodnosti vrchního strážmistra. Ten měl u sebe svého zástupce, jednotlivá družstva byla vedena dvěma instruktory. Jeden oddíl se skládal z 20 až 35 mužů (průměrný počet činil 25). Dále tam byli řidiči motorových vozidel a motocyklů. Četnickým pohotovostním oddílům patřily autobusy a osobní automobily. Součástí výzbroje byl od roku 1936 zavedený lehký kulomet vzor 26.

Náplní činnosti četnických pohotovostních oddílů byly pravidelné objíždky a obchůzky v obvodu pohotovostní služby v místě dislokace a také teoretická příprava. S tím souvisí to, že do četnických pohotovostních oddílů byli totiž zařazováni jako mužstvo výhradně četníci na zkoušku, kteří v době, kdy nevykonávali službu, byli školeni v předmětech vyučovaných na školách u doplňovacích oddělení.

Četnický pohotovostní oddíl nevyšetřoval případy samostatně, ale pouze společně s příslušnou místní stanicí. Výjimkou bylo nebezpečí z prodlení. Když nastala tato situace, odevzdával zadržené osoby příslušné stanici k dalšímu řízení. Stanicím podával zprávu o veškeré samostatně zjištěné trestné činnosti a stanice po řádném vyšetření činily potřebná opatření. Výsledky služebních pozorování byly oznamovány nadřízenému veliteli oddělení. Pokud ovšem nastalo nebezpečí z prodlení, hlásily to přímo okresnímu hejtmanovi nebo úředníkovi, kterého k tomu hejtman určil.

V roce 1937 se četnické pohotovostní oddíly staly součástí Stráže obrany státu. Přesunuly se do sídel Stráže obrany státu, kde působily jako samostatné jednotky a tvořily většinou dispoziční zálohu velitele Stráže obrany státu. U četnických pohotovostních oddílů byly zřízeny zvláštní zpravodajské oddíly v počtu osmi až deseti četníků, které měly dohlížet na bezpečnost opevňovacích prací, o jejichž průběh a výsledky měly zájem německé zpravodajské služby.

2.4.6.9 Četnické silniční kontrolní stanice

Vznik četnických silničních kontrolních stanic byl důsledkem rozvoje motorizace. Tyto stanice vznikly 1. května 1935 a jejich obvod se určoval podle průběhu silničních sítí. Sídlily na četnickém oddělení a byly podřízeny veliteli toho daného oddělení. Četnické silniční kontrolní stanice měly za úkol hlídkovat v přikázaném služebním obvodu, dozorovat nad dodržováním předpisů, které se týkaly silniční policie, jízdy motorovými vozidly a ostatních předpisů, upravujících dopravu na silnicích.

Pokud se stala dopravní nehoda, bylo povinností hlídky četnické silniční kontrolní stanice poskytnout první pomoc poškozeným. Jednalo-li se o vážný úraz, musely zajistit dopravu zraněných k nejbližšímu lékaři nebo přivolat lékaře. Četnické silniční kontrolní stanice působily jen tam, kde vykonávalo bezpečnostní službu četnictvo. Jejich činnost se nevztahovala

na obvody všech státních policejních úřadů. V oblasti silničního provozu pomáhaly i ostatní četnické stanice.

2.4.6.10 Okresní četnické stanice

Okresní četnické stanice vznikly 1. dubna 1935 nejprve na zkoušku v obvodu Zemského četnického velitelství v Praze a byly dislokovány v Benešově u Prahy, Kolíně a Slaném v sídlech okresních politických úřadů. Na stanici bylo minimálně 20 četníků. K dispozici měli dvě auta, jízdní kola a telefonní službu. Okresní četnické stanice vytvářely organizační článek, který byl schopný rychle a důrazně zasáhnout na území celého okresu ve prospěch méně obsazených venkovských stanic.

Hlavou stanice byl okresní četnický velitel. Stanice vykonávaly službu v obvodě a zakročovali i ve venkovských obvodech na příkaz představeného okresního úřadu nebo na žádost některé z venkovských stanic. Pokud četníci těchto stanic neřešili nějaký zákrok, tak běžně vykonávali objížďky a obchůzky v celém politickém okresu, aby bylo dosaženo intenzivního výkonu silniční a cizinecké policie.

Okresní četnické stanice byl v podstatě podobné četnickým pohotovostním oddílům. Rozdíl byl v tom, že v době, kdy neprováděly zákroky na vyžádání nebo posilování výkonu služby, vykonávaly tzv. obyčejnou službu, zatímco četnické pohotovostní oddíly se v té době zabývaly výukou a výcvikem četníků na zkoušku, ze kterých byly tvořeny.

2.4.6.11 Četnické letecké hlídky

Četnické letecké hlídky vznikly ke dni 1. července 1935. Stalo se tak po dohodě mezi ministerstva vnitra, ministerstva národní obrany a ministerstvem veřejných prací. Důvodem zřízení těchto hlídek byla potřeba zajistit výlučné pravomoci a svrchovanost státu ve vzdušném prostoru nad územím ČSR. Až do zániku Československé republiky existovalo celkem jedenáct těchto hlídek. Tyto speciální stanice byly vybaveny letadly typů Škoda D-1, Aero AP-32, Avia B-534 a Letov Š-328.

Úkolem četnických leteckých hlídek byl dozor na dodržování všech zákonných předpisů a mezinárodních úmluv, týkajících se letectví, a to jak ze strany domácího, tak i zahraničního

letectva, a současně hájit výlučnou pravomoc a svrchovanost státu ve vzdušném prostoru nad státním územím. Za tím účelem spolupůsobily s pozemní bezpečnostní službou, prováděly úkoly, ke kterým se vzhledem ke svým dopravním prostředkům hodily, jako bylo pronásledování nebezpečných zločinců apod. Pomáhaly také při vykonávání úkolů pozemní služby, které souvisely s leteckou dopravou, jako byla například pasová kontrola apod. Současně hlídky konaly pomocnou a záchrannou službu. Například poskytovaly pomoc při živelných pohromách, leteckých nehodách a vyšetřování leteckých nehod vyjma vojenských letadel.

Četnické letecké hlídky proto měly právo pozorovat a evidovat veškeré letecké činnosti ve výsostní oblasti státu. Dělalý pozemní průzkum, který umožňoval a podporoval plnění uvedených úkolů. Patřila sem hlásná služba v pohraničí a ve vnitrozemí a také vydávání signálů nebo znamení pro příjem a vysílání, zejména v místech vletových úseků na státních hranicích. Dále signalizovaly při přistání, změně směru a výšky letu a dávaly výstrahu letadlům, která porušila platné předpisy. Kromě toho kontrolovaly dodržování leteckých předpisů.⁴⁵

2.4.7 Četnické školy a systém vzdělávání četníků

Četnické školy a vzdělávání četnictva měly systém poměrně dobře strukturovaný a propracovaný. Vyučování a výcvik četnictva zajišťovaly četnické školy, zvláštní odborné kursy a také četnické stanice, které zajišťovaly teoretický výcvik pro příslušníky četnictva. Četnické školy byly součástí doplňovacích oddělení zemského četnického velitelství. Patřily k nim škola četníků na zkoušku, škola pro výcvik velitelů stanic a škola pro výcvik výkonných důstojníků. Rozlišoval se výcvik na odborný a vojenský. Odborný výcvik se řídil školní instrukcí a vojenský výcvik vojenskými předpisy pro pěchotu.

Odpovědnost za oblast vzdělávání a výcvik měli řídicí pracovníci jednotlivých organizačních článků četnictva. Velitelé stanice museli vyučovat podřízené četníky a dávat pozor, aby si četníci co možná nejdříve osvojili předpisy vztahující se ke službě. Okresní četniční velitelé prováděli odborné a vojenské výcviky podřízeným četníkům při každé příležitosti. Velitelé oddělení měli také za úkol vojensky vzdělávat a vyučovat veřejnou bezpečnostní službu formou pokračujícího výcviku a opakujícího vyučování a v tomto směru

⁴⁵ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 63–69.

měli na starost poučovat velitele stanic, aby měli zájem na dalším vzdělávání. Zvláště dávali důraz na „*vyučování v písmě a v konceptu řeči služební*“.

Zemský četnický velitel měl pravomoc řídit vyučování nově přijatých četníků, četníků na stanicích a žáků hodnostních škol. Ke konci roku k tomu vydával denní řád, který obsahoval hlavní zásady řízení a organizace četnických škol. Velitelem četnických škol byl velitel doplňovacího oddělení, k němuž patřili důstojníci nebo i civilní dobrovolníci jako učitelé.

Učitelství sbor četnických škol měl mít odborné, všeobecné a pedagogické vědomosti a zkušenosti. Měl mít také mravní hodnoty, aby byl dobrým vzorem svěřenému četnictvu. Řídil se předpisem, který se nazýval „*Instrukce pro četnické školy*“.

Velitel doplňovacího oddělení občas prováděl hospitace. Tím se přesvědčoval o postupu učitelů při vyučování a o prospěchu a schopnostech žáků. Ovšem nikdy nečinil před žáky výtky a nezasahoval do vyučování. Dělal to jen při větších věcných nebo metodických chybách. Činil tak však taktně a spíše jako doplnění učitelova výkladu. Školní rok začal 1. září a trval 10 měsíců. Zbylé dva měsíce měli učitelé dovolenou a připravovali se na příští školní rok. Během tohoto času se nesměli využívat učitelé k zastoupení doplňovacího oddělení.

Předměty se dělily na všeobecně vzdělávací a na odborné. Součástí výuky byly zkoušky, které se dělily na přijímací, informativní, klasifikační a závěrečné.⁴⁶ Zajímavý byl systém klasifikace žáků. Klasifikace byla prováděna stupni 4 – 3 – 2 – 1, a to tak, že prospěch žáků byl hodnocen jako velmi dobrý, dobrý, dostatečný a nedostatečný. Chování žáků se klasifikovalo jako vzorné, uspokojivé, zákonné a nezákonné. Pilnost žáků byla hodnocena jako vytrvalá, uspokojivá, méně uspokojivá a nestálá.⁴⁷

Učitel se měl držet hlavních vychovatelských a vyučovacích zásad. Dále měl být zároveň vychovatelem svých žáků a měl v nich budovat ušlechtilé vlastnosti, které je mají učinit jednak dokonalými členy společnosti, jednak také zcela způsobilými pro zodpovědný úkol strážce zákona a veřejné bezpečnosti a veřejného pořádku a umožnit jim, aby se stali i rádci spoluobčanů.

Vojenský výcvik se odbýval především prakticky. Bylo to vždy pod velením důstojníků správních. Praktický výcvik v obchůzkové a pátrací službě se prováděl, pokud to šlo,

⁴⁶ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 69–70.

⁴⁷ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 132.

v obvodech nejbližších četnických stanic pod vedením zkušených učitelů. A pokud to bylo možné, tak to bylo na základě skutečných příkladů.

Škola pro výcvik četníků na zkoušku zajišťovala výuku poté, když proběhlo přijetí ke sboru. Četníci na zkoušku se zařazovali k doplňovacímu oddělení a do uvedené školy. Výuka trvala osm měsíců. Jejím posláním bylo poskytnout nově přijatým četníkům spolehlivý základ pro jejich další systematický výcvik a pro praktické upotřebení ve výkonné službě. Do všeobecného vzdělávání patřily předměty jako jazyk služební, jímž byl myšlen jazyk „československý“ (resp. pro Čechy čeština a pro Slovensko slovenština) a jazyk menšinový. V obvodu zemského četnického velitelství mohlo být užíváno několik menšinových jazyků, a proto rozhodl zemský četnický velitel podle služební potřeby, který z nich má být ve škole vyučován. Dále sem patřily počty a měřičství, dějepis, zeměpis, přírodopis a zdravotní věda. V odborných předmětech se probíralo Zákon o četnictvu, Četnická služební instrukce, Kasárenský předpis, Právo ústavní a správní, Obecní trestný zákon, Trestní řád, Vojenský trestní zákon a Vojenský trestní řád, Služba pátrací a daktyloskopická, Služební řád branné moci republiky Československé a Nauka o zbraních a střelbě. Teoretický výcvik trval tři měsíce a po něm byl prováděn také praktický výcvik v obchůzkové a pátrací službě.

Díky výnosu ministerstva vnitra z roku 1919 smělo zemské četnické velitelství použít v případě nutné potřeby k praktické bezpečnostní službě četníky na zkoušku, kteří se ještě nacházeli v teoretickém výcviku. Důvodem tohoto rozhodnutí byl přetrvávající nedostatek vycvičených četníků u bezpečnostních složek. Možné to bylo jen tehdy, pokud nebylo možné včas zajistit dostatečnou vojenskou asistenci a pouze na dobu nezbytné potřeby. Četníci na zkoušku museli být vždy ve formacích (v hlídkách, v četách apod.), tedy tam nemohli být po jednotlivcích a samostatně. Pracovali vždy pod velením zkušených četnických důstojníků nebo poddůstojníků

Škola pro výcvik velitelů stanic rozšiřovala a prohlubovala všeobecné a odborné vzdělávání definitivních četníků. Vštěpovala jim základní učitelské a vychovatelské zásady tak, aby byli plně způsobilí pro výkon funkce velitelů četnických stanic. Kritéria pro přijetí do této školy byla přísná. Přijímání do ní byli pouze definitivní četníci, kteří s úspěchem vykonali přijímací zkoušku a dále ti, kteří za sebou měli alespoň čtyři roky služby u četnictva. Vyučování trvalo 10 měsíců. Výuka školy byla zaměřena na získání znalostí potřebných k řízení četnické stanice, včetně výuky a výcviku podřízených četníků.

Škola pro výcvik výkonných důstojníků přijímala kvalifikované vrchní strážmistry, kteří aspirovali na hodnosti četnického výkonného důstojníka. Vyučování trvalo šest měsíců. Mohli se do ní hlásit pouze vrchní strážmistři ve výkonné službě s nejméně patnáctiletou četnickou služební dobou, kteří museli splňovat i další stanovené podmínky. Dále rozhodovalo vyjádření nadřízeného o tom, zda má žadatel plnou morální schopnost k dosažení důstojnické hodnosti. Vyučovaly se zde předměty všeobecného vzdělání a předměty odborné. Účastník školy podstoupil vojenský výcvik, aby mohl být velitelem pěší čety a aby ovládal šerm šavlí.

Po absolvování škol následoval pokračovací výcvik u doplňovacího oddělení. Díky tomu uchazeči měli zajištěné stálé prohlubování již získaných odborných vědomostí a osvojování si nově vydaných předpisů. Místem pro tento výcvik byly stanice. O průběhu rozhodovaly rozvrhy, které vydávalo zemské četnické velitelství. Vyučování měl na starosti velitel stanice. Pokud nemohl, měl výukou pověřit svého zástupce nebo museli četníci studovat sami.

Pokračovací výcvik prováděli a dozírali na něj okresní četniční velitelé. Konali to při každé vhodné příležitosti, zejména při přehlídkách a kontrolních obchůzkách, soustředěních a střelbě do terče. Odborné kursy byly zaměřené na výcvik četnictva ve speciálních odvětvích bezpečnosti služby. K těmto kursům patřila služba zpravodajská, polní, praktický výcvik pro službu v horách (např. horolezectví, lyžování), jízda na koni, na motorových vozidlech apod. Každý kurs měl zvláštní předpisy o jeho účelu, učební osnově, trvání a případných zkouškách.

Výcvik četnických důstojníků správních se skládal ze dvou etap. První etapou byl teoretický výcvik důstojníků přidělených na zkoušku. Druhou etapou byl další teoretický a praktický výcvik. Po uplynutí prvních tří měsíců byli důstojníci na zkoušku přidělováni četnickým oddělením vedeným staršími, zkušenými důstojníky. Smyslem toho bylo seznámit je náležitě s kancelářskou i výkonnou službou a pokračovat v dalším odborném výcviku tak, aby mohl být ukončen koncem 11. měsíce zkouškou. Pro definitivní důstojníky správní byly podle potřeby zřizovány zvláštní kursy jejich dalšího odborného výcviku v četnické službě a k posouzení jejich způsobilosti pro velitelská místa. Hlavní slovo pro případ každého kursu mělo zvlášť ministerstvo vnitra.⁴⁸

⁴⁸ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 70–73.

2.5 Poslání a úkoly československého četnictva podle soudobých právních norem

2.5.1. Postavení četnictva podle zákona o četnictvu

Podle platných československých právních předpisů mělo četnictvo dvojí postavení. Fungovalo jednak jako vojensky organizovaný strážný sbor, což byl rozdíl oproti jiným strážným sborům⁴⁹ (např. sborů stráže bezpečnosti, finanční stráže apod.⁵⁰), a současně fungovalo také jako orgán politické státní správy, který byl podřízen ministerstvu vnitra. V postavení orgánu politické státní správy podléhalo četnictvo ve věcech výkonu bezpečnostní služby státním politickým úřadům. Vedle toho výcvik, vyučování, kázeň a kontrola služby, věci správní a hospodářské spadaly pod četnické důstojníky, přičemž některé z těchto úkolů byly výslovně uloženy rovněž velitelům stanic. Četnictvo v těchto uvedených směrech spadalo pod ministerstvo vnitra, které rozhodovalo o organizaci a počtech četnictva a také o výkonu služby. Výcvik, výstroj a výzbroj četnictva se upravovaly po vzájemné dohodě s ministerstvem obrany. Zákon o četnictvu v § 12 uváděl, že má být četnictvo podřízené vojenským trestním zákonům a soudům a vojenskému služebnímu řádu. Disciplinární předpisy pro ně však vydávalo ministerstvo vnitra.

Četnictvo bylo podřízené pouze státním politickým úřadům, zatímco ostatním státním civilním a vojenským úřadům, ani úřadům samosprávním se nepodřizovalo. Existovaly však výjimky, k nimž náležely soudy a státní zastupitelství, které v rámci výkonu trestní soudní pravomoci mohly požadovat přímo služby četnictva. Pokud šlo o jiný obor jejich činnosti, musely se i soudy dožadovat služeb četnictva jen prostřednictvím politických úřadů. Stejný případ platil pro ostatní civilní i vojenské státní úřady a pro úřady samosprávné. Další výjimkou bylo nebezpečí z prodlení. Pokud nastala takhle situace, mohly se uvedené instituce dožadovat spoluúčasti četnictva bezprostředně a četnictvo bylo povinno poskytnout jim pomoc.⁵¹

2.5.2. Služební instrukce pro četnictvo

Četnictvo právně ukotvoval již zmíněný zákon o četnictvu v ohledu právním a státním. Zákon sám o sobě však nestačil na to, aby mohlo četnictvo plnohodnotně fungovat, pracovat a rozvíjet

⁴⁹ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 74.

⁵⁰ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 134.

⁵¹ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 74.

se, jelikož byl stručný. Bylo tedy nezbytné jeho příliš obecná ustanovení rozpracovat a vysvětlit. Proto vznikla jako prováděcí předpis *Služební instrukce*, což byl postup, který fungoval už od dob monarchie. Instrukce navíc byla díky způsobu svého vzniku (nepřijímal ji parlament, ale vydávalo ji ministerstvo vnitra formou vyhlášky) pružnější než sám zákon. Bylo možné ji v souladu s platnou legislativou měnit. Změnu mohla provádět četnická správa a nepotřebovala k tomu souhlas poslanecké sněmovny nebo vlády. Instrukce vydržela v takřka nezměněné formě až do roku 1948, přičemž prodělala pouze drobné změny a byla doplněna o některé novinky reagující na dobu.

Služební instrukce, kterou používalo československé četnictvo, měla základ ve starší instrukci z roku 1895. První její výrazná změna přišla až v roce 1923. V dalších letech sice byly nějaké úpravy provedeny, ale nebylo jich mnoho. V roce 1932 bylo uveřejněno poslední platné znění instrukce, které obsahovalo pouze čtyři změny.

Služební instrukce pro četnictvo byla rozdělena do pěti hlav.

- Hlava I. obsahovala všeobecné předpisy. Byly zde shrnuty úkoly četnictva, jeho podřízenost, součinnost, styky s úřady i vzájemný styk ve službě. Také tu byla zmíněna povinnost složit přísahu a byla zde uvedena její forma.
- Hlava II. obsahovala všeobecná ustanovení pro chování četníků a jejich nutné vědomosti. Byl to vlastně etický kodex četníků, který jasně stanovoval standardy základního chování a vystupování.
- Hlava III. obsahovala informace o četnické službě. Dětila se na službu obyčejnou (tj. běžnou), vyplývající ze zákonných povinností četnictva, a na službu zvláštní (tj. speciální), vyplývající z nařízení nadřízených orgánů. Bylo zde možné najít některé z povinností i oprávnění četnictva v souvislosti s výkonem služby.
- Hlava IV. se zabývala zvláštními předpisy o služebních postupech četnictva. Bylo zde možné najít úpravu postupů při přestoupení zákona, zatýkání, předvádění. Souvisel s tím například postup při dopadení zločinců, při provádění domovních prohlídek či prohlídek obviněných. V rámci toho je zde pojednáno o mírnějších prostředcích, které na rozdíl od použití zbraně nejsou uvedeny v zákoně o četnictvu. Podobně jsou tu uváděny některé povinnosti při použití zbraně, při eskortování osob nebo při srocení lidu.
- Hlava V. obsahuje úpravu zvláštních předpisů pro vojenské představené četnictva počínaje předpisy pro velitele stanic a konče předpisy pro generálního velitele četnictva.

Je to v podstatě souhrn stanovující povinnosti velitelů na všech řídicích úrovních četnictva. V této části služební instrukce jsou zahrnuty nejen kvalifikační předpisy, ale i předpisy kázeňské a kárné, kterými se četnictvo řídilo. Dále jsou zde upraveny povinnosti velitelů v oblasti vzdělávání a výchovy podřízených.

2.5.3. Služba československého četnictva

Služební instrukce stanovovala také práva a povinnosti četníků, ale patřily sem i podrobné předpisy pro výkon jejich služby. Jak již bylo shora uvedeno, služba se dělila na obyčejnou a zvláštní.

K **obyčejné službě** patřily všechny běžné povinnosti četnictva, jak je stanovil zákon a z něho odvozené instrukce a předpisy. V jejím rámci četnictvo mělo za úkol svou přítomností mařit provedení nebo dokončení trestného činu a už spáchané trestné činy vyšetřovalo, a pátralo po všech provinilcích. Mělo napomínat každého, kdo přestoupí zákon, a oznámit ho k potrestání, případně ho zatknout, odevzdat příslušným úřadům a podat zprávu o důvodech zatčení. Mělo chránit a udržovat veřejný pořádek, klid a bezpečnost, a proto bylo oprávněno bránit shlukování lidí a při každém sročení se zmocnit jeho původců a vůdců. Dále mělo chránit vlastenectví a osobu každého státního občana před násilím všeho druhu a bylo v případě potřeby oprávněno zakročiti proti tomu, kdo je ohrožuje.

Jeho povinností bylo podrobné vyšetřování o všech mrtvolách nalezených na silnicích, ve vodě nebo jinde, o každém požáru, vloupání, loupežném přepadení a jiných trestných činech. Současně o nich mělo podat oznámení úřadům.

Ze zákona mělo povinnost udržovat anebo znovu zjednat pořádek, klid a bezpečnost na veřejných cestách a místech, při shromáždění lidu, při kterých hrozí, že bude porušen veřejný pořádek, ale také při požáru, povodni a vůbec při každém všeobecném nebezpečí. Mělo zamezit výtržnostem a nepořádku, zadržet jejich původce, škůdce a odbojné osoby a zakročit proti nim. Současně dbalo na to, aby byly dodržovány předpisy, které jsou vydány k zabránění neštěstí a poškození osoby nebo majetku státních občanů, a současně oznamovalo na příslušném místě zjištěné přestupky, zanedbání a vady.

Kontrolovali dodržování zákazu podomního obchodu a dozírali na nakládání s tiskopisy, Především neměli trpět, aby se tiskopisy volně vyvěšovaly (bez opory v zákoně) na ulicích a na jiných veřejných místech. Zvláštní dohled vykonávali nad podomními obchodníky

a živnostníky. Pokud by je cestující požádali o doprovod na nebezpečné cestě, pokud by to služba umožňovala, tak měli povinnost jim vyhovět.

Dále byli četníci povinni zadržet zběha a každého vojáka, který není schopen se za podezřelých okolností prokázat platnou legitimací. Předávali ho nejbližšímu vojenskému velitelství nebo služebnímu úřadu. Museli zadržet také osoby, které se vyhnuly odvodní povinnosti, nebo nedostavily se k odvodu a dostatečně se neomluvily, a podle okolností je měli předvést k soudu nebo k politickému úřadu. Jejich povinností bylo zadržet stíhané osoby, na které byl vydán zatykač, ale také pečlivě sledovat tuláky, vyzvědače, vyhoštěné osoby a osoby pod policejním dohledem včetně propuštěných trestanců.

Pravidelně museli kontrolovat veřejné ústavy a zařízení, jako železnice, telegrafy, telefony, silnice, stromořadí u silnic a cest, kanály, mosty, veřejné studně, splavy, pomníky, označení hranic říšských a zemských, rozcestníky, místní tabulky a místní číslování. Pokud odhalili závady škodlivé pro veřejnou bezpečnost, poruchy nebo nedostatečná zařízení na železnicích, parnicích, lodích a jiných dopravních prostředcích, byli povinni je oznámit příslušným úřadům, a osoby, které nedodržely předpisy vydané o těchto veřejných ústavech a zařízeních, případně jejich škůdce zadržet a podle okolností dodat příslušným úřadům.

Mezi jejich povinnosti patřila také péče o dopravní bezpečnost. Dbali o to, aby zůstávalo volné spojení na pozemních i vodních cestách, aby se každý řídil podle pravidel silničních a říčních policejních předpisů. A pokud zadrželi osobu, která jednala proti znění těchto předpisů, bylo jejich povinností ji dopravit a předat k nejbližšímu bezpečnostnímu úřadu.

Zvláštní službu četníci vykonávali na základě zvláštních nařízení od nadřízených orgánů. Znamená to, že ji konali pouze na vyzvání. Během této služby byla směrodatná nařízení pro každý jednotlivý případ. Zároveň se odlišovalo zvláštní vyzvání od pouhého udání, tedy oznámení. Takováto vyzvání mohl podávat pouze orgán veřejné správy a musela přímo souviset s jeho služebním výkonem.⁵²

2.5.4. Oznamování zločinů a přečinů

Četnická instrukce určovala úkony, jimiž byla oznamována protiprávní jednání. Všechny přečiny a zločiny, patřící k příslušnosti krajského soudu, se měly oznamovat v místě dopadení

⁵² R. GALAŠ, *Československé četnictvo*, s. 175–180.

okresnímu soudu. Trestní oznámení o přečinech a o soudních přestupcích byly učiněny vždy okresnímu soudu. Osoby, které podléhaly vojenským soudním pravomocím, byly oznámeny příslušnému prokurátorovi (později vojenským trestním soudům). Pokud se jednalo pouze o přečiny (dnes přestupky), byly oznámeny funkcionáři vojenské prokuratury. Dále se posílalo stručné oznámení bezprostřednímu nadřízenému dotyčné vojenské osoby, popř. vojenskému velitelství, kterému byla tato osoba odevzdána.

Pokud v případě spáchaného zločinu nebo přečinu hrozilo nebezpečí z prodlení, tak měli četníci povinnost pátrat i bez předchozího oznámení po vinících a důkazech způsobilých k jejich usvědčení a zamezit, aby byly zmařeny stopy trestného činu.

2.5.5. Domovní prohlídka

Instrukce charakterizovala domovní prohlídku jako prohledávání bytu nebo jiné místnosti, náležejících k domácnosti stíhané osoby. Prohlídka se prováděla jen tehdy, pokud existovalo důvodné podezření, že se zde ukrývá nějaká osoba podezřelá ze zločinu nebo přečinu. Dalším důvodem jejího provedení bylo, pokud se tam nalézaly věci, jejichž držení nebo ohledání bylo důležité pro vyšetřování. Četníci mohli provádět prohlídku jen na základě odůvodněného soudního příkazu, který měl být dodán osobně a který se jí týkal, a to buď ihned anebo v nejbližších čtyřadvaceti hodinách. Pokud byla osoba, u které probíhalo prohledávání, doma, měla právo požadovat potvrzení (hned anebo nejdéle do čtyřadvaceti hodin), že u ní byla vykonána prohlídka a z jakých důvodů.

Pravidlo pro domovní i osobní prohlídku bylo takové, že se měla činit bez zbytečného rozruchu. Prohledávaný neměl být obtěžován a vyrušován víc, než bylo nevyhnutelně třeba. Bylo také třeba, aby se co nejvíce šetřila jeho pověst a jeho soukromé záležitosti, které nesouvisely s vyšetřováním.

Četníci také měli uloženo, že se musí chovat co nejohleduplněji a nejslušněji. Na základě výzvy od četníků měl být majitel objektu přítomen během prohlídky. Pokud nemohl být přítomen anebo byl zaneprázdněn, byl vybídnut některý dospělý člen jeho rodiny. Pokud ani on nebyl dosažitelný, pak měla být o přítomnost při prohlídce požádána některá domácí osoba anebo soused. Pokud četníci prováděli prohlídku z vlastního popudu, doporučovalo se jim, aby si vzali s sebou některého člena obecní rady nebo aspoň obecního zřízence. Zároveň měli za těchto okolností dbát o náležitou opatrnost.

2.5.6. Prohlídka obviněného

Na základě zákona o četnictvu a také na základě služební instrukce mohli četníci bez úředního nařízení nebo zvláštní výzvy prohlédnout šaty a jiné osobní věci náležející osobě, která byla podezřelá ze zločinu nebo přečinu trestaného odnětím svobody, případně osobě, která byla nebo měla být zatčena anebo předvedena, a to v následujících případech:

- a) byla-li velká pravděpodobnost, že má u sebe zbraně nebo jiné předměty způsobilé k útoku nebo k usmrcení anebo že u sebe skrývá předmět, který je podezřelý nebo může sloužit jako důkaz;
- b) spáchal-li eskortovaný pokus o sebevraždu, případně když vyhrožoval sebevraždou;
- c) jednalo-li se o osobu pod policejním dozorem nebo četnictvu známou jako „zločinec ze zvyku.“

Četnictvo se také mohlo přesvědčit u každého zatčeného, zda nemá u sebe nástroje, které by mohly ulehčit jeho útěk nebo by mu mohly sloužit jako zbraň.

2.5.7. Povinnosti a práva četníků konajících službu

2.5.7.1. Povinnosti četníků

K hlavním povinnostem četnictva patřilo udržování veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti. Za tím účelem měli potlačit každé veřejné sročení. Pokud četnická stanice obdržela zprávu, že se někde v obvodu její působnosti narušuje pořádek, měla za úkol to neprodleně vyřešit. Podle instrukce byl v takové situaci nejdůležitější osobou velitel četnické stanice. V těchto situacích musel nejprve co nejrychleji o události uvědomit okresní úřad. Poté zvážil, zda bude četnictvo samo schopno zamezit porušení klidu a obnovit pořádek a případně požádal o posilu. Zkontroloval zbraně, zda jsou v dobrém stavu, vydal záložní náboje a pod jeho velením se přidělení četníci dostavili v semknutém tvaru na místo události. Četnický oddíl postavil před sročený zástup v přiměřené vzdálenosti a tak, aby četníci měli krytá záda. Poté vyzval zástup slovy „Jménem zákona“, aby se rozešel, a upozornil na následky neuposlechnutí i na možné použití zbraně. V tomto momentě se musel projevit jako znalec svého mužstva a současně taktik, neboť určoval nejsilnější a nejobratnější četníky k tomu, aby při vhodné příležitosti zatkli hlavní původce sročení a křiklouny.

Během takových případů měla četnická stanice za úkol hlásit všechny mimořádné události buď normálním služebním postupem anebo přímo zemskému četnickému velitelství. Druhá eventualita přicházela v úvahu, pokud se jednalo o zločiny, kterými byla ve velké míře ohrožena bezpečnost státu, zločiny proti veřejné moci a jejím orgánům a jiné těžké zločiny, které budily všeobecný rozruch, dále pokud šlo o nepokoje všeho druhu, při nichž bylo k udržení veřejné bezpečnosti, klidu a pořádku nutno soustředit větší počet bezpečnostních orgánů, dále při rozšiřování znepokojujících zpráv a při pobuřování lidu. Posledním typem podobných událostí byly živelné pohromy.

K mnohým dalším povinnostem četníků patřilo přesné informování nadřízených orgánů o politické i hospodářské situaci v okrese, o nezaměstnanosti, případně o poměrech, ve kterých žije obyvatelstvo atd. Měli vědět, které činy a která opomenutí jsou prohlášeny zákony za trestné, a v rámci toho měli znát i ustanovení trestního řádu, která sice ve služební instrukci obsažena nebyla, ale vztahovala se k výkonu služby. Byli povinni chovat se při provádění služebních výkonů vážně, slušně a uctivě, vystříhat se přehmatů, sprostoty a surovosti slovem i činem. Také jim bylo zdůrazňováno, aby se četníci nemíchali do výkonu jiných úřadů a jejich orgánů a vystříhali se jednat proti jejich nařízením.

Četnictvo jako celek mělo taky povinnost „*žárlivě střežiti dobrou pověst sboru a vzájemně na sebe dozírati, čímž bude umožněno, aby nectnosti a zlozvyky byly již v zárodku potlačeny.*“ Velmi se dbalo na chování a vystupování četníka, který se měl vždy chovat vojensky, jeho chůze měla být klidná, odměřeně volná, aby měl dost času pozorovat vše, co se děje v jeho okolí. Pokud by od četníka někdo chtěl vysvětlení nebo službu, byl povinen to ochotně poskytnout, pokud z jakýchkoli důvodů nemohl, měl se za to krátce omluvit. Pokud četníci jednali s dělníky, měli vystupovat způsobem vzbuzujícím úctu a důvěru. Jejich chování k představeným jejich sboru se řídilo podle předpisu služebního řádu branné moci, který jim ukládal nejpřísnější kázeň, naprostou poslušnost a povinnou úctu k veliteli. Během služebního styku měli striktně příkázáno vykání. Během služebního styku s bezpečnostní stráží či jinými civilními nebo vojenskými orgány mělo četnictvo udržovat „*službě prospívající shodu*“. Četník, který se v rámci služby stýkal s nějakým veřejným civilním úředníkem, mu měl prokazovat patřičnou úctu a vážnost, a v rámci toho vojensky pozdravit.

Každý četník měl vždy vykonat obdržené příkazy bezpodmínečně a bez průtahů a neměl se pouštět do jejich posuzování. Četníci mohli zkoumat správnost příkazu pouze proto, aby zjistili, zda byl „*vydán úřadem k tomu povoláním, např. nejde-li o fingoovaný příkaz,*“ ale v žádném případě nemohli zkoumat účelnost ani odůvodněnost příkazaného výkonu. Od

vykonání příkazu mohli četníci upustit po náležitém zvážení všech okolností pouze ve třech případech: „*Kdyby se příkaz přičil povinností, které četnictvo na sebe vzalo četnickou přísahou; kdyby se příkaz přičil státnímu zájmu; kdyby příkazem bylo nařízeno vykonání činu, který byl zapovězen trestním zákonem.*“

Četníci směli řešit pouze úkoly, které souvisely s jejich posláním, tj. s udržováním veřejného pořádku a veřejné bezpečnosti. Naopak nesměli doručovat nařízení a oběžníky civilních úřadů, konat služby úředních posílů atd. Při plnění úkolů v mezních situacích bylo důležité, že četník je povinen „*zvláště tu, kde by z prodlení vzešlo nebezpečství, zmužile, odhodlaně a s povinným sebe obětováním zakročiti a nesmí se nikdy dáti ohledy na svou bezpečnost od plnění své povinnosti zdržeti*“.

Jednou z nejdůležitějších služebních povinností četníka byla mlčenlivost. Četník musel přísně zachovávat služební tajemství. Patřily k nim i věci soukromého rázu, které se dozvěděl při prohlídce domu nebo osoby, při zabavení věci apod.

2.5.7.2. Práva četníků

V případě práv četníků šlo především o subjektivní práva, která pro ně vyplývala z jejich služebního poměru. K právům patřilo třeba to, že četníci se mohli přesouvat na jiné místo jen z důležitých služebních důvodů. Pokud se nepřesouvali na jinou stanici z důvodu povolání na vyšší služební místo nebo povýšením, provádělo se pouze na popud nebo se souhlasem příslušného úřadu. Zákon a prováděcí předpisy měly za úkol sledovat zájem služby. Šlo o to, aby četníci setrvali co nejdéle na stejném místě, kde byli zařazeni, a také o to chránit četníka před nezaviněným přemístěním, zejména pokud by se stal nepohodlným určitým vrstvám obyvatelstva pro své nestranné konání služby. O přemístění rozhodovala příslušná velitelství podle své úvahy. Rozlišovalo se několik typů přeložení. Četník mohl být přeložen na svou vlastní žádost, dále z vlastního zavinění, dále mohl požádat o přeložení ze Slovenska nebo z Podkrpatské Rusi a konečně i z „*hornatých krajín, pohraničních a jiných nehostinných míst.*“

Dále měl četník konající službu podle zákona stanovená práva strážce civilní i vojenské. Mohl tedy používat právní ochrany těchto stráží. Neplýnulo z toho, že má jiná práva, příslušející těmto strážím jako například právo užití zbraně vojenskou stráží apod. Toto ustanovení fungovalo při společném výkonu služby četníků s vojenskými strážemi. Pokud to bylo potřeba kvůli veřejné bezpečnosti, mohli procházet četníci prostorami uzavřenými vojskem (např.

kolem pevnůstek, pracháren, střelnicemi apod.). Vždy se bylo ohledně součinnosti potřeba předem dohodnout s příslušnými vojenskými veliteli. Na základě toho vydali četnictvu potřebný průkaz, anebo mu sdělili vydaná hesla, a v rámci toho udělili vojenským strážím potřebné pokyny.

Četnictvo mělo také právo vyžadovat při výkonu služby součinnost každého orgánu veřejné služby, kam byly počítány „*úřady civilní, jiné sbory strážné a jejich členové, obecní starostové a vojenská velitelství a úřady*“. Tyto orgány měly své vlastní zákony, služební řády a instrukce, které upravovaly jejich služební povinnosti a předepsanou součinnost. Šlo například o povinnost soudů a bezpečnostních úřadů pomáhat při stíhání uprchlé podezřelé osoby. Povinností každého orgánu veřejné služby bylo poskytnout pouze tu součinnost, která souvisela s oborem jeho působnosti. Příkladem může být železniční zřízenec, který byl např. povinen poskytnout četníkovi doprovod v tunelu, ale jeho povinností nebylo pronásledovat s ním uprchlého zločince apod.

K právům četníků patřilo ještě podávání žádosti a stížnosti, které mohli být podány pouze služební cestou. Intervence osobního charakteru četníků směřované na ministerstvo vnitra (i v osobních záležitostech) byly nepřipustné. Pokud ale přišla inspekce, bylo dovoleno přehlížejícímu představenému sdělit své prosby a stížnosti přímo.

2.5.8. Zákazy stanovené četníkům

Vedle povinností a práv, měli četníci zákonem a služební instrukcí stanoveny rovněž různé zákazy. Patřil k nim mimo jiné například zákaz kouření během služební doby, kdy četník přicházel do styku s veřejností. Mohl si zakouřit pouze během obchůzky a to spíš v odlehlých místech s menší možností výskytu osob. Dalším zákazem bylo vodění psů při služebních výkonech. Nevztahovalo se to samozřejmě na služební psy. Ministerstvo vnitra v pozdějších letech zavedlo i pro četníky tzv. ochranné psy, k čemuž došlo kvůli různým mimořádným případům, kdy byla zvýšena měrou ohrožena veřejná bezpečnost a také bezpečnost četníků konajících službu. Četníci nesměli ve službě vstupovat do hostinců, krčem a kaváren „*za příčinou pitky nebo zábavy*“, ale pouze za účelem plnění služebních povinností. Mohli si zde také zakoupit stravu a odejít. Nicméně četník nemohl vstoupit do hostince jen proto, aby se zde najedl, protože by se dopustil disciplinárního přestupku. Pokud četník vstoupil do hostince ze služebních důvodů, musel to pak nahlásit veliteli stanice při návratu ze služby. V dřívějších

letech bylo dokonce stanoveno, že vstup do hostince za občůzky má být krátce odůvodněn ve staniční služební knize. Od toho se však později upustilo.

Taktěž bylo četníkům zakázáno stýkat se s osobami obojího pohlaví, které měly špatnou pověst. Takové osoby nesměly kont návštěvy v četnických kasárnách ani tam nesměly být brány. Stejně tak četníci ve službě nesměli pít alkoholické nápoje a museli se striktně vyvarovat s tím souvisejícího nevhodného jednání.

Četník měl vždy mluvit pravdu a měl být nepodplatitelný. Pokusit se ho podplatit penězi nebo věcnými dary bylo považováno za trestný čin. Kromě toho se nesměl nechat odvést od splnění své povinnosti příbuzenstvím, přátelstvím apod. Dále byl „*povinen učinit vždy služební údaje podle pravdy*“. Pokud četník jednal s blízkými osobami, platilo pravidlo, že nikdy nesmí rozhodovat nebo spolupůsobit při rozhodování o záležitostech, které se týkají jeho vlastních zájmů, zájmů jeho manželky anebo osob s ním spřízněných až do druhého stupně.

Četníci samozřejmě mohli přijímat dary, které nebyly v žádné spojitosti s výkonem služby. Příkladem mohlo být nabídnutí daru za to, že četník někoho něčemu přiučoval nebo cvičil apod. Pokud si byl četník nejistý, jestli má dar přijmout, tak mu bylo doporučeno dotázat se svého velitelství. Jestliže došlo k tomu, že byl četník v průběhu služby uražen na cti, nesměl se nikdy zřeknout zadostiučinění a potrestání viníka, které za to bylo stanoveno zákonem.

Velice přísné zákazy byly spojeny i s prostředky, které četník nesměl používat proti podezřelému. Nesměl mu nic slibovat, předstírat ani hrozit nebo užít proti němu donucovacích prostředků proto, aby se přiznal nebo sdělil určité údaje. Také nesměl svádět podezřelého k provádění, dokončení nebo pokračování trestného činu nebo ho svádět „*potajmu zjednanými osobami*“ k přiznání, jehož by bylo užito před soudem. S tím pak souvisel i výnos z roku 1924, který četníkům přikazoval: „*At' již ten, proti němuž četník zakročuje, chová se jakýmkoliv způsobem vůči četníkovi, četník necht' nikdy se nedá strhnouti ztýrati ho, neboť má po ruce dostatek donucovacích prostředků, aby vzpurníka zkontrol, Rovněž necht' nepoužívá týrání, aby vynutil na podezřelém přiznání, protože takové přiznání nemá pro soud významu a četník vydává v sázku svou existenci.*“⁵³

⁵³ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 77–86.

2.6 Požitky a odměny československého četnictva

Náročnému výkonu služby četníků odpovídal systém jejich požitků a odměn, které se dělily na pravidelné a zvláštní. **Pravidelné požitky** představovala stabilní odměna za četnickou službu. Patřilo sem **služné** (gáže), místní přídavek, četnický přídavek, ubytování a zařízení, oděv, výstroj a výzbroj a „*limitní kuřlavý tabák*“.

Požitky zvláštní, vyplývaly z povahy četnické služby, ale i z jistých služebních výkonů nebo osobních poměrů četnických příslušníků. Byly mezi ně zahrnuty: jednotný drahotní přídavek, drahotní přídavek na děti, kancelářský paušál, cestovní výlohy, svědečné, stravné, léčebné, otopné, odměny za záslužné činy, diety pro četníky odloučené od rodiny, zaopatřovací (pensijní) požitky, pohřebné a úmrtné.

Vedle služného četnických důstojníků bylo rozeznáváno ještě služné vrchních strážmistrů – velitelů stanic, vrchních strážmistrů a strážmistrů včetně četníků na zkoušku. Všechny tyto tři kategorie měly svou speciální platovou stupnici se 13 platovými stupni. Prvého dne každého měsíce předem se vyplácelo služné. Když nastoupila osoba k četnictvu během měsíce, náležel jí pouze alikvotní díl služného a dalších případných požitků. Pak ještě byla preferovaná skupina, kam spadali příslušníci čs. legií, ti měli zvláštní platové předpisy.

Četnickým gážistům bez hodnostní třídy příslušel, kromě služného, ještě **místní přídavek**. Rozlišoval se do čtyř tříd: v Praze a na předměstích ve výměře 50 % služného, v I. třídě 90 %, v II. třídě 80 % a v III. třídě 70 %. Po provedení šetření o počtu obyvatelstva a stupni drahoty měla vláda pravomoc přerazovat jednotlivá místa do vyšších tříd. Když byl četník odvelen k polnímu četnictvu, náležel mu místní příplatek podle kmenové stanice, ze které gážista odešel do polní služby.

Za namáhavou a zodpovědnou četnickou službu dostávali četníci **četnický přídavek**. Nárok na to měli všichni příslušníci četnictva včetně četníka na zkoušku. Skládal se z osmi stupňů, a to od 300 Kč až do 2100 Kč ročně. Odstupňování se vypočítávalo podle započitatelné četnické služební doby, včetně služební doby náhradního, výpomocného a asistenčního četníka, příp. válečných pololetí, vyplývajících z četnické služby. Četnický přídavek byl vyplácen měsíc předem a plně se započítával do penze. Nárok na něj se počínal a končil zároveň s nárokem na služné.

V rámci požitků četníků, měli četníci rovněž nárok na řádné, jejich povolání přiměřené ubytování a zařízení, předepsané pro každého muže, resp. každou stanici. Jak říkal ubytovací

předpis: „Četníci gážisté bez hodnostní třídy, kteří byli svobodní nebo bezdětní vdovci, byli kasernováni a obdrželi byt, lůžko s prádlem a jiné předepsané zařízení, dále svítivo a otop od četnické správy, resp. od četnického ubytovacího fondu. Jako částečnou náhradu byli povinni zaplatit k dobru četnické eráru ročně tzv. bytné ve výši 50 Kč.“⁵⁴

2.7 Výstroj a výzbroj československého četnictva

2.7.1 Vývoj uniforem československého četnictva

Československé četnictvo zpočátku nosilo nejprve staré rakouské uniformy, z kterých byly odstraněny císařské atributy. Od 29. října 1918 četníci vykonávali službu v čapkách s kokardami v národních barvách, které nahradily původní rozety s císařským monogramem „K“, nebo v přilbách, z kterých byl odstraněn císařský orel.

Už od konce roku 1918 však nastala první podstatnější změna. Došlo k úpravě rakouské uniformy, která byla označována jako „kolkovaná“. Nové hodnostní označení na nich bylo ve tvaru horizontálních prýmků na čepicích a vertikálních na límci, které ještě doplňovalo písmeno „S“ (stráž). Četnictvo vlastně napodobovalo úpravy uniforem, které ve stejnou dobu prováděla československá armáda, a také v následujících letech byly další změny četnických uniforem inspirovány proměnami vojenských stejnokrojů. V roce 1919 se provedla typová změna uniformy: nové stejnokroje dostaly šedozeleňou barvu odlišnou od armádních stejnokrojů v barvě khaki. Hodnostní označení, které bylo ve formě krokvic a horizontálních prýmků, se nově nacházelo na rukávech. Lze zmínit i novou pokrývku hlavy se štítkem proti slunci. Ta se označovala předpisově nepříliš nápaditě jako „čepice“ a běžně se nazývala brigádýrka. Poslední typ stejnokroje užívaného československým četnictvem pocházel z roku 1921. Starší stejnokroje však bylo povoleno donosit ještě během celého tohoto roku. V pozdějších obdobích už měla tato nově zavedená uniforma nepatrné změny pouze v jednotlivých detailech.

Rozdíl mezi stejnokrojem četnictva a armády byl pouze v základní barvě a v některých drobnějších doplňcích. Všichni příslušníci četnictva se drželi stejných stejnokrojových předpisů. Stejnokrojové součástky směly být zhotoveny z polojemného či jemného sukna, z česané příze nebo jiné látky vhodné pro jezdecké kalhoty. Za pokrývku hlavy sloužila brigádýrka, případně polní čepice, která nesla podle svého tvaru název lodička a která byla sice výstrojním předpisem

⁵⁴ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 96–97.

z roku 1921 zavedena i pro četnictvo, ale v tomhle období ji užívalo pouze vojsko. Četnictvo dostalo tyto pokrývky hlavy až v roce 1930 a měly předpisové označení „čapky“. Na pokrývkách hlavy se nacházel emblém, který obsahoval prostřední státní znak.

Konečně je potřeba se zmínit o četnické přilbě, která se však nepočítala k výstroji, nýbrž k výbroji. Ministerstvo vnitra ji zavedlo pod názvem „služební přilba“ k 1. květnu 1928. Nosili ji četníci gážíste mimo služební třídu, výkonní důstojníci konající bezpečnostní službu a správní důstojníci fungující jako velitelé oddílů soustředěného četnictva.

Hodnostní označení na četnických uniformách kopírovalo vojenské, jen bylo s podélným pruhem ve výložkové barvě. Od roku 1921 se nosilo na náramenících oficiálně označovaných jako „ramenní pásky“, a ve zmenšené formě na čepicích. Větší změny hodnostního označení nastaly v letech 1925, 1930 a 1937.

Příslušníci četnictva nosili na levém rukávu blůzy a pláště zhruba v jeho polovině záloketní štítek se specifikací nadřízeného velitelství. Zařazení příslušníci četnictva u ministerstva vnitra nebo u generálního velitele nosili na štítku iniciály ČSR. Ostatní četníci nosili číslo příslušného zemského četnického velitelství: 1 pro Čechy (Praha), 2 pro Moravu (Brno), 3 pro Slezsko (Opava); 4 pro Slovensko (Bratislava), 5 pro Podkarpatskou Rus (Užhorod). Po roce 1928, když vešel v platnost zákon o organizaci politické správy, už nebylo toto číslování nadále užíváno. Od roku 1930 pak byly rukávkové štítky zcela odstraněny. Číslo velitelství se nosila na obdélných kovových emblémech po obou stranách límce. Četníci, kteří byli systemizováni u ministerstva vnitra, měli na límci kruhový emblém se středním státním znakem. Legionáři, kteří se vrátili z války, nosili v nadloktí pravého rukávu pásky přišité do úhlu ve tvaru krokvic ve výložkové barvě. Tyto pásky představovaly dobu strávenou ve službě při legiích (co jeden pásek, to jeden rok).

Povinnou součástí četnické výstroje byly také rukavice. Četníci je museli nosit jak ve službě, tak i mimo službu. Služební rukavice měly šedou barvu a byly buď kožené anebo pletené. Mimo službu směli nosit i šedé glacé rukavice. Jako svrchní oděv četnictvo nosilo ještě pláště, pláštěnky a nepromokavé pláště, které byly určené na zimu, do nepohody apod. I toto ošacení se tvarově podobalo armádnímu.

Řidiči motocyklů nebo automobilů měli speciální uniformy. V létě nosili standartní stejnokroj případně doplněný nepromokavým pláštěm. V zimě si oblékali kožený kabát, kožené jezdecké kalhoty, kukly, silné rukavice a řidičské brýle.

Od roku 1935 nosili odlišné stejnokroje také četníci od četnických leteckých hlídek. Jejich součástí byl otevřený modrý kabát (jako u výkonných letců). Po stranách límce kabátu byl umístěn zlatý emblém otevřené knihy. Dále nosili černé jezdecké kalhoty (tzv. rajtky) a brigadýrku s modrým dýnkem a červeným okolkem. Při službě se používaly speciální letecké kombinézy a kožené kukly.

2.7.2. Pravidla pro nošení uniforem

V služební instrukci bylo stanoveno, že četník má povinnost být v době mimo výkon služby na veřejnosti vždy oblečen podle předpisu a také ozbrojen poboční zbraní. V služební době měl četník povinnost být vždy úplně vystrojen a vyzbrojen podle předpisu. Tato povinnost byla četníkům uložena nejen z důvodů vojenského pořádku, ale též proto, aby byl četník chráněn před námitkami občanů, že osobu, na níž se provinili, nepovažovali za četníka.

Po zavedení přileb bylo stanoveno nosit je vždy v obchůzkové službě, při soustředění a jiných bezpečnostních službách. Nosily se jen tehdy, bylo-li to podle daných okolností nutné nebo účelné. Vícečlenná hlídka nosila podbradník na základě rozhodnutí jejího velitele, ale vždy jednotně pro celou hlídku. Četníci, kteří se přemísťovali k jinému zemskému četnickému velitelství, si přilby ponechali. Přilba byla součástí výzbroje a týkaly se jí všeobecné předpisy o účtování výloh za opravy a doplňování výzbroje. Místo přilby mohli četníci ve službě nosit i čepice. Například v létě při velkých vedrech nosili čepice, v zimě při velkých mrazech měli teplé čapky. To se poznamenávalo i ve staniční knize za označením výzbroje: čepice písmenem „Č“, čapka pak malým písmenem „(č)“ v závorce. Vícečlenné hlídky se vždy musely vystrojovat jednotně.

Během zařazení v oddílu a při soustředěních se nosily jezdecké kalhoty a kožené kamaše. Vycházkové kalhoty se užívaly v přehlídkové a kancelářské službě, ale za vhodného počasí v létě také v obchůzkové službě. Nepromokavé pláště nosili všichni příslušníci četnictva ve službě i mimo službu vždy podle panujícího počasí.

2.7.3. Pravidla pro nošení občanského oděvu

Podle služební instrukce se zakazovalo vykonávat službu v občanském oděvu. Všichni příslušníci četnictva směli občanský oděv nosit mimo službu. Výjimkou byli četníci na

zkoušku. Když měl četník na sobě občanský oděv, vystupoval jako soukromá osoba. Nepožíval ochranu příslušníka ozbrojených sil a úřední osoby. V občanském oblečení mohl zadržet zločince nebo osobu, která byla považovaná za škodlivou nebo nebezpečnou, popř. osobu přistiženou při činu. Ovšem takové právo měli všichni občané ČSR. V ostatních případech měl povinnost uvědomit četnickou stanici nebo policejní stráž, aby zakročila.

Při zakročení v mimoslužební době se musel četník prokázat osobě, proti které byl zákrok konán. To dělal pomocí legitimace, která se zavedla zejména z vojenských a služebních důvodů, aby se jí četník mohl prokázat právě v případech, kdy zakročoval mimo službu a nebyl úplně ozbrojen. Z těchto důvodů musel mít četník s sebou služební legitimaci, pokud na sobě měl občanský oděv a nikoli stejnokroj. Jestliže byl četník na neslužební cestě mimo oblast Československa, musel nosit pouze občanský oděv.

Ještě je potřeba uvést, že u četnictva sloužící kancelářští sluhové (zřízenci) a jiní civilní zaměstnanci nosili vždy jen občanský oděv bez jakéhokoliv označení.

2.7.4. Vývoj četnické výzbroje

Výzbroj československého četnictva byla nejprve podobná výzbroji četnictva bývalé monarchie, ale v pozdějších letech docházelo k některým změnám. Od konce 20. let se sice četnická výzbroj podobala výzbroji před rokem 1918, ale přirozeně s různými obměnami a modernizacemi.

K chladným zbraním používanými četníky patřily bodáky a šavle. Bodáky se původně používaly k puškám systému Mannlicher. Od poloviny 30. let se pak nově zavedly k puškám systému Mauser. V prosinci 1918 se z výstroje na čas odstranily šavle a jedinou poboční zbraní zůstaly pouze bodáky. Ovšem ve druhé polovině 20. let se šavle vrátily. V roce 1924 nosili důstojníci šavle, které se podobaly šavlím tehdejších armádních důstojníků (pouze na koši byl střední státní znak oproti malému znaku na vojenských zbraních). Sloužila jako zbraň služební i vycházková. V roce 1927 byla také zavedena šavle pro vrchní strážmistry a strážmistry. Byla tvarově totožná s předchozí. Pouze se lišila méně zdobným dekorem koše (rovněž se středním znakem). Používala se však pouze k vycházkovému stejnokroji. Od 15. října 1928 konečně byla zavedena šavle pro gážisty bez hodností třídy (tj. vrchní strážmistry, strážmistry a četníky na zkoušku). Jednalo se o napodobeninu rakouské četnické šavle, která se užívala od poloviny 19. století, koš u ní tvořil jednoduchý vyklenutý oblouk a tento typ byl jako jediný z četnických

šavlí bez státního znaku. Garnitura byla z bílého kovu (slitina mědi a niklu). Šavle se používala jako služební. Mohla se nosit i mimo službu, pokud nebyla ke stejnokroji předepsána vycházková šavle (běžně ji na vycházkách nosili četníci na zkoušku). Součástí šavle byly třapce (tj. portepé), které se dělaly v různém provedení podle jednotlivých kategorií.

Četnictvo také používalo palné zbraně, ke kterým patřily samonabíjející pistole a krátké opakovací pušky s nasazovacím bodákem. V pozdějších letech se objevily i kulometry a ruční granáty. Používaly se pistole vzor 13, následně pak pistole vzor 22 a vzor 24. Letci z četnických leteckých hlídek užívali speciální osvětlovací pistoli označovanou jako “raketová” vzor 30.

Z pušek se delší dobu používaly staré rakouské zbraně Mannlicherova systému vzor 90 a vzor 95. Pušky, které měly československou konstrukci, se dostaly do výzbroje v roce 1935. Československá krátká puška vzor 33 se odvíjela od čs. armádní pušky vzor 24. Obě pušky měly ráži 7,92 mm se zásobníkem na pět nábojů. Měly závěr systému Mauser. Krátká puška (to byl její oficiální název; jinak v četnických předpisech a ostatních úředních materiálech se označovala jako karabina) bez bodáku měřila na délku 99,5 cm a s bodákem 125,5 cm. Délka hlavně činila 49 cm, hmotnost 3,48 kg a s bodákem 3,79 kg. Tento typ pušky používalo četnictvo a finanční stráž. Pokud byl četník seřazen v semknutém oddílu, nosil vždy karabinu na řemenu přes rameno nebo přes plece, ale pokud se pohyboval v uzavřených místnostech, držel ji v ponosu nebo u nohy.⁵⁵ Přestože četníci velmi oceňovali přesnost a spolehlivost těchto karabin, nic to neměnilo na jejich dlouhodobém přání, aby byly nahrazeny ve výzbroji pistolemi.⁵⁶

V roce 1926 se jako součástí služební výstroje zavedl obušek. Byl určen pro všechny příslušníky četnictva mimo důstojníky. Obušky se používaly pouze tehdy, když byli příslušníci četnictva zařazeni v semknutých oddílech při potlačování výtržností, demonstrací, sběhů lidu apod. Obušky, které byly přiděleny jednotlivým stanicím, netvořily běžnou součást výzbroje četníků, ale zůstávaly v úschově u velitele stanice. Četníci dostávali obušky od velitele stanice pouze tehdy, pokud byli vysláni na soustředění. Bylo však zakázáno nosit obušky na obyčejnou občůzkovou službu, což bylo nutno dodržovat, i když hlídka již předem věděla, že se střetne například s demonstranty.⁵⁷

⁵⁵ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 102-105.

⁵⁶ Miroslav SPURNÝ, *Ve dne v noci podle zákoníku. Policisté a četníci v českých zemích do roku 1945*, Olomouc 2013, s. 171, zde zejména 134.

⁵⁷ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 105; M. SPURNÝ, *Ve dne*, s. 139.

Předepsanou výzbroj a střelivo dostávalo četnictvo zadarmo. Když četník poškodil karabinu nebo jinou součást výzbroje ve službě, měl jeho nejbližší představený povinnost vyšetřit příčinu poškození. Poté sepsal ohledací protokol a učinil o případu hlášení zemskému četnickému velitelství, které zařídilo poskytnutí náhrady, případně i na účet toho, kdo poškození zavínil.

Zbraně byly až do prosince 1918 používány ve stejných kombinacích jako za monarchie. Poté docházelo v souvislosti s rušením a znovuzaváděním šavlí ke změnám. Existovala řada různých výjimek a odchylek, kdy struktura výzbroje byla přizpůsobena jednotlivým typům služby. Když působil četník na veřejnosti, musel být vždy podle předpisu ustrojen a ozbrojen poboční zbraní. Četník směl konat zákroky, když byl „úplně vyzbrojen“ (tj. i palnou služební zbraní). Výjimkou bylo hrozící nebezpečí z prodlení a měl-li rychlý a včasný zákrok nadějí na úspěch. Pak byl četník oprávněn zakročit i tehdy, když byl vyzbrojen pouze poboční zbraní. Zemské četnické velitelství mělo pravomoc po dohodě se zemskou politickou správou stanovit, kde může být četník, vykonávající bezpečnostní službu v místě četnické stanice, ozbrojen pouze poboční zbraní (např. v lázeňských místech apod.).

Nastat mohla i opačná varianta s omezením či eliminací pobočních zbraní, která přicházela v úvahu při některých mimořádných příležitostech (např. odkládání šavlí, nikoliv však bodáků, za mobilizace 1938; tehdy podobně jako u armády s výjimkou jízdy) a při speciálních příležitostech či druzích služby. Mohlo se stát, že byla šavle četníkovi na překážku (ve vysokých horách, při prolézání houštinami apod.), v tomhle případě velitel stanice směl nařídít, aby byla do služby vzata jen karabina s bodákem. Šavle nepatřila k horolezecké a lyžařské výstroji. K ní byla nošena buď pistole a bodák nebo karabina s bodákem. Když se výkon služby odbýval při jízdě na kole, šavle se s sebou nebrala. Bylo to jen doporučeno vzhledem k povaze daného služebního úkonu (pak byla připevněná v držátkách na vidlici předního kola). Pátrací hlídky, které jezdily na motorovém kole, měly stanoveny vzít šavle pro spolujezdce v potřebném počtu (nejméně pro jednoho člena hlídky) do přívěsného vozíku. Šavle nenosili letci četnických leteckých hlídek z praktických důvodů, neboť byli vyzbrojeni pistolemi a raketovými pistolemi. Konečně se mohlo stát, že byly šavle při služebním zákroku nahrazovány obuškami. Gážisté mimo služební třídy, kteří odcházeli na soustředění, byli vždy ozbrojeni karabinou s bodákem a služební šavlí. V pozdějších letech byli z praktického hlediska vyzbrojováni obuškami. Důvodem bylo, že jim byly šavle v semknutých oddílech na překážku při pohybech a zákrocích.

Důstojníci a vrchní strážmistři, kteří se zařazovali ve výkonné službě a u doplňovacích oddělení, měli jako obligátní součást výzbroje pistole. Kromě toho byli vrchní strážmistři vyzbrojeni také karabinou. Ostatní četníci používali pistole jen příležitostně.

Velitel stanice, případně jeho zástupce, rozhodoval o tom, zda má být četník odcházející do služby vyzbrojen karabinou či pistolí. Dělo se tak na základě služební instrukce a musel přitom vzít v úvahu všeobecné místní a osobní poměry, zvláštní okolnosti a pravděpodobné překážky výkonu služby. Sám velitel stanice rozhodoval pro sebe o tom, zda se má do služby vyzbrojit karabinou nebo pistolí.

Velitel hlídky v několikačlenných hlídkách (neboli tzv. vícemužových) mohl být vyzbrojen pistolí, pokud nebylo výhodnější, aby se vyzbrojil karabinou. Všeobecně platila zásada, že se pistole mohla používat jen při službách v místě (v městech, na nádražích apod.) a dále v situacích, kdy se neočekávalo, že by četník karabinu postrádal. Když byl četník v semknutých oddílech a při soustředění, vyzbrojoval se vždy karabinou. Velící představený měl za úkol, aby zvážil všechny okolnosti, zda výbroj pistolí postačí k zajištění jak osobní bezpečnosti četníka, tak jeho služebního výkonu.

Členové motocyklových hlídek četnických pátracích stanic se vyzbrojovali pistolemi a bodáky (opasek a brašnu nosili stejně jako při pěších obchůzkách). Každá hlídka ještě k tomu brala jednu karabinu s deseti náboji v sumce.

Psovod nosil pistoli do služby při nasazení psa ke speciálním úkolům. Musel však vedle sebe mít jako doprovod ještě druhého četníka, který byl ozbrojen karabinou. Když byla obyčejná obchůzková služba, tak psovodi nosili karabinu, i když brali psa s sebou (kromě případů, kdy i ostatní četníci byli vyzbrojeni pistolí).

V roce 1921 se zavedl tzv. dohodový či americký opasek (přezdíváný též „dohoda”), tj. dvoutrnový opasek s rámovou sponou. Užíval se ve službě i mimo službu a nosil se vždy na vrchní části oděvu. Během služby měl četník na opasku pistoli nebo sumku (při ozbrojení karabinou). V roce 1925 pak se zavedl vycházkový opasek (opatřený sponou se středním státním znakem), který se modifikoval v roce 1930.

Vedle výzbroje užívali při výkonu služby četníci služební pomůcky, a to pouta (svěrací a spojovací řetízky), zápisník, služební knížku, obvazový balíček, pátrací pomůcky a elektrickou svítilnu. Četník používal služební knížku (vedle vlastní služební legitimace) jako

doklad, že je ve službě. Měla také funkci jako cestovní průkaz na dráhách k použití vojenského tarifu. K pátracím pomůckám patřila pátrací knížka.

Nedílnou součástí výstroje byla též služební píšťalka. „*Sloužila k přivolání pomoci, když byl četník v nouzi, nebo při pronásledování pachatele. Používána byla i k vydávání smluvených signálů semknutým četnickým oddílům při nasazení proti demonstrantům nebo při výtržnostech.*”⁵⁸

2.7.5. Pravidla pro použití zbraní

Užití zbraně bylo vnímáno jako nejkrajnější donucovací prostředek. O tom, zda použít nebo nepoužít zbraň, pojednával § 13 zák. č. 299/1920 Sb., který pravil, že „*Četník službu konající má zákonem stanovená práva stráže civilní i vojenské, ale smí, šetře předepsané opatrnosti, užití zbraně jen v těchto případech: 1. v případě nutné obrany, aby odvrátil násilný útok, jenž na něho byl učiněn, nebo jímž se život jiné osoby ohrožuje; 2. nelze-li jinak překonat odpor, směřující k zmaření jeho služebního výkonu; 3. aby zamezil útěku nebezpečného zločince, jehož nemůže jiným způsobem zadržeti.*”

Citovaný zákon byl novelizován zák. č. 28/ 1928 Sb. Na základě toho se doplňovaly a měnily zákony o četnictvu a sborech stráže bezpečnosti (návrh novely pocházel z roku 1927). Jeho obsahem bylo rozšíření práva četnictva (a policie) na použití zbraně. Bod 1 se rozšířil o situaci bezprostředního ohrožení, a k tomu se přidal novelizovaný bod 2: „*Jestliže nebezpečný zločinec, proti kterému četník zakročuje, na vyzvání četnikovo se nevzdá nebo se zdráhá opustit svůj úkryt;*” Jinak zůstaly body 2 a 3 nezměněny, pouze byly přečíslovány.

V roce 1928 vznikl nový zákon o četnictvu a přinášel změny při použití zbraně: a) četnickou hlídkou (četníkem konajícím službu) a b) semknutým četnickým oddílem, zakročujícím pod jednotným vedením a velením při shluknutí a srocení lidu. Semknutý četnický oddíl měl dovoleno použít zbraně jen v nutné obraně nebo ve stavu nouze.

Obušky se užívaly při zakročování proti davu, a to: a) „*při zakročování v semknutých tvarech prvním řadem, přičemž druhý řad postupoval ve vhodné vzdálenosti s karabinou na bodák*” a b) „*při zakročování v rojnici, následoval-li semknutý oddíl jako její záloha.*”

⁵⁸ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 105-108; M. SPURNÝ, *Ve dne*, s. 137.

Služební instrukce četníkovi (hlídce) předepisovala, jak má postupovat při zákroku: a) napomenutí hlasem rozkazovacím; b) zatčení; c) přiložení svěracích řetízků; d) pronásledování prchajícího honěním, popřípadě použitím služebního psa; e) vyzvání osob nahodile přítomných k pomoci. Pokud ani tyto mírnější prostředky nezabraly, bylo povoleno použít méně nebezpečnou zbraň (obušek, šavle, vztyčený bodák). Pro použití obušku, který byl považován za méně nebezpečnou zbraň, také platilo ustanovení § 13 zákona o četnictvu a dále § 65 služební instrukce pro četnictvo. Používal-li se obušek, bylo nařízeno vyvarovat se ran do obličeje.

Zakročovalo-li četnictvo semknutě pod jednotným velením, řídily se předpisy o zákroku zbraní vojenskými asistencemi, podle nichž mohlo být zbraně použito jen v nutné obraně nebo ve stavu nouze. Než se použila střelba ze služební zbraně, měl být nejdříve použit bodákový útok. Zbraně se používalo asistenčními oddíly buď na výslovnou žádost zmocněného představitele politické správy o zákrok zbraněmi nebo samovolně bez takové žádosti, a to tehdy: a) „*podnikly-li srovnější osoby bezprávný útok na život, tělo, svobodu nebo majetek kohokoliv a nebyl-li dotčený politický úředník přítomen nebo mu byl znemožněn svobodný projev vůle*” anebo b) „*jestliže bylo na přítomného politického úředníka střeleno, nebo byl-li napaden jednou nebo více osobami.*” Když se použila zbraň, byla povinnost hlásit to prostřednictvím zemského četnického velitelství přímo ministerstvu vnitra. Služební instrukce četnictvu ukládala, aby v maximální míře šetřilo život a zdraví osob, proti nimž zasahovalo.

Dále platila všeobecná pravidla pro bezpečnou manipulaci se zbraněmi před nástupem do výkonu služby i během výkonu samotného. Četník, který odcházel do služby, nabil v přítomnosti velitele nebo jeho zástupce karabinu zásobníkem s pěti náboji. Karabina musela být zajištěna, pojistka směla být otevřena pouze při nabíjení a při střelbě. Druhý, nabitý a v příslušném kartonu zasunutý zásobník, uložil četník do sumky. To platilo všeobecně za normálních poměrů. Když byl mimořádný stav, nařídil velitel stanice, popř. velitel soustředěného oddílu, kolik ostrých nábojů má být vzato do služby. Kládl se důraz na to, aby si četník nezahrával se zbraněmi (ať ve službě nebo mimo službu) a nepůjčoval je jiným osobám.⁵⁹

⁵⁹ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 108–110.

2.8 Podmínky přijetí do československého četnictva

V prvních letech po vzniku československého četnictva ještě nějaký čas platil starý rakouský zákon o četnictvu z 25. prosince 1895, který byl přizpůsoben republikánské podobě. Součástí jeho obsahu byly i podmínky pro přijetí k četnictvu. Četníkem se mohl stát pouze muž, občan Československé republiky, znalý zemského jazyka, svobodný nebo bezdětný vdovec do 25 let, absolvent alespoň obecné školy.

Pokud všechny tyto podmínky uchazeč splňoval, musel podat žádost o přijetí na příslušné četnické stanici. Zde se sešel s velitelem stanice, který sepsal o uchazeči potřebná data, jména rodičů, jejich zaměstnání, doplnil do přihlášky potvrzení školní docházky, vojenské služby a případně frontového nasazení. Součástí přijímacího procesu bylo prověření nejen osoby uchazeče, ale celé jeho rodiny včetně sourozenců, strýců, tet, bratranců a sestřenic a jejich morální bezúhonnosti, ale i pověsti v místě bydliště. Pokud byl uchazeč mladší 21 let, což byla tehdejší hranice plnoletosti, musel předložit otcovské svolení. Dalším krokem bylo, že velitel stanice odeslal celou složku doplňovacímu oddělení.

Uchazeč měl také možnost zaslat přihlášku přímo na zemské četnické velitelství, které pak přihlášku vrátilo zpět příslušné četnické stanici k prověření. Tím se zahájilo prověřování uchazeče a jeho okolí. Bylo mnoho případů, kdy stačilo, aby některý z příbuzných měl záznam v trestním rejstříku či měl pověst výtržníka, rváče nebo opilce, a uchazeč nemohl být přijat k četnictvu. Prověřování mohlo trvat i řadu měsíců. Záviselo to na rozsahu příbuzenstva a samozřejmě na vytíženosti stanic, které šetření prováděly. Když se shromáždily všechny vyžádané zprávy, bylo rozhodnuto, zda bude uchazeč přijat, či nikoliv. Na závěr o tom dostal uchazeč písemné vyrozumění. Byl-li uchazeč přijat, musel vyčkat na povolávací rozkaz. Poté se dostavil k doplňovacímu oddělení, kde byl zařazen do kurzu a kde také složil přísahu věrnosti Československé republice.⁶⁰ Pokud se stalo, že uchazeč přísahu nesložil také ústně, ale především pokud ji nepodepsal, nebyl přijat ke sboru. Uchazeči skládali přísahu zpravidla v českém nebo slovenském jazyce. Kde byla smíšená území, mohli příslušníci německé a polské národnosti složit přísahu v němčině nebo v polštině. Přísahu celou souvisle přečetl vybraný příslušník četnictva, zpravidla člen velení, a ti, kteří přísahali, ji neopakovali a pouze zvolali “Tak přísaháme” a drželi při tom zvednutou pravou ruku do výše.

⁶⁰ R. GALAŠ, *Československé četnictvo*, s. 60–61.

I když byl nedostatek četnictva, nebylo přijetí do sboru nikdy automatické. Snaha byla doplňovat stavy, ale ne za každou cenu. Proto se dbalo nekompromisně na splnění povinných kritérií. Správa z nich nehodlala ustoupit a řada uchazečů byla odmítnuta. Nejčastější příčinou odmítnutí uchazeče byl například notorický alkoholismus některého z rodičů, většinou otce. Matka mohla mít špatnou pověst, například jako prostitutka, zlodějka nebo jako klepna. Byl-li potrestán některý ze sourozenců za rvačku, krádež či jiný podobný skutek, mohlo to být také příčinou odmítnutí uchazeče.

Za komplikaci bylo považováno i to, pokud byl adept již ženatý, což bylo logické, protože četnická správa potřebovala mít jistotu, že četník bude moci být překládán podle jejích potřeby na libovolná místa. U ženatého uchazeče nebylo jisté, že se bude ochotně účastnit zákroků, ve kterých by mohl být ohrožen jeho život. Četnická správa potřebovala četníka, který bude vychován v loajálního příslušníka sboru, a pokud byl uchazeč ženatý, byla pravděpodobnost, že zvolí loajalitu k rodině, a nikoliv sboru.

Dalším častým prohřeškem uchazečů byly třeba sklony k alkoholu, násilnictví, krádežím. V neposlední řadě mohl být důvodem odmítnutí nedostatečný intelekt či podezření ze sklonů k bolševismu.⁶¹

Existovala ale taky krátká období, kdy četnická správa ustoupila ze svých kritérií, respektive je vyžadovala s menší přísností. Takovým případem bylo přijímání bývalých československých legionářů. Legionáři, kteří se postupně vraceli z první světové války do vlasti, byli jedním z vítaných zdrojů jak mužstva, tak i důstojníků. Už od roku 1919 byli proto přednostně bývalí legionáři přijímáni do služby u četnictva. Dostával se jim respekt za to, jak bojovali za samostatnost nové republiky. Jako výraz poděkování se přijal zákon, který upřednostňoval legionáře při vstupu do státních služeb. V květnu 1919 byl parlamentem přijat zákon č. 282/1919 Sb. o úlevách při přijímání legionářů do státní služby. Další zákon č. 462/1919 Sb., který byl přijat o dva měsíce později, pojednával o propůjčování míst legionářům. Doba strávená v legiích se započítávala trojnásobně do služby i výslužby.

Postupně přicházela i další zvýhodnění pro přijaté legionáře. Od roku 1920, tedy když byl přijat zákon o četnictvu, byla vydána další výjimka pro bývalé legionáře. Například mohl uchazeč (bývalý legionář) měřit jen 160 cm oproti povinným 165 cm běžného uchazeče. To platilo především pro řadové legionáře, kteří se přijímali k četnictvu na zkoušku a zpravidla neměli problém s hodnostním pořadím, neboť neaspirovali na žádná vyšší místa. Největší

⁶¹ R. GALAŠ, *Československé četnictvo*, s. 62.

pozice, které mohli dosáhnout, byl velitel stanice. K tomu jim stačilo absolvovat tzv. hodnostní školu.⁶²

2.9 Denní řád československého četnictva

Denní řád četníků měl původ v předpisech pocházejících už z dob monarchie. Po vzniku republiky tento řád vydávalo příslušné zemské četnické velitelství v podobě „*všeobecných zásad pro zaměstnání a vyučování četníků, zařaděných na stanicích*.“ Pečovat o zaměstnání a vyučování svých podřízených měl za úkol velitel stanice, a to i v době, kdy podřízení právě nekonali službu, pokud nebyli od denního zaměstnání osvobozeni.

Denní služba četníka na stanici trvala od 8 do 12 hodin a pak od 14 do 18 hodin. Byly výjimky jako neděle a svátky, anebo pokud se jednalo o nějakou mimořádnou situaci. Než četník nastoupil do služby, tak měl nárok na dvě hodiny volna. Četník neměl přímo danou pracovní dobu, avšak bylo obecné pravidlo, že četník má ve vnější službě neboli mimo stanici, strávit nejméně 180 hodin měsíčně. 150 hodin měl stanovených pouze psovod a systemizovaný velitel.

Četníci, kteří byli ubytováni na stanici, museli vstávat obvykle v sedm hodin ráno. To platilo pro všechny, tedy i pro ty z nich, kteří měli volno.⁶³ Pokud se od četnictva nevyžadovala žádná zvláštní služba, obcházel svůj staniční obvod podle náčrtku, který byl schválen okresním úřadem v dohodě s příslušným velitelstvím oddělení. Služby četníci konali podle potřeby bez ohledu na denní dobu a počasí. Bylo jim dovoleno odpočívat mezi 22. večerní a 4. hodinou ranní, pokud to však bezpečnostní poměry připouštěly.

Velitel stanice vydával nařízení, zda se budou obvyčejné obchůzky konat jednotlivě, ve dvou anebo ve třech mužích. Přehlížel při tom k všeobecným bezpečnostním poměrům svého obvodu a k personálnímu stavu četnické stanice. Sám velitel stanice také mohl vykonávat obvyčejnou obchůzkovou službu, pokud mu to dovozovaly jeho ostatní povinnosti a pokud mu to ukládala jeho osobní odpovědnost za veřejnou bezpečnost, klid a pořádek v obvodu stanice a za správné konání služby podřízenými četníky. Do kompetence okresního četnického velitele patřilo osobní řízení bezpečnostní a pátrací služby v celém okrese. Musel se účastnit exekutivní

⁶² R. GALAŠ, *Československé četnictvo*, s. 62–65.

⁶³ R. GALAŠ, *Československé četnictvo*, s. 160.

služby všude tam, kde bezpečnostní poměry vyžadovaly jeho osobního zakročení. Případně se mohlo stát, že příslušný politický úřad nařídil, aby zakročil on osobně.

Četník během obyčejné obchůzky anebo během obchůzky konané za účelem vypátrání spáchaného zločinu měl zůstat velmi pozorný. Když byl na obchůzce, tak musel prohledávat lesy, sluje, pískové či štěrkové jámy a ostatní skrýše. Když se vracel, šel pak zpravidla jinou cestou. Neměl chodit pouze po hlavních silnicích a cestách, ale měl vyhledávat též vedlejší cesty, stezky a někdy i místa, kudy vůbec nikdo nechodí. Zejména měl dávat pozor na nebezpečné silnice a krajiny.

Dále měl četník přikázáno při obchůzkové činnosti věnovat pozornost samotám a „zlopověstným krčmám“. Pokud tam našel někoho cizího, který se mu zdál být podezřelý, měl povinnost jej vybědnout, aby mu předložil své průkazy a podle okolností jej zadržet. Pokud nenašel příčinu k zatčení osoby podle zákona, ale přece jen se mu zdála podle vydaných zatykačů či jinak podezřelou, musel tuto osobu předvést k nejbližšímu úřadu, aby tam prokázala svoji totožnost. U úřadu bylo možné lépe si ověřit správnost sdělených údajů a ostatních okolností potřebných ke zjištění totožnosti (telefonické či telegrafické dotazy apod.). Četník také chodil do zájezdních hostinců, kde kontroloval správné vedení knihy cizinců.

Četníci, kteří se setkali s pocestnými, se řídili předpisy o cizinecké policii. Pokud neplatilo žádné vydané zvláštní nařízení, tak se nerušené cestování uvnitř ČSR řídilo všeobecnými policejně-pasovými předpisy. Četníci proto nesměli zadržet cestujícího, ať byl v jakémkoliv stavu, pouze za účelem předložení jeho cestovní legitimace. Výjimkou bylo, pokud proti němu existovalo nějaké důvodné podezření.

V obvodu každého zemského četnického velitelství četníci používali ustanovená určitá znamení, aby se navzájem poznali na dálku. Jejich smyslem bylo to, aby se četníkovi ve službě nebo četnickému oddílu dostalo pomoci od četníků nebo hlídek, kteří se nacházeli nablízku. Pro znamení se používala umluvená volání, pískání a v krajním případě výstřel. Ministerstvo vnitra proto zavedlo pro četnictvo jednotné znamení píšťalkou třemi dlouhými hvizdy, jdoucími po sobě v krátkých pauzách, které mohlo být podle potřeby opakováno. Když četník uslyšel tato znamení, měl povinnost ihned pospíšet na místo, odkud zaznělo.⁶⁴

Pokud měli četníci volno, mohli ho využít třeba k vycházkám. Jestliže se chtěli vzdálit v době od 7 do 18 hodin mimo kasárna, bylo nutné to předem ohlásit veliteli nebo jeho zástupci.

⁶⁴ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny*, s. 86–87.

Pokud ani jeden z nich nebyl přítomen, podávala se zpráva o odchodu dozorčímu stanice. Četník se mohl vzdálit mimo službu i v době od 18 do 7 hodin, ale musel zanechat na věšáku u postele zprávu. Na ní muselo být uvedeno, kde se bude zdržovat, aby mohl být v případě potřeby neodkladně přivolán zpět na stanici.

Během výkonné služby se četníci směli vzdálit ve svém volném čase bez zvláštního povolení jen do blízkého okolí a pouze na území státu. Když se chtěli vzdálit do větší vzdálenosti, tak museli dostat povolení od velitele stanice. Tyto výjezdy mohli četníci podniknout jen jednou v týdnu do vzdálenosti nejdále 30 km od sídla stanice a pouze na území státu. Podobně to měl i velitel stanice. Povolení dostal od svého zástupce. Ten měl, během nepřítomnosti velitele, na starost stanici.

Pro četníky ve správní službě a pro důstojníky platila podobná opatření, jejich režim pro ně ale nebyl zdaleka tak přísný. Každopádně museli mít řádné vyplněné dovolenky schválené nadřízenými.⁶⁵

⁶⁵ R. GALAŠ, *Československé četnictvo*, s. 161–162.

3 Československé četnictvo na Českobudějovicku

Popis organizační struktury četnictva na Českobudějovicku vychází z analýzy tištěných *Kalendářů četnictva* vydávaných ve 30. letech 20. století. Ukazuje stav v období, které časově odpovídá také ostatním archivním pramenům použitým v této práci. Jedná se o roky 1931 až 1938, za rok 1939 není *Kalendář četnictva* k dispozici.

Jak již bylo uvedeno v kapitole 2.4.1, nejvyšším orgánem četnictva v Čechách bylo Zemské četnické velitelství v Praze. V organizační struktuře jemu přímo podřízeným článkem bylo Četnické oddělení České Budějovice. Pod oddělení spadala Okresní četnická velitelství pro tři politické okresy, a sice České Budějovice, Český Krumlov a Kaplice, a dále i pátrací stanice u Okresního četnického velitelství v Českých Budějovicích, která od roku 1934 figurovala pod názvem Četnická pátrací stanice v Českých Budějovicích.

Pod Okresní četnické velitelství České Budějovice spadaly četnické stanice ze soudních okresů České Budějovice, Hluboká nad Vltavou, Lišov a Trhové Sviny. Jednalo se o dvacítku četnických stanic, jejichž sídlem byla Besednice, Borovany, Čakov, České Budějovice, Čtyři Dvory, Divčice, Hluboká nad Vltavou, Chotýčany, Kamenný Újezd, Ledenice, Lišov, Pištín, Purkarec, Rudolfovo, Římov, Strážkovice, Suché Vrbné, Svatý Jan nad Malší, Trhové Sviny a Zliv. Tato organizační struktura platila minimálně v letech 1931–1934.

V roce 1935 přibyla pod Četnické oddělení České Budějovice nově Pohraniční četnická kontrolní stanice Horní Dvořiště. Roku 1937 přibyla nově zřízená Četnická silniční kontrolní stanice České Budějovice, ale současně byla zrušena Četnická stanice Chotýčany a nově ustanovena Četnická stanice Nemanice u Českých Budějovic. V roce 1938 pod oddělení nově přibyl Četnický pohotovostní oddíl České Budějovice vzniklý v souvislosti s přijetím zákona na ochranu republiky. Současně byly zrušeny Četnická stanice Čtyři Dvory a Četnická stanice Suché Vrbné, ale nově byly zřízeny četnické stanice v Dubném, v Dobré Vodě u Českých Budějovic a rovněž ve Včelné, která zpočátku fungovala jako prozatímní stanice.

V uvedeném období došlo na **Četnické stanici Borovany** jen k minimu změn. Například se postupně proměnilo personální obsazení studované četnické stanice. Na stanici v roce 1931 a 1932 působil jako velitel vrchní strážmistr Václav Brož, dále štábní strážmistr Karel Mareš a strážmistr Karel Soběslavský. V roce 1933 a 1934 je však jako velitel stanice doložen vrchní strážmistr Václav Brož, s nímž na stanici sloužili strážmistr Karel Soběslavský a strážmistr Jaroslav Kůs. O rok později z Borovan odešel Karel Soběslavský, a na stanici tak

dále působili jako velitel vrchní strážmistr Václav Brož a spolu s ním strážmistr Jaroslav Kůs, který byl v roce 1936 povýšen na štábního strážmistra. V roce 1937 byla personální situace na borovanské stanici beze změny. Rovněž v roce 1938 na stanici v Borovanech působil jako její velitel i nadále vrchní strážmistr Václav Brož, spolu s ním zde sloužil osvědčený štábní strážmistr Jaroslav Kůs, k němuž přibyl nováček strážmistr František Hrouda.⁶⁶

3.1 Borovany jako sídlo četnické stanice

Borovany jsou nevelké město, které se nachází 17 km jihovýchodně od Českých Budějovic.⁶⁷ Po vzniku samostatné Československé republiky z hlediska správního spadaly do soudního okresu Trhové Sviny v rámci politického okresu České Budějovice. Sídlem samostatné četnické stanice bylo městečko Borovany už v době Rakouska-Uherska a zůstalo jím i po vzniku ČSR.

Před první světovou válkou měly Borovany 1 138 obyvatel, podle doložených záznamů z posledního předválečného sčítání lidu v roce 1910. Během první světové války se počet obyvatel snížil, protože ve válce padlo nebo na následky válečných zranění a útrap zemřelo 35 borovanských mužů. Při sčítání v roce 1921 bylo v Borovanech 1 108 obyvatel. Ještě ani v roce 1930 nedosáhl počet obyvatel předválečné úrovně, neboť tehdy podle sčítání žilo v Borovanech 1 130 obyvatel.

Podle evidence obytných domů po první světové válce bylo v roce 1921 v Borovanech napočteno 171 obytných domů, z toho 68 zemědělských usedlostí. Uvedený počet zemědělských usedlostí byl ve skutečnosti vyšší, protože při sčítání lidu, domů a bytů nebyly započteny usedlosti, kde bylo provozováno též řemeslo nebo obchod. Převážná většina obyvatelstva nicméně vykonávala nějaké povolání v zemědělství, ať už jako majitelé zemědělských usedlostí, pomáhající členové rodiny nebo jen námezdní pracovní síly.

Sociálnímu rozvrstvení společnosti odpovídaly i volební preference. V Borovanech ve všech volbách z 20. let 20. století vyhrála agrární strana. Nejspíše se zde projevil i vliv

⁶⁶ Kalendář československého četnictva 1930, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1937. Praha s.d. Srov. <https://www.muzeumpolicie.cz/Podstranky/sbirky-kalendare/> (20. března 2023), kde jsou v digitalizované podobě tyto publikace uveřejněny pro studijní účely.

⁶⁷ Václava BERANOVÁ a kol., *Borovany*. Vlastivědný sborník k osmistému výročí první zprávy o obci, Borovany 1986, 244 s. Zde zejména s. 171–201.

probíhající pozemkové reformy po vzniku ČSR. Toto politické nastavení přetrvávalo v Borovanech i v okolí až do roku 1938.

Velkou změnu do regionu přineslo založení akciové společnosti Calofrig. Společnost vznikla v roce 1920 spojením několika společností finančně podporovaných Pražskou úvěrní bankou. Navázala tak na starší snahy o průmyslové podnikání na Borovansku. Z křemeliny těžené u vesnice Růžov se v této továrně vyráběl izolační a stavební materiál. Zlepšení dostupnosti stavebních materiálů přispělo k výraznému stavebnímu rozvoji obce. Mezi lety 1921 až 1930 proto přibýlo v obci 31 nových domů, což bylo třikrát více než v předchozím desetiletí. Vznik takto velkého průmyslového podniku vedl též ke změně sociální struktury obyvatelstva, takže došlo k navýšení počtu průmyslových dělníků na úkor počtu lidí pracujících v zemědělství.

S rozvojem obce došlo postupně i k její modernizaci. Obec byla elektrifikována od roku 1923. Nový vodovod byl vybudován v roce 1931. Spojení s okolím zajišťovala vlaková a od roku 1929 i autobusová doprava. S postupným rozvojem automobilismu došlo v roce 1930 k zahájení provozu prvního benzinového čerpadla firmy Pragolea na náměstí v Borovanech.

Všední život obyvatel Borovan obohacovala činnost mnohých organizací a spolků. Patří k nim například Sbor dobrovolných hasičů, Jednota železničářů, tělovýchovné jednoty Sokol a Orel nebo různé ochotnické soubory. Dalšími aktivními organizacemi byly spolek Trocnov a Spolek pro zbudování Žižkova pomníku, který se zasloužil o výstavbu pomníku Jana Žižky v Trocnově. V posledních dvou jmenovaných spolcích byl aktivním členem i bývalý vrchní strážmistr Václav Šrol z borovanské četnické stanice.

Velká hospodářská krize ve 30. letech 20. století se dotkla i Borovan. Stavba vodovodu, stavba nebo oprava cest, pokládání dlažby, oprava kanalizace a podobně byly součástí nouzových prací, kterými se řešil i nedostatek pracovních příležitostí a výdělků pro nezaměstnané. Ve 30. letech postupně došlo ruku v ruce se zhoršením ekonomického stavu země také ke zhoršení politické situace. I v Borovanech a jejich okolí docházelo k postupnému nástupu fašismu v ČSR i k nárůstu tlaku ze strany nacistického Německa, který zvyšoval nebezpečí nového válečného konfliktu. Proto byla zahájena výstavba pohraničního opevnění, jehož linie se nacházela v těsné blízkosti Borovan.

V roce 1938 byla vyhlášena mobilizace, došlo k obsazení hranic armádou ČSR, což se dotklo i oblasti Borovanska. Poté na základě Mnichovské dohody z přelomu září a října 1938 došlo k postupnému obsazování pohraničí ČSR německými vojsky. Okupace německou

armádou byla dovršena vznikem Protektorátu Čechy a Morava v březnu 1939, na jehož území se ocitly i Borovany.

4 Četnická stanice Borovany

4.1. Dochované archivní materiály

Zdrojem pramenných informací k historii Četnické stanice v Borovanech je především fond *Četnická stanice Borovany* dochovaný v časovém rozmezí 1915–1945. Je uložen ve Státním okresním archivu České Budějovice, který je jednou z organizačních složek Státního oblastního archivu v Třeboni. Fond četnické stanice Borovany zaujímá pouze 0,13 běžných metrů. Obsahuje čtyři *staniční služební knihy* a dva *podací protokoly důvěrné*.

Staniční služební kniha je označení pro úřední knihu v pevné vazbě, která obsahuje pravidelné periodické záznamy o každodenním provozu na četnické stanici. Uprostřed na přední straně desek je nalepen štítek s textem „*Staniční služební kniha*“, dále je zde uveden název příslušné četnické stanice a okresu, v němž se nacházela, a také časové údaje, v jakém období byla kniha vedena. Štítek je orámován a v horní části rámečku se nachází velký československý státní znak. Na titulním listu v knize je opět nadpis „*Staniční služební kniha*“. Nad ním jsou předtištěné linky k ručnímu vyplnění identifikačních údajů. Na lince vlevo je nápis „*Zemské četnické velitelství v...*“. Vpravo se nacházejí dvě linky s nápisy „*Oddělení...*“, „*Stanice...*“ a „*Čís.*“

Další stránky obsahovaly rubriky, které byly vždy rozvrženy na celou dvoustranu. Zapisovaly se do nich následující údaje: na levé straně pořadové číslo záznamu, denní datum, druh služby, předepsané služební výkony, hodina nastoupení služby, doba jejího přibližného trvání, jména osob k službě určených. Na pravou stranu se zapisovaly údaje o návratu z obchůzky a o činnosti ve službě. Jako poslední figuruje rubrika pro poznámku, která nemusí být vyplněna.

Dochované staniční služební knihy z Borovan, které byly využity v této práci, pocházejí z časového období od roku 1915 do roku 1942.

Podací protokol důvěrný je označení pro pomocnou úřední knihu v pevné vazbě. Podobu nalepeného štítku na deskách má stejnou jako předchozí četnická pomůcka, ale místo „*Staniční služební kniha*“ je zde napsáno „*Podací protokol důvěrný*“. Vzhledem k tomu, že se jedná o kancelářskou pomůcku, tak se uvnitř nenachází titulní list. Podací protokol začíná rovnou rubrikací na dalších stránkách, která je také rozvržena přes dvoustranu. Zapisovaly se údaje ke spisům, které došly na danou četnickou stanici.

Do levé části se zaznamenávalo jednací číslo, datum přijetí (tzv. prezentat), velitelství (úřad, osoba), které spis zaslalo, číslo a datum spisu, počet příloh, dále předmět. V pravé části bylo vyplněno, kdy a jak byl spis vyřízen, a jako poslední se opět nacházela poznámka.

V rámci bádání v materiálu k bakalářské práci jsem měl možnost využít na doporučení archivářů ze Státního okresního archivu České Budějovice také velmi zajímavý ego dokument, které však není součástí fondu četnické stanice Borovany. Jde o **tiskem vydané osobní paměti** četnického vrchního strážmistra Václava Šrola, který od roku 1919 působil jako velitel Četnické stanice v Borovanech.⁶⁸

Václav Šrol své vzpomínky shromáždil a postupně sepsal v letech 1938–1951 celkem v pěti knihách. Vzpomíná na svá četnická léta, kdy postupně působil dohromady na devíti četnických stanicích. Díky těmto pamětem získáváme poněkud jiný obraz o práci četníků. Je to příležitost být účastněn zajímavých četnických historek, které na řadě míst V. Šrol doplnil i svými vlastními kresbami. Na předešlý první dílu se nalézají reprodukce dvou historických fotografií, na kterých je Václav Šrol zachycen v četnické uniformě i s výzbrojí.

Knihu doplňuje ve fondu zařazená složka s oskenovanými dokumenty spojenými s osobností Václava Šrola, která je vložena v kartonu s dochovanými úředními knihami. Součástí složky je jeho **služební knížka**, kam si četníci zapisovali údaje ke každé své patrole. Dále tam je dochován výpis z klasifikačního listu absolventa kurzu hodnostní školy, dva křestní listy a oddací list.

Zajímavým pramenem je dopis s prosbou V. Šrola adresovanou na Zemské četnické velitelství do Prahy kvůli osvobození od placení pensijního příspěvku. Reakcí na něj je rozhodnutí vydané hospodářskou správou Zemského četnického velitelství v Praze, podle kterého má Václav Šrol nárok na plné výslužné, a velitelství Četnické stanice v Borovanech je vyzváno, aby mu vrátilo přeplatek penzijního příspěvku za dobu od 1. února do 31. srpna 1928 v celkové částce 847 Kč. Na základě toho mu byl penzijní příspěvek upraven.

Dalším dokumentem ve zmíněné složce je například tabulka s popisem služby, služební legitimace, která obsahuje popis fyzické podoby a nacionále V. Šrola. Dále se zde nachází například povolení V. Šrolovi od Velitelství čs. četnictva z roku 1919 k neomezenému zdržení se přes čepobití, telegram se zprávou o úmrtí Šrolovy matky, kondolence k úmrtí matky od

⁶⁸ SOA Třeboň – SOkA České Budějovice, Faksimile pamětí četníka Václava Šrola, 3 knihy.

ředitele měšťanské školy Karla Martínka, svatební oznámení z roku 1910, dva domovní listy z roku 1940. Všechny tyto osobní i jiné doklady společně představují důležitý doplněk ke studovaným pramenům vzniklým z úřední činnosti stanice a jejího mužstva.

4.2. Popis rajonu borovanské četnické stanice

Rajon (tj. služební obvod) Četnické stanice Borovany je možno na základě sledování rozsahu pravidelných obchůzek prováděných četníky vymežit od severu obcemi Růžov a Petrovice, na východě silnicí (nyní silnice II. třídy č. 154) z Třeboně do Nových Hradů až po železniční stanici Jakule, na jihu obcí Třebíčko a Čerejov, na západě obcemi Trocnov a Radostice. Plocha takto vymezeného obvodu měřila zhruba 76 km². Další větší obce v působnosti četnické stanice Borovany byly kromě městečka Borovan například obce Dvorec, Hluboká u Borovan, Jílovice, Nepomuk, Nový Dvůr, Petříkov, Šalmanovice, Těšínov a Třebeč. Kromě větších výše uvedených sídel bylo v rajonu borovanských četníků rovněž mnoho samot. V staničních knihách jsou uvedeny jako cíle pravidelných četnických obchůzek usedlosti majitelů Koudele, Kudláta, Svitáka nebo Řežába.

Kromě výše zmíněné silnice z Třeboně do Českých Velenic byla další významnou silniční komunikací silnice z Českých Budějovic do Trhových Svinů (nyní II. třídy č. 157), silnice z Třeboně do Římovy (nyní II. třídy č. 155) a silnice III. třídy z Borovan do obce Újezd Ostrolov (dnes Ostrolovský Újezd).

Rajonem procházela ve zhruba severozápadně – jihovýchodním směru železniční trať č. 199 z Českých Budějovic do Českých Velenic. Na této trati se nacházely v rámci obvodu četnické stanice Borovany v daném pořadí železniční stanice Trocnov, Radostice, Borovany, Nový Dvůr, Jílovice, Petříkov a Jakule. Součástí železniční infrastruktury bylo i jedenáct strážních domků (č. 149 až č. 159), které četníci při svých obchůzkách museli rovněž pravidelně kontrolovat.

Borovany leží na řece Stropnici. Na ní fungovala ve třicátých letech řada mlýnů. V rajonu stanice Borovany to byly po proudu řeky ležící Červený mlýn, Brouskův mlýn, Peškův mlýn, Borovanský mlýn, Čutkův mlýn.⁶⁹ Podél řeky Stropnice se rozkládá také těžko dostupná oblast říční nivy, bažin a mokřadů. V rajonu se nacházelo i množství rybníků. Významná je

⁶⁹ Srov. <https://www.vodnimlyny.cz/mlyny/> (14. 2. 2023)

zejména hustá rybníční soustava jihovýchodně od Borovan na území mezi obcemi Petříkovice a Lhotka. Další, o něco menší soustava rybníků se pak nachází přímo mezi městem Borovany a městečkem Hluboká u Borovan.

Geomorfologický reliéf rajonu je spíše rovinný. Hlavní terénní dominantou je jižně od Borovan Borovanský vrch s nadmořskou výškou 514 m a dále jihovýchodně od obce Jílovice Senný vrch s nadmořskou výškou 498 m. Významnou součástí krajiny se však v letech 1936 až 1939 stal také pás československých pohraničních opevnění.⁷⁰ Tento systém byl budován na obranu proti zesilující se rozpínavosti Německa. Přes území obvodu Četnické stanice Borovany procházel tento pás opevnění od obce Újezd Ostrolov (dnes Ostrolovský Újezd) přes Borovanský mlýn, z jihu obcházel město Borovany a kolem obce Cikánov směřoval k obci Petrovice. Jednalo se o dvě řady (v tehdejší terminologii sledy) železobetonových kulometných objektů, budovaných od roku 1936 (starší typ vzor 36) až do roku 1938 (novější typ vzor 37, tzv. „řopíky“). V rajonu stanice Borovany se stýkaly dva úseky tohoto opevnění, a sice úsek 182 a 183. Úsek 182 z Ostrolovského Újezdu k borovanskému mostu čítal 90 objektů, navazující úsek 183 obsahoval 96 objektů.⁷¹ Objekty byly spojeny souvislým pásem protitankových překážek, v některých úsecích byl vybudován i protitankový příkop.⁷²

Existence takto náročné a významné stavby důležité z hlediska obrany a bezpečnosti státu měla samozřejmě zásadní dopad na výkon četnické služby v rajonu, v němž se nacházela. Jednalo se o dozor v průběhu stavby, ale také o ostrahu již postavených objektů za účelem zabránění pokusům o špionáž ze strany německých agentů, až po asistenci při ničení objektů krátce po okupaci ČSR Německem. Podrobněji bude toto téma rozebráno v části o činnosti četníků na studované stanici.

4.3. Činnost stanice a situace na Borovansku na základě rozboru staničních knih

Staniční služební knihy byly pomocné kancelářské knihy vedené četníky na každé četnické stanici. Pro tuto bakalářskou práci byly využity dostupné archivní materiály vztahující se k Četnické stanici Borovany, které jsou uloženy ve Státním okresním archivu České Budějovice

⁷⁰ Srov. <https://mapa.opevneni.cz/> (14. 2. 2023)

⁷¹ Srov. <https://borovany36.estranky.cz/clanky/okolni-useky-objektu-vz.-37/usek-182-ostrol.-ujezd--velesin---borovany---182a-pasinovice.html> (14. 2. 2023)

⁷² Srov. <https://borovany36.estranky.cz/clanky/okolni-useky-objektu-vz.-37/usek-183-borovany--borovany---branna--183a-borovany.html> (14. 2. 2023)

pod značkou B 472 ve fondu Četnická stanice Borovany. Pro sledované období 1919 až 1939 se dochovaly dvě staniční knihy. Starší z nich je z let 1935 až 1939⁷³, mladší je pak z let 1939 až 1942⁷⁴.

Starší Staniční služební kniha je vázána v pevné vazbě. Jde o poněkud větší knihu o rozměrech 41 x 30 cm. Má pevné kartonové desky modré barvy. Uvnitř knihy je 260 popsaných listů. Kniha je psána v češtině.

Mladší Staniční služební kniha je též kniha v pevné vazbě. Její rozměry jsou shodné. Má rovněž pevné kartonové desky modré barvy. V této knize je popsáno 90 listů. Stejně jako předchozí kniha je vedena v českém jazyce.

Na deskách staničních služebních knih jsou nalepeny štítky s popisem. Uvnitř se nachází rubrikace v češtině. Podrobný popis ke štítkům a rubrikaci je uveden v podkapitole 4.1.

Staniční knihy sloužily k zaznamenávání každodenní činnosti četníků. Pro jeden den se použil obvykle jeden, maximálně dva řádky v knize. Jak již bylo shora zmíněno, každý záznam se skládal z čísla záznamu, data, druhu a popisu vykonávané činnosti, seznamu osob, údajů o návratu a činnosti ve službě, a případně z poznámky. Při archivním zkoumání těchto dokumentů byly nalezeny v úplnosti dochované záznamy staničních knih z let 1935–1939, ze kterých bylo možné zjistit následující údaje o činnosti osazenstva četnické stanice v Borovanech. Činnosti četníků je na jejich základě možné rozdělit do několika základních skupin. Jsou to:

- Kontrolní obchůzka;
- Kontrolní obchůzka s řešením událostí na místě;
- Obchůzka se speciálním účelem na pokyn nadřízených orgánů;
- Obchůzka za účelem výkonu služby dopravní policie;
- Pátrání obecně;
- Pátrání po pachatelích kriminální činnosti;
- Pátrání po hledaných osobách;
- Eskortní služba;
- Udržování veřejné bezpečnosti a pořádku;
- Bezpečnost v rámci poštovní přepravy;
- Ostraha opevnění;

⁷³ SOA Třeboň – SOKA České Budějovice, Četnická stanice Borovany, inv. č. 3, kniha č. 3.

⁷⁴ SOA Třeboň – SOKA České Budějovice, Četnická stanice Borovany, inv. č. 4, kniha č. 4.

- Obchůzka s dohledem na konání služby podřízeného (jen v případě nadřízeného četníka).

Jednotlivé druhy činností se většinou prolínaly, překrývaly a doplňovaly. Například obchůzka byla často doplněna ještě o místní šetření, eskortu nebo kontrolu dopravního pořádku. Některé činnosti byly zcela regionálního charakteru, ale v záznamech o některých činnostech se nacházely i vlivy událostí celostátního významu a odraz tehdejší politické situace. Níže jsou k jednotlivým druhům činností uvedeny nejzajímavější případy, zjištěné ze záznamů staničních knih. Uvedené případy současně ilustrují situaci i tím, že jsou uvedeny v doslovných citacích ze staničních knih včetně jejich stylistické úpravy a gramatických nepřesností v textu.

4.3.1. Kontrolní obchůzka různého zaměření

Nejčastější činností borovanských četníků byla **kontrolní obchůzka**. Prováděla se buď pěšky anebo na kole. Obvykle byla konána po zavedených trasách, jejichž délka se pohybovala mezi zhruba 20 a 25 km. Součástí obchůzek byla kromě obcí v rajonu četnické stanice také návštěva statků na samotách, které jsou v záznamech staničních knih uváděny jmény svých majitelů, a také strážních domků, které se nacházely na trati vedoucí z Českých Budějovic přes Borovany do Českých Velenic na hranici mezi ČSR a Rakouskem. Pravidelnou zastávkou borovanských četníků na jejich obchůzkách byly také mlýny na řece Stropnici. Obchůzku konali četníci jednotlivě nebo ve dvojici, někdy i v doprovodu služebního psa.

Například 15. července 1935 konal štábní strážmistr Jaroslav Kůs obchůzku rajonu po trase Borovany, Hajnice, Hájeckého statek, Průchův statek, Dvorec, Peškův mlýn, Kříčkův mlýn, Třebeč, Třebíčko, Ruthův mlýn, Štroblův statek, Borovanský mlýn, strážný domek č. 159, Kruhovsko. Obchůzku zahájil ve 22 hodin večer a ukončil ji následujícího dne ve 14 hodin odpoledne. Během obchůzky však měl zařazeny čtyři hodiny odpočinku. Bohužel v knize není uvedeno, kde jej trávil.

Součástí některých **kontrolních obchůzek bylo řešení událostí přímo na místě**. Tyto aktivity jsou v záznamech označeny pouze číslem jednacím (obvykle čtyřmístným), přesný obsah se bohužel u většiny z nich nepodařilo zjistit.

Například 17. srpna 1935 konal vrchní strážmistr Václav Brož obchůzku po trase Hluboká u Borovan, Jílovice, Jiterní Ves, Nepomuk, Šalmanovice, Jiříkovo Údolí, Jakule, Nové

Hrady (zde řešeno číslo jednací 1163), Karlov, strážní domek č. 149, zastávka Petříkov, Petříkov (zde řešena čísla jednací 1148 a 1156), Koudelův statek, strážní domek č. 151, Těšínov, Řežábův statek, strážní domek č. 152, Kudlatův statek, Lospecen, Svitákův statek, nádraží Jilovice. Celkově je v staniční knize zaznamenáno, že během obchůzky byly řešeny případy pod číslem jednací 1127 až 1144. Obchůzka byla konána od 17 hodin odpoledne až do 5 hodin ráno následujícího dne 18. srpna 1935, a to s pětihodinovou pauzou na odpočinek.

Na rozdíl od výše uvedených rutinních kontrolních obchůzek v rámci rajonu stanice Borovany měly některé **obchůzky** speciální účel a navíc byly konány **na pokyn nadřízených orgánů**.

Například 1. září 1935 byla na rozkaz Četnického velitelství v Českých Budějovicích konána obchůzka na kole až do Rudolfova, kde měli četníci zajistit udržování veřejného pořádku a pokoje při automobilové soutěži, která trvala od 9 hodin ráno na dobu podle potřeby. Obchůzku konal vrchní strážmistr Václav Brož jako velitel hlídky společně se štábním strážmistrem Jaroslavem Kůsem. Vrátili se téhož dne v 19 hodin večer. Podle záznamu „*veřejný pořádek nebyl při autosoutěži porušen*“. Dále se dozvídáme, že „*pro poruchu kola použil vrchní strážmistr Václav Brož k cestě do Rudolfova a zpět vlaku*“.

Dne 24. října 1936 byla na rozkaz Četnického velitelství v Českých Budějovicích z předchozího dne provedena „*obchůzka za účelem pátrání po jugoslávských teroristech*“. Od 18 hodin večer až do 12 hodin následujícího dne 25. října 1936 se čtyřhodinovým odpočinkem. Obchůzku konali četníci jednotlivě, každý v jiném prostoru v okolí Borovan. Vrchní strážmistr Brož v obcích Borovany, Vrcov a Hluboká, štábní strážmistr Kůs v obcích Borovany, Dvorec a Třebeč. Tato zajímavá informace svědčí o odvaze a nasazení borovanských četníků. Nebezpečnost oněch jugoslávských teroristů si můžeme jen domýšlet, noční obchůzka při jejich hledání ale jistě značnou dávku odvahy vyžadovala. Za pozornost také stojí fakt, že šlo o celonoční akci, která skončila až druhý den v poledne. Po odečtení zaznamenaného odpočinku byli četníci v akci celých 14 hodin.

Velitelem četnické stanice Borovany byl v letech 1935–1939 vrchní strážmistr Václav Brož. Ten měl kromě běžných i méně běžných povinností také své speciální velitelské úkoly. Jedním z nich byl i **dohled na podřízeného** kolegu štábního strážmistra Jaroslava Kůse. Tak se ve staniční knize můžeme dočíst, že velitel konal 24. října 1936 „*obchůzku kontrolní za š.strážm. Jaroslavem Kůsem: Borovany, nádraží, Hajnice, Hájecký, Průcha, Třebičko, Třebeč, Dvorec, nádraží (čís.jedn 645 div.) Od 1 do 13h s 2,5 h odpočinkem. Vrátil se 24. října 1936*

ve 12h. Š.strážm.Jaroslav Kůs byl 24/10 1936 v 3h 20 min při příchodu k obecnímu úřadu v Třebíče zastížen, **proti konání služby žádné závady nezjištěny**". Tento záznam je zajímavý ještě z jednoho důvodu. Při jeho porovnání s výše uvedeným pátráním po jugoslávských teroristech můžeme zjistit, že četníci byli v některých případech ve službě téměř nepřetržitě.

Další součástí činnosti četníků byla **obchůzka za účelem výkonu služby dopravní policie**, podle dobové terminologie „*kontroly silničního řádu*”.

Například 17. října 1935 konal s tímto účelem obchůzku na kole vrchní strážmistr Václav Brož na silnici z Trocnova do Strážkovic. Šlo o kontrolu silničního řádu a motorových vozidel v úseku obvodu sousední četnické stanice Strážkovice na rozkaz Okresního četnického velitelství v Českých Budějovicích (podle č. j. 835/9. 10. 1935). Kontrola probíhala od 4 do 16 hodin. Občané Josef Neuwirth z Komářic a František Krátký z Trhových Svin byli oznámeni pro přestupek zákona o motorových vozidlech Okresnímu úřadu v Českých Budějovicích k dalšímu řešení.

4.3.2. Pátrání

Kromě jednorázových jednodenních akcí, jejichž příklady byly uvedeny výše, řešili četníci z Borovan i složitější případy **patrání po pachatelích kriminální činnosti**. Jako příklad je možno uvést vyšetřování případu těžkého ublížení na zdraví postřelením Viléma Špihamla z Trhových Svin při krádeži ovoce v obci Třebíčko.

První záznam pochází z 5. října 1935, kdy konal vrchní stážmistr Václav Brož „*obchůzka na kole do Třebíčka k vyšetření postřelení Viléma Špihamla z Trh. Svinů při krádeži ovoce a dále výsledku šetření (č. j. 1438). Od 5h na dobu potřeby. Vrátil se 5. 10. 1935 v 17h*“. Pátrání po pachateli zůstalo bez výsledku, a proto se pokračovalo v dalším šetření v zjištěném směru. Za účelem výslechu poškozeného Špihamla v nemocnici v Českých Budějovicích bylo použito tam i zpět vlaku. Při pátrání četník obešel obce Třebíčko, Borovany a nádraží u Českých Budějovic. Z bezprostředně následujícího záznamu pak vyplývá, že týž den ve stejné věci prováděl pátrání i štábní strážmistr Jaroslav Kůs. V tomto případě je ve staniční knize uvedeno toto: „*Vrátil se 5. 10. 1935 v 15h. Pátrání po pachateli zůstalo bez výsledku; při pátrání obejito: Třebíčko a Třebče, v dalším pátrání se v zjištěném směru pokračuje*“. Ovšem hned následujícího dne, tedy 6. října 1935, pátrání pokračovalo. Byla vykonána „*obchůzka na kolech do Třebíčka a dále podle výsledku šetření za účelem dalšího pátrání po pachateli těžkého*

ublížení na těle postřelením při krádeži Viléma Špihamla z Trh. Svinů. Od 6h na dobu potřeby”. Obchůzku konal vrchní strážmistr Václav Brož jako velitel hlídky se štábním strážmistrem Jaroslavem Kůsem. Pátrání bylo zřejmě úspěšné, protože podle záznamu o ukončení obchůzky byli oznámeni dva pachatelé: „*Vrátili se 6. 10. 1935 v 15h. Josef Brůček z Třebíčka oznámen pro podezření z těžkého ublížení na těle Okr. soudu v Trh. Svinech. Vilém Špihaml z Trh. Svinů a Jan Habich z Třebíčka oznámen pro podezření z přestupku proti bezpečnosti majetku Okr. soudu v Trh. Svinech. Při šetření obejito: Třebičko 2x, Trh. Sviny, Dvorce.*” K tomuto případu se však borovanští četníci vrátili ještě dvakrát.

Poprvé 23. října 1935, kdy vykonal „*obchůzku vlakem do Čes. Budějovic k dodatečnému výsledku v nemocnici tamtéž v ošetřování se nacházejícího Viléma Špihamla z Trh. Svinů (č. j. 1448)*” vrchní strážmistr Václav Brož. Podle záznamu „*vrátil se 23. 10. 1935 ve 12 h. Vilém Špihaml byl vyslechnut*”.

Poslední záznam k tomuto případu pochází z 11. listopadu 1935. Toho dne konal štábní strážmistr Jaroslav Kůs obchůzku na nádraží v Borovanech „*za účelem udržování veřejné bezpečnosti při přejímání plnění vlakové pošty u vlaků v 5:25 a 6:11, pak obchůzka: Kruhovka, stráž. Domek č. 159, Borovanský mlýn, Štroblův statek, Čutkův mlýn, Čeřejov, do Trh. Svinů k svědectví v 13,50 h u Okr. soudu tamtéž*”. Dále v záznamu k tomuto dni čteme, že strážmistr Kůs „*svědectví u Okr. soudu v Trh. Svinech vykonal. Na ústní vyzvání okr. soudce Dr. Friedla pokračoval po návratu v 15.57 h do Borovan a vlakem do Čes. Budějovic k zjištění zdravotního stavu Viléma Špihamla z Trh. Svinů v nemocnici v Čes. Budějovicích a zjištění odborného původu náboje vyňatého operativně z těla Špihamla. Z důvodu toho byla obchůzka o 5 h prodloužena*”. Číslo jednacích 1567/1935 bylo tímto vyřešeno.

Zajímavý případ je ve staniční knize zaznamenán hned několik dní nato, a sice 15. listopadu 1935. Toho dne konali vrchní strážmistr Brož a strážmistr Kůs „*obchůzku na kole do Jiřikova Údolí k vyšetření nálezu částí masa z mrtvolky dítěte při čištění studně na telefonické sdělení stanice Nové Hradky z 15. 11. 1935. Vrátili se 15. 11. 1935 ve 24h. Šetřením zjištěno, že správa nezakládá se na skutečnosti, při čištění studně 14. 11. 1935 stát. lesní správou v Jiřikově Údolí mimo 1 řetězu, 1 dřeváku, kusů dřev a jiné nečistoty nebyly vůbec žádné částky mrtvolky dítěte nalezeny. Proti vinníkovi, který správu tu si vymyslel, jest zahájeno šetření.*“

4.3.3. Eskorty

Součástí činnosti četníků byla také **eskortní služba**. Například 29. října 1936 konal štabní strážmistr Kůs na základě příkazu Okresního úřadu v Českých Budějovicích „*obchůzku do Vrcova k předvedení Antonína Uhlíka z Vrcova k nástupu trestu u Okr.sodu v Trh. Svinech; v případě, že k převedení nedojde, obchůzka: Cikánov, Chrastí, Calofrig, Růžov, Bláha, Radostice, Trocnov. Od 4h na dobu potřeby v případě předvedení, jinak do 14h s 2h odpočinkem*”. V záznamu dále čteme, že se četník „*vrátil 29. 10. 1936 ve 12h. Antonín Uhlík byl Okr. Soudu v Trh. Svinech na potvrzení předveden*”.

Podobný případ eskorty je zaznamenán 30. října 1935, kdy štabní strážmistr Kůs vykonal „*eskortu pro žebrotu a potulku zatčeného nebezpečného jugoslávského příslušníka Tomáše Paršiče Okr. soudu v Trh. Svinech*”.

Dále je možno uvést obchůzku spojenou s „*předvedení dělníka Františka Kindermana z Borovan k nástupu trestu Okr. soudu v Trh. Svinech, příkaz Okr. úřadu v Českých Budějovicích č. j. 40.373/Schne 19. září 1935, v případě, že k předvedení nedojde, obchůzka: Bláha, Calofrig, Chrastí, Cikánov, Vicov. Od 4h v případě předvedení Kindermana na dobu potřeby, jinak do 14h s 2h odpočinkem*”. Podle záznamu o činnosti se četník „*vrátil 4. 10. 1935 ve 14h. František Kinderman nebyl předveden, ježto byl neznámo kde mimo domov, údajně sám trest nastoupil*”.

4.3.4. Veřejná bezpečnost a pořádek

Důležitou součástí činnosti četníků bylo **udržování veřejné bezpečnosti a pořádku** při různých společenských a politických akcích. První záznam tohoto druhu pochází z 21. července 1935, kdy četníci vykonali obchůzku na trase „*Borovany, Dvorce, Třebíčko a zpět do Borovan, tam udržování veřejné bezpečnosti a klidu při pouti*”. Ten nebyl podle záznamu narušen. Udržování pořádku bylo v tomto případě spojeno s činností dopravní policie. Ze záznamu o průběhu a výsledku obchůzky zjišťujeme, že „*Rudolf Dubský z Čes. Budějovic oznámen pro přestupek licenčních předpisů Okr. úřadu v Čes. Budějovicích; František Vyhlídka ze Dvorce pokutován částkou 10 Kč pro nečitelnost poznávacích značek jeho motocyklu; Jan Zachurda z Trh. Svinů pokutován částkou 10 Kč pro nečitelnost poznávacích značek jeho automobilu*”.

Dne 3. srpna 1935 vrchní strážmistr Václav Brož jako velitel hlídky se strážmistrem Jaroslavem Kúsem konali „obchůzku do Trh. Svinů k sesílení tamní stanice příležitostně zamýšleného zakázaného tábora lidu komunistickou stranou na dožádání stanice Trh. Svinů č. j. 3013 z 2. 8. 1935. Vrátili se 4. 8. 1935 ve 2h; Tábor lidu nebyl komunistickou stranou pořádán, a proto nebyl veřejný klid ohrožen”.

Ve dnech 29. srpna 1935 až 1. října 1935 jsou zaznamenávány obchůzky borovanských četníků na nádraží Borovany a nádraží Hluboká u Borovan „k udržování veřejného klidu při odjezdu branců, konané na rozkaz Okr. čet. velit. v Čes. Budějovicích, č. j. 412 div. z 22. 8. 1935 od 17 do 22 h”.

4.3.5. Bezpečnost poštovní přepravy

Četníci také zajišťovali **bezpečnost v rámci poštovní přepravy**. Záznamy o tomto druhu činnosti lze najít ve staniční knize poměrně často. Jednalo se o zajišťování bezpečnosti na nádraží a následně doprovod pošty z nádraží na poštovní úřad.

Například 3. září 1938 je zaznamenána „obchůzka: Borovany, nádraží tam udržování veřejné bezpečnosti při přejímání peněžní vlakové pošty u vlaků v 5 h 19 ' a 6 h 09 ' doprovod pošty místnímu poštovnímu úřadu, následovala obchůzka: Hajnice, Hájeckého statek, Průchův statek, Třebičko, Třebeč, Dvorec. Od 4 do 17 h s 3 h odpočinkem”.

4.3.6. Ostraha opevnění

Zvláštním druhem činnosti nejen četníků z Borovan byla **činnost související s pohraničním opevněním**. Na základě zvyšujícího se mezinárodního napětím a zejména pod vlivem rozpínavosti nacistického Německa bylo od roku 1936 v ČSR budováno pohraniční opevnění. V rámci opeňovacích prací byly budovány linie betonových kulometných objektů. Jedna z linií vedla napříč rajonem četnické stanice Borovany, jak bylo shora zmíněno. To vedlo k rozšíření činnosti četníků o dozor nad vybudovanými objekty.

První záznam v staniční knize nacházíme 3. září 1938, kdy konal štábní strážmistr Vladislav Pospíšil „obchůzku: Bláhův statek, Růžov, Calofrig, Chrastí, Cikánov, Vrcov, Petrovice, odtud v okolí vojenských objektů až po Borovany - nádraží k zamezení špionáže. Od

14 h do 2 h dne 4. 9. 1938 s 3 h odpočinkem. Obchůzka v okolí vojenských objektů nebyla zjištěna žádná závada". Záznamy se od tohoto dne pravidelně opakují. Poslední záznam o hlídkách na linii vojenských objektů nacházíme 24. října 1938, kdy štábní strážmistr Vladislav Pospíšil jako velitel hlídky konal se strážmistrem Františkem Hroudou „obchůzku na trase: strážní domek 156, strážní domek 157, Nový Dvůr, Baštův statek, strážní domek 154, Jílovice, Myslivna, Hluboká, Zastávka Hluboká a okolí vojenských objektů a rybníka Bašty. Od 0 hod. do 14 hod. s 3 hod. odpočinkem".

K opevněním se četníci ze stanice Borovany v rámci své činnosti vrátili ještě v roce 1939, ovšem za jiných, pro většinu z nich jistě podstatně smutnějších okolností. Bylo to tentokrát v souvislosti s jejich ničením po vzniku Protektorátu Čechy a Morava. K tomu existuje ve staniční knize několik záznamů od 25. až do 31. července 1939. Například 25. července 1939 konal štábní strážmistr Petr Rožboud jako velitel hlídky se strážmistry Josefem Vondráškem a Františkem Hroudou „obchůzku: Borovany, Vrcov za účelem poskytnutí asistence nadporučíkovi Krebsovi říšskoněmeckého vojska při trhání (ničení) kulometových hnízd třaskavinami. Od 8 hod. na dobu potřeby". Podle záznamu o činnosti se „vrátili dne 25. 7. 1939 o 18 hod. Při ničení krytů nedošlo k porušení veřejné bezpečnosti, a nikdo nebyl poraněn."

Odlišný průběh měla poslední akce u opevnění zaznamenaná do staniční knihy 31. července 1939. Toho dne konali štábní strážmistr Bohumil Kabeláč jako velitel hlídky se štábním strážmistrem Petrem Rožboudem, strážmistry Josefem Vondráškem a Františkem Hroudou obchůzku „Borovany za účelem udržování veřejné bezpečnosti při ničení krytů třaskavinami. Od 7 hod. na dobu potřeby. Vrátili se dne 31. 7. 1939 o 17 hod. Při odstřelování krytů byl poraněn na nártu pravé nohy Tomáš Pexa z Borovan."

Tímto záznamem činnost borovanských četníků u československého pohraničního opevnění končí. Při dohledu nad ničením opevnění byla zřejmě z důvodu počtu ničených objektů stanice Borovany posilována o četníky z okolních stanic, v jejichž rajonu se linie opevnění nenacházela. Ve staniční knize o tom existuje záznam: „strážmistři Stanislav Lexa a František Landík ze stanice Olešnice, štábní strážmistr Václav Prosl a strážmistr Frant. Škřenka ze stanice Strážkovice, štábní strážmistr Rudolf Lautscham, strážmistři Josef Kočárek a Václav Shuka ze stanice Ledenice, strážmistři Alois Rešl, Josef Soběslavský a Václav Vrálek ze stanice Trhové Sviny, přišli na stanici o 7 hod. a odešli o 14 hod.“

4.3.7. Pátrání po osobách

Většina dosud uváděných příkladů činnosti četníků ze stanice Borovany měla spíše lokální charakter a týkala se drobnějších kriminálních činů a zajišťování místního pořádku. Úkolem zcela jiného charakteru a celostátního významu bylo **pátrání po generálu Sergeji Ingrovi**.

Generál Jan Sergej Ingr byl československý armádní generál, legionář, ministr národní obrany londýnské exilové vlády a poválečný mimořádný velvyslanec v Haagu. Narodil se 2. září 1894 ve Vlkoši u Kyjova. Po vypuknutí první světové války bojoval na ruské frontě, kde na podzim 1915 padl do zajetí. V roce 1916 vstoupil do Československých legií. V roce 1917 odjel do Francie, v roce 1918 bojoval v Ardenách. Na konci války měl hodnost kapitána a hovořil pěti jazyky. V prosinci 1918 se vrátil do Československa. Pod velením podplukovníka Šnejdárka bojoval proti polské armádě na Těšínsku. Byl povýšen do hodnosti majora a byl mu udělen Československý válečný kříž. Postupoval ve vojenských hodnostech a velitelských funkcích. Při mobilizaci v roce 1938 byl v hodnosti divizního generála velitelem III. armádního sboru. Po obsazení zbytku Československa se generál Ingr podílel na vzniku základní charakteristiky a struktury podzemní organizace odporu, později známé jako Obrana národa. Dne 20. června 1939 odešel na výzvu prezidenta Edvarda Beneše přes Polsko do exilu.⁷⁵

Právě tehdy, v době jeho odchodu do exilu, bylo po něm na území protektorátu vyhlášeno pátrání. Do něj se zapojily všechny četnické stanice včetně četnické stanice Borovany. Záznam o tom nacházíme ve staniční knize dne 23. července 1939. Toho dne konali četníci strážmistr Josef Vondrášek jako velitel hlídky se strážmistrem Františkem Hroudou obchůzku: „*Borovany, Vrcov, Hluboká, Myslivna, Růžov, Calofrig za účelem pátrání po divisním generálu Sergeji Ingrovi dle rozkazu OČV České Budějovice, č. j. 658 dův./ 39 ze dne 21. 7. 1939. Od 11 hod. na dobu potřeby.*“ Ve stejný den pátral také štábní strážmistr Jaroslav Kůs na obchůzce, která je zaznamenána následovně: „*Obchůzka: Pátrání po divis. generálu Sergeji Ingrovi dle rozkazu OČV Čes. Budějovice čj. 658 dův./ 39 ze dne 21. 7. 1939: Borovany, Dvorec, Třebičko, Třebeč a dle okolností dále. Od 11 hod. na dobu potřeby.*“ Podle záznamu o činnosti a výsledku „*vrátili se dne 23.7.1939 o 24 hod. Pátrání po divis. generálu Sergeji Ingrovi zůstalo bezvýsledné.*“ Pátrání však pokračovalo i následující den.

⁷⁵ Srov. <https://www.militarymuzeum.cz/military-muzeum-zivotopis-sergej-jan-ingr/> (14. 2. 2023).

Štábní strážmistr Bohumil Kabeláč pátral na obchůzce: Kruhovka, Strážní domek č. 159, Radostice, Trocnov, Čeřejov, Čutkův mlýn, Štroblův statek, Borovanský mlýn, Nádraží Borovany a štábní strážmistr Petr Rožboud na obchůzce strážní domek č. 157, strážní domek č. 156, Nový Dvůr, strážní domek č. 155, Baštův statek, strážní domek č. 154, Jílovice nádraží, Petrovice, zastávka Hluboká. Z uvedených popisů tras obchůzek je patrné, že četníci prověřili systematicky okolí Borovan ve všech směrech. Jak je uvedeno, pátrání zůstalo bez výsledku. Jinak zřejmě ani dopadnout nemohlo, protože podle dostupných údajů ze životopisu byl generál Ingr již od 20. června 1939 v zahraničí.

4.4. Úřední a služební komunikace stanice na základě rozboru dochovaných podacích protokolů

Podací protokoly jsou pomocné kancelářské knihy, které byly povinně vedeny na každé jednotlivé četnické stanici. Sloužily k zapisování každodenní komunikace dané četnické stanice s nadřízenými orgány veřejné správy a četnictva, ale i se stranami, které se na četníky obracely se svými záležitostmi. Pro předkládanou bakalářskou práci byly využity dostupné archivní materiály vztahující se k Četnické stanici Borovany, které jsou uloženy ve Státním okresním archivu České Budějovice pod značkou B 472 ve fondu Četnická stanice Borovany. Pro studované období 1918–1938 se dochovaly tyto dvě knihy, přičemž starší z nich je Podací protokol důvěrný, který obsahuje záznamy z období od 29. července 1931 do 26. ledna 1934.⁷⁶ Mladší je Podací protokol důvěrný se záznamy z období od 18. března 1939 do 15. prosince 1945.⁷⁷ Z této knihy byly vzhledem k zadání bakalářské práce čerpány informace pouze ze záznamů za rok 1939.

V obou podacích protokolech se jednalo o chronologicky zaznamenávaná oznámení přijatá stanicí, dále zaznamenaná udání, žádosti či pokyny od úřadů a soudů, ale též vlastní řešené případy a další skutečnosti.

Starší Podací protokol důvěrný z období 1931 až 1934 je kniha v pevné vazbě. Její rozměry jsou 41 x 26 cm. Má pevné kartonové desky modré barvy. Uvnitř je popsáno 100 listů a je psána v češtině. Mladší Podací protokol důvěrný z období 1939 až 1945 má též formu knihy v pevné vazbě. Její rozměry jsou 29 x 22 cm. Též má, jako předchozí protokol, pevné kartonové desky modré barvy. Zde je popsáno 190 listů. Do 40. let 20. století je protokol veden

⁷⁶ SOA Třeboň – SOKA České Budějovice, Četnická stanice Borovany, inv. č. 5, kniha č. 5.

⁷⁷ SOA Třeboň – SOKA České Budějovice, Četnická stanice Borovany, inv. č. 6, kniha č. 6.

v češtině, poté se vyskytuje čeština i němčina. Na přední straně desek je u obou těchto knih nalepen štítek s popisem.

Na listech uvnitř se nachází rubrikace. V případě staršího podacího protokolu je rubrikace i zápisy četníků v češtině. V mladším podacím protokolu ve sledovaném roce 1939 jsou rubrikace i zápisy četníků stále ještě v češtině. Ke změně dochází až od listopadu 1942, jazyk rubrikací se mění z češtiny na němčinu. Technicky to bylo vyřešeno přelepením záhlaví rubrik proužky papíru, na kterých byl název rubriky přeložený do němčiny, napsaný na psacím stroji. Na některých stránkách ale záhlaví zůstalo nepřelepené. Zápisy četníků jsou v tomto protokolu zpočátku v češtině střídané s němčinou jen zřídka, od listopadu 1942 pak již pouze v němčině. Návrat k zápisům v češtině přichází až po konci války v roce 1945. Podrobnější popis ke štítkům a rubrikaci je uveden v podkapitole 4.1.

Analýza informací služební komunikace borovanské četnické stanice vycházející ze záznamů podacích protokolů byla provedena se zaměřením na odesílatele nebo původce podání, na četnost došlých podání různých typů a na obsah a jeho proměny v čase. V případě, že komunikace s některým ze shora zmíněných odesílatelů a původců probíhala častěji a byl mezi nimi řešen větší počet různorodých kauz (např. komunikace s Okresním četnickým velitelstvím v Českých Budějovicích), byla komunikovaná témata shrnuta do obecnějších podskupin, přičemž konkrétní kauzy byly v případě potřeby doplněny doslovnými citacemi ze záznamů v podacím protokolu. V řadě případů však byla analýza komplikovaná kvůli stručnosti zápisu anebo nemožnosti zjistit přesný kontext zapsané informace, která předpokládala informovanost zapisovatele do podacího protokolu (např. prostřednictvím telefonické zprávy nebo ústního sdělení).

V analyzovaných podacích protokolech bylo zaneseno celkem 875 úředních záznamů, přičemž v první knize se nachází 427 záznamů a v druhé knize 448 záznamů (a to jen za samotný rok 1939!). V některých záznamech figurovalo více subjektů nebo původců podání. Některé záznamy obsahují i více časových údajů, které byly někdy četníky do protokolu dopisovány dodatečně.

Četnost zaznamenaných čísel jednacích se případ od případu výrazně odlišovala v závislosti na druhu subjektu, s nímž osazenstvo stanice komunikovalo. Z analýzy záznamů vyplynulo, že Četnická stanice Borovany komunikovala ve výše uvedeném období let 1918–1939 především s níže uvedenými subjekty:

- Zemské četnické velitelství v Praze;

- velitelství Četnického oddělení České Budějovice;
- Okresní četnické velitelství v Českých Budějovicích;
- Četnická pátrací stanice České Budějovice;
- Okresní úřad České Budějovice;
- Okresní soud Trhové Sviny;
- Ostatní četnické stanice v blízkém i vzdálenějším okolí Borovan;
- Armáda ČSR;
- vlastní spisy a podání Četnické stanice Borovany.

4.4.1. Zemské četnické velitelství v Praze

Přímá komunikace borovanské stanice se Zemským četnickým velitelstvím v Praze nebyla příliš častá. Úřední styk mezi nimi býval obvykle zprostředkovaný přes českobudějovické četnické oddělení nebo okresní četnické velitelství, nicméně v podacím protokolu je zachycena celkem osmadvacetkrát. Jednalo se spíše o příležitostná sdělení anebo o přímé rozkazy. Záznamy z protokolu pocházejí z let 1931, 1932 a 1939. V průběhu roku 1931 se zemské četnické velitelství na stanici v Borovanech obrátilo třikrát, v roce 1932 patnáctkrát a poté desetkrát až v roce 1939. Vzhledem k omezenému počtu záznamů je uveden výčet všech položek a v některých případech uvádím i s doslovnými citacemi (pro zajímavost nebo z důvodu nejasného významu).

Rok 1931

Do protokolu bylo 22. listopadu bez bližšího upřesnění zaznamenáno „*Šetření proti státním úředníkům*“. Oznámení ze zemského velitelství o možném výskytu sovětských zpravodajských agentů pochází z 30. listopadu. A téhož dne bylo z Prahy doručeno též upozornění na případ úmyslného poškození elektrického vedení ve Velkém Šenově, což bylo borovanským četníkům dáno na vědomí a bylo jim nařízeno, aby pečlivě kontrolovali elektrické vedení ve svém rajonu.⁷⁸

⁷⁸ Obec Velký Šenov se nachází v severních Čechách ve Šluknovském výběžku. Zřejmě se tedy jednalo o celostátní nařízení zvýšeného dozoru na elektrickou soustavu.

Rok 1932

Pokyn k dozoru nad osobou podezřelou z vyzvědačství byl zapsán 12. ledna. Dne 6. března bylo do protokolu zaznamenáno upozornění na veřejnou akci: „*Oslava narozenin pana prezidenta republiky na vědomí*“. Další dva záznamy byly pořízeny 6. dubna a týkaly se organizační činnosti četnické stanice, čili vydání kvalifikačního popisu dvěma četníkům a předložení potvrzení z velitelství Četnického oddělení v Českých Budějovicích. Záznam z 24. května obsahoval doporučení, že naleznou-li mrtvé poštovní holuby, nemají je zasílat do vojenských holubníků. Informace byla vzata na vědomí, provedení rozkazu bylo hlášeno okresnímu četnickému velitelství. Záznam byl posléze uložen do fasciklu „Poštovní holubi“. Ochrana úředníků státních politických úřadů při zákrocích byla řešena 13. června.

Následující záznam v podacím protokolu se poněkud vymyká obvyklému způsobu zápisů, neboť obsahuje informace k činnosti při bližší neupřesněném poplachu. Jako odesílatel je kromě zemského četnického velitelství uveden též velitel Četnického oddělení v Českých Budějovicích a Okresní četnické velitelství tamtéž. Prvotní záznam pochází z 30. června a zní: „*Poplach*“ a „*Poplach vysvětlivky*“. Později byly do téhož záznamu doplněny další kroky, a sice 8. července: „*Poplach, inventarizace rozkazu*“, 15. října 1932: „*Poplach, uložení rozkazů, vysvětlivky*“ a 29. října 1932: „*Poplach, nový opis rozkazu poříditi a starý spáliti*“.

Tři záznamy o potrestání četníků za různé přestupky proti služebnímu řádu pocházejí z 8. července. O nepovoleném fotografování soustředění četníků v severních Čechách Komunistickou stranou v dubnu 1932 byla zaznamenána pouze na vědomost 5. září a 9. září byly na stanici doručeny seznamy propuštěných četníků za I. pololetí roku 1932. Potřeba sledovat poštovní holuby používané k protistátní činnosti byla vzata na vědomí 7. listopadu.

Rok 1939

Záznamy od konce března roku 1939 spadají již do období Protektorátu Čechy a Morava. Již 28. března byly řešeny „*Zálohy stát. zaměstnancům býv. autorních součástí býv. Česko-slovenské republiky, vrátivším se do obvodu Čech a Moravy*“ a 30. března byl na stanici doručen pokyn, který se týkal „*Evidence součástek erárního výstroje a výzbroje, odevzdaných orgánům říš. něm. branné moci*“. Ze 7. května pochází pokyny pro výkon služby četnictva a 16. května bylo zaznamenáno „*Nesprávné zacházení se zatčenými osobami*“. Záznam o příslušnosti vymezených kauz do kompetence německé kriminální policie (Kripo) byl učiněn 7. června. Doporučení k udržování „*pracovního míru*“ byla zaneseno 21. června a 12. července byly stanici doručeny pokyny k zamezení poškozování vyhlášek a plakátů. „*Nářizení o zatmění v Protektorátu Čechy a Morava za účelem protiletectké obrany*“ bylo do protokolu

zapsáno 13. září, a z 28. září pochází pokyny k udržování kázně a pořádku v četnictvu. Finanční záležitosti četníků se řešily 1. října: „*Záloha na vrub služebních příjmů*“.

4.4.2. Velitelství Četnického oddělení České Budějovice

Jedna z nejčastějších výměn informací byla v protokolech vcelku logicky zaznamenána mezi borovanskou stanicí a velitelstvím Četnického oddělení v Českých Budějovicích. Zajímavou skutečností je, že neprobíhala pravidelně, ale spíše nárazově. Z roku 1931 pochází 98 záznamů o komunikaci mezi nimi, z roku 1931 pak 15 záznamů, pouze jediný z roku 1933, ale další 79 záznamů bylo učiněno v průběhu roku 1939. Uvedené záznamy byly velmi různorodého obsahu, jak bude zřejmé i z jejich rozboru.

V letech 1931 až 1933 byly nejčastěji řešeny politické otázky související se situací v ČSR, jako byla podezřelá činnost jednotlivců (komunistů, cizích vyzvědačů, agentů) i celých organizací (Komunistická strana Československa, ilegální spolek Proletarische Solidarität aj.), dále organizační záležitosti četnictva jako např. chování při poplachu,⁷⁹ postup řešení při urážkách četníků během výkonu služby, výmaz disciplinárního trestu pro četníka, případně pátrání po vojenských zběžích. V roce 1939, v souvislosti s počátkem nacistické okupace, se řešily aktuální pokyny pro výkon služby četnictva a personální záležitosti, dále pátrání po podezřelých osobách a podezřelé činnosti, konečně pak také ostraha důležitých objektů a zejména železnice před sabotéry.

Kromě výše uvedené běžné činnosti byly ovšem řešeny i některé velmi specifické úkoly typické právě pro období nacistické okupace. Patřilo k nim zajištění bezpečnosti při demonstracích fašistů, povinné odevzdání ručních granátů a kulometů, dodržování zatemňování, zatýkání bývalých příslušníků Stráže obrany státu, plnění obecných nařízení říšského protektora o zrušení legionářských předpisů, hlášení o nošení nepřipustných protiněmeckých odznaků, pátrání po komunistovi Dr. Zdeňku Nejedlém (který však v roce 1939 emigroval s pomocí KSČ do Sovětského svazu), upozornění na narozeniny bývalého prezidenta Dr. Edvarda Beneše za účelem zamezení jejich oslav, ale též nařízené oslavy 50. narozenin říšského kancléře Adolfa Hitlera, povinné zdravení příslušníků říšsko-německé armády nebo pokyny pro podporu Národního souručenství, včetně možnosti vstupu četníků do tohoto hnutí. Zajímavý je v tomto kontextu například záznam ilustrující změněnou politickou situaci pocházející z 1. července: „*Neprožřetelné výroky četníků - výstraha*“.

⁷⁹ Obdobná problematika byla v téže době komunikována i se Zemským četnickým velitelstvím v Praze, jak je uvedeno v předchozí podkapitole.

4.4.3. Okresní četnické velitelství v Českých Budějovicích

Z analýzy podacích protokolů se ukazuje, že borovanská četnická stanice zcela nejčastěji komunikovala s Okresním četnickým velitelstvím České Budějovice, které bylo jí přímo nadřízenou instancí, které byla zodpovědná za výkon služby. Za sledované období bylo do protokolu zaneseno 637 záznamů o jejich vzájemné interakci. Z roku 1931 pochází 108 záznamů, v roce 1932 bylo do knihy zapsáno 239 záznamů, v roce 1933 bylo komunikováno v 19 případech, za následující rok 1934 bylo nalezeno 17 záznamů, v roce 1939 proběhla komunikace ve 254 případech. Obsah komunikace byl velmi různorodý a plně závislý na stávající politické situaci.

Nalezené záznamy mají často politický kontext, běžná kriminalita se v nich téměř nevyskytuje. Tento fakt je dán i tím, že se jedná o podací protokol důvěrný, který byl přednostně určen zejména pro kauzy s politickým podtextem nebo o věci v utajovaném režimu. Běžná kriminální a organizační agenda (která byla řešena ve staničních knihách) byla vedena v jiných podacích protokolech označovaných jako „*podací protokol obyčejný*“. Tyto jsem našel v archivních pramenech z jiných četnických stanic na Českobudějovicku, ale pro Četnickou stanici Borovany se bohužel nedochovaly.

Jedním z témat komunikace borovanských četníků s jejich okresním velitelstvím bylo **pátrání po podezřelých osobách, sledování** a vyšetřování činnosti podezřelých osob nebo celých organizací. V letech 1931 až 1934 se jednalo o činnosti v souvislosti s vyzvědačskými aktivitami a podvratnou činností. Šlo často o cizince: podle záznamů v protokolu nejčastěji z Německa, Maďarska, Rakouska, Polska, USA, ale v několika případech šlo též o obyvatele ČSR. V jednom případě se jednalo o poměrně kuriózní záznam, týkající se osoby nejspíše asijského původu, snad čínského, a to z 2. září 1931 „*Tson-Ting-Tsing, podezřelá činnost, sledování.*“ Pro rok 1939 téma vyzvědačů již nebylo v protokolu nalezeno.

Významná pozornost byla věnována též **aktivitám Komunistické strany Československa** jako celku i aktivitám jednotlivých komunistů. V letech 1931 až 1934 se jednalo o sledování komunistické činnosti a také o zásahy proti ní. Činnost četníků se zaměřovala na dohled nad schůzemi, akcemi a demonstracemi KSČ, jako byly například demonstrace k výročí Velké říjnové socialistické revoluce dne 7. listopadu 1931, oslavy Svátku práce dne 1. května 1932 nebo akce u příležitosti XVII. Mezinárodního dne komunistické mládeže od 30. srpna do 6. září 1931.

Dalším důležitým tématem komunikace bylo upozornění na komunistickou agitaci v armádě, ve školství nebo mezi nezaměstnanými. V záznamech byl nalezen i pokyn k

zamezování provokacím při komunistické akci proti Vsesokolskému sletu v roce 1932 nebo pokyn k zamezení činnosti volných sdružení napojených na Komunistickou stranu. Velká pozornost byla věnována sledování výcviku ve zbrani v rámci KSČ nebo sledování ilegálního komunistického tisku, např. deníku Rudé právo.

Dalším tématem bylo zamezení vystěhovalců do SSSR organizované komunistickým družstvem Solidarita, styk cizích komunistických úřadů v ČSR s tuzemskými úřady, informace o cestách českých komunistů do SSSR, jako byla „výprava dětí z ČSR do Ruska“, delegace žen, stavebních dělníků nebo „Svazu proletářských bezvěrců“ do SSSR. Jiné pokyny se týkaly i sledování příslušnosti železničářů ke KSČ, sledování příprav uvnitř strany proti jejímu hrozícímu rozpuštění, vymáhání zákazu pořádání sbírek na „Bojovní fond Komunistické strany“ nebo zamezení vstupu lotyšských komunistických studentů do ČSR.

Případy sledování jednotlivců v souvislosti s komunistickou činností byly nalezeny opakovaně. Zajímavý je záznam ze dne 6. září 1931: „Janoušek Antonín⁸⁰, bývalý rudý presid. Slovenska, je- li v ČSR na dovolené, na vědomí, šetření i negativní výsledek hlášen“. V tomto případě se jednalo o dohled na osobou mezinárodně známou.

V roce 1939 byla zachycena problematika komunistů v protokolu již jen třikrát. Ve dvou případech se jednalo o šíření ilegálních letáků a v posledním o zatčení komunisty.

V letech 1931 až 1934 byla významná pozornost věnována též sledování **aktivit souvisejících s německou menšinou v ČSR, s činností německých spolků, ale také s německou propagandou** a s činností „Německé národně-socialistické strany dělnické“.⁸¹

Ve výše uvedeném období byly nacistické aktivity hodnoceny a řešeny jako protistátní, stejně jako aktivity komunistů. Obdobně jako v případě komunistů se jednalo o sledování činnosti stran a politických nebo společenských organizací a také o zásahy proti nim. Činnost četníků byla i zde zaměřena na dohled nad činností, akcemi a sjezdy DNSAP nebo na dohled nad činností učitelů v souvislosti s DNSAP. Pozornost byla věnována také sledování činnosti

⁸⁰ Antonín Janoušek (1877-1941) byl český novinář a komunistický politik, známý mimo jiné i tím, že na Slovensku vyhlásil Slovenskou republiku rad dne 20. června 1919. Od roku 1922 žil již v Sovětském svazu. Srov. <https://plus.rozhlas.cz/borim-a-bouracka-se-mi-dari-zapomenuty-komunista-janousek-ktery-kandidoval-proti-8458143> (1.4.2023).

⁸¹ Německá národně socialistická strana dělnická (něm. *Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei*, DNSAP) byl název sudetoněmecké národně socialistické strany, která působila na území ČSR a napodobovala NSDAP (něm. *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*, tj. Národně socialistická německá dělnická strana) Adolfa Hitlera v Německu, se kterou úzce spolupracovala. Srov. <https://plzenoviny.cz/manipulace-mladych-a-jejich-priprava-na-vaiku-organizace-volkssport-patrila-mezi-nejradikalnejsi/> (1.4.2023).

německých spolků, jako byl např. Volkssport.⁸² Nejprve se činnost četníků zaměřovala proti jeho veřejným projevům, jak ilustruje záznam z 29. července 1931: „*odnětí povolení nosit spolkový stejnokroj*“, nakonec došlo k „*rozpuštění činnosti*“, jak dokládá záznam z 6. března 1932. Podobně byla sledována i činnost dalších spolků, např. Sudetendeutscher Heimatbund, Grenzlandjugend, Jungsturm, „*Německé turnerské a sportovní spolky*“, které se mimo jiné zabývaly i vojenským výcvikem mládeže. Dále bylo komunikováno také o sledování, omezení a zákazu německých časopisů a tiskovin, např. letáků s výzvami k bojkotu českých výrobků, nebo o zákazu používání hákového kříže a odznaků německých tělocvičných jednot.

Byly nalezeny i záznamy související přímo s osobou nebo dílem Adolfa Hitlera. Četnická stanice v Borovanech byla opakovaně vyzvána k věnování pozornosti a k dohledu ohledně zájezdu Adolfa Hitlera do ČSR. Záznamy o něm byly učiněny 24. dubna 1932 a také 5. srpna 1932. Poté 27. září 1932 byl vydán pokyn „*Adolf Hitler - Mein Kampf, neperiodický časopis, odnětí práva dopravy a zákaz rozšiřování, na vědomí a k doзору*“.

Vedle německých nacistů byla věnována pozornost i aktivitám českých fašistů, organizovaných v politické straně Národní obec fašistická (NOF).⁸³ V souvislosti s jejich aktivitami byl 10. prosince 1933 zapsán pokyn na vědomí a k šetření takzvaných přátelských seznamovacích náborů Národní obce fašistické. Další záznam o rozkazu ke sledování aktivit NOF byl zaznamenán 26. ledna 1934.

K podezřelé činnosti patřila i **činnost monarchistů**, o níž byl 24. prosince 1931 proveden záznam „*Schůzka monarchistů s Maxem Habsburgem ve Vídni, k vyšetření a hlášení výsledku*“.

V letech 1931 až 1934 byly dále řešeny záležitosti týkající se **ochrany veřejného majetku a zabezpečení důležitých objektů**. V této souvislosti byly do podacího protokolu opakovaně zaznamenány informace o ohrožení bezpečnosti železničního provozu a rozkazy k doзору na železniční tratě a komunikace, o čemž svědčí záznamy z 22. září 1931 a 26. ledna 1934. Četnická stanice Borovany obdržela i konkrétní informaci k této problematice, a to 23. září 1931 o atentátu na rychlovlak Karlovy Vary – Vídeň s rozkazem ke střežení tratě.

⁸² Volkssport byla oficiální sudetoněmecká volnočasová organizace pro mládež, ve skutečnosti nacistická organizace vychovávající mládež k boji, špionáži a sabotážím. Srov. <https://plzenoviny.cz/manipulace-mladych-a-jejich-priprava-na-valku-organizace-volkssport-patrila-mezi-nejradikalnejsi/> (1.4.2023).

⁸³ Národní obec fašistická, NOF, byla česká fašistická politická strana, založená v roce 1926, vedená generálem Radolou Gajdou, působící v období 1. republiky, 2. republiky i protektorátu. Srov. <https://www.fronta.cz/tabor-lidu-narodni-obce-fasisticke-v-tyne-nad-vltavou-17-dubna-1932> (1.4.2023).

Další řešenou oblastí byla **ochrana bezpečnosti státu**. Uvedená problematika se objevila 13. února 1932 v pokynu k hlášení přeletů cizích vojenských letadel přes území ČSR. Rozkaz k pátrání po tajných radiostanicích a vysílačkách byl přijat 26. března 1932. Dále byla 17. srpna 1932 zaznamenána informace: „*Přistání říšskoněm. balonu u Počernic, zalétávání poštovních holubů, na vědomí a k dohledu*“, a stejný pokyn byl zopakován i 21. října 1932.

Důležitým tématem komunikace byla též **ochrana veřejného pořádku**. K této činnosti dostávali četníci pokyny opakovaně, a týkaly se zamezování výtržnostem při různých příležitostech, při hromadných oslavách nebo akcích. Jako příklad lze uvést dohled nad přepravou nováčků (nejspíše armádních branců) nebo dohled nad oslavami vzniku ČSR. Obdobně jako v dnešní době bylo tehdy též bojováno proti dezinformacím. Svědčí o tom záznam „*Znepokojování vkladatelů šířením poplašných zpráv, na vědomí a k dozoru*“ ze dne 1. března 1932 i záznam „*Šíření nepravdivých pověstí*“, zapsaný 18. ledna 1934. Do oblasti udržování veřejného pořádku spadá i záznam o dohledu nad zřizováním heren a provozováním her na území republiky z 11. května 1932.

V jednom případě byl nalezen i rozkaz k zapojení do mezinárodního pátrání. Dne 24. září 1931, byl do protokolu zanesen záznam: „*Vrahové poslance Polské republiky Holovky, útěk do Čsr., zahájení pátrání.*“

V několika případech byly nalezeny záznamy, v nichž jsou četníci z Borovan informováni o významných **zahraničních návštěvách v ČSR**. Záznam ze 14. listopadu 1931 upozorňuje na návštěvu bulharského plukovníka Černova a nařizuje dozor. O návštěvě egyptského ministerského předsedy jménem Ismail Sidhy Paša informuje zápis provedený 5. srpna 1932. A konečně 29. června 1932 byl v protokolu učiněn záznam „*Serafín, pravoslavný biskup, přednáškové turné v Č.S.R. , na vědomí, k dohledu a hlášení kladného výsledku.*“

Další častěji zachycenou oblastí komunikace s Okresním četnickým velitelstvím České Budějovice byly požadavky na zjišťování **bezúhonnosti občanů** nebo **státní spolehlivosti branců**.

V jednom případě byl nalezen i záznam, který se týkal **migrace** obyvatel. Obsahoval pokyn, aby četníci prováděli dohled nad usazováním polských židů v ČSR, a je datován dne 29. ledna 1932.

Nezbytnou součástí komunikace byly samozřejmě i **organizační** a jiné **záležitosti četnictva**, například řešení postupu při kvalifikačním řízení, směrnice k vypracování kvalifikačního popisu, přihlášky na kriminalistické kurzy, ale též seznamy četníků propuštěných ze sboru, rozkazy k řízení disciplinárních komisí nebo postupy řešení urážek

četníků pro výkon služby a urážek četnictva jako celku. Finanční záležitosti jsou zachyceny záznamem z 10. srpna 1931 a týkají se úspor v státním rozpočtu pro rok 1931.

V rámci komunikace s Okresním četnickým velitelstvím České Budějovice bylo v několika případech nařizováno i šetření méně obvyklých záležitostí. Například 17. ledna 1932 byl požadován **soupis silničních strojů**, na který Četnická stanice Borovany reagovala hlášením, že „*v obvodu stanice není nikdo majitelem ani v držení jakéhokoliv silničního stroje.*“ Později 18. ledna 1934 bylo požadováno hlášení změn a doplňků ve statistice silničních strojů. Dalším méně obvyklý požadavek dokumentuje záznam z 1. července 1932: „*Divadelní podniky v Čechách, poplatky za provozovací právo, placené do ciziny*“, což bylo vyřízeno zápisem ve znění: „*Okr. četn. velit. hlášeno, že v obvodu stanice žádné stálé ani kočující divadlo se nenachází.*“

Stejně jako s jinými subjekty byla i v komunikaci s Okresním četnickým velitelstvím České Budějovice řešena problematika **poštovních holubů**, hlášení jejich nálezů a další postup řešení.

Někdy museli borovanští četníci řešit i opravdu **kuriózní záležitosti**. Takovou dokazuje záznam z 27. září 1933: „*Domnělý vynález paprsků, působících na dálku proti aeroplánům a automobilům v Německu, dopis nezn. pisatele, na vědomí a hlášení kladných poznatků.*“

Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava se úhel pohledu na některé především ryze politické záležitosti samozřejmě velmi změnil, takže některé dříve stíhané aktivity se staly součástí státní ideologie a naopak. Tomu odpovídala i změna obsahu pokynů a rozkazů, které byly od Okresního četnického velitelství České Budějovice směřovány k Četnické stanici Borovany. Zahrnovaly například stíhání provokací proti německému vojsku a orgánům, stíhání nošení protiněmeckých odznaků, upozornění na padělání odznaků Gestapa, informace o trestních případech vydávání se za orgány Gestapa nebo jiných říšských úřadů, pokyny ke zdravení říšskoněmeckých symbolů nebo k oslavám vstupu Německa do světové války, upozornění na zvláštní označení a přednostní jízdu vozidel říšského protektora. Obsahovaly i rozkazy k zabavování protiněmeckých tiskovin, dohled na dodržování policejní hodiny, dohled nad odevzdáváním zbraní, zajištění bezpečnosti na demonstracích fašistů, řešení nepřipustných projevů při církevních poutích, pokyny k odstranění legionářských obrazů ze škol, zákaz poslechu zahraničních rozhlasových stanic v protektorátu nebo povinné dvojjazyčné nápisy na četnických stanicích. Pokyny neopomněly ani dozor nad maloobchodem (obchod vejci, máslem, tabákovými výrobky aj.). Vzhledem k existenci pohraničních opevnění v rajonu

stanice Borovany se pokyny týkaly i účasti četníků při odstraňování pevnostních objektů ve spolupráci s okupačními orgány a německou armádou.

Specifickým tématem v období protektorátu byly záležitosti týkající se **židovské otázky**. V podacím protokolu z roku 1939 byla zaznamenána varování před nákupem v židovských obchodech, pokyny ke zjištění majetku židů v obvodu stanice nebo opatření ohledně styků židovského obyvatelstva s ostatním protektorátním obyvatelstvem. V několika případech byl zaznamenán i rozkaz k zadržení jednotlivých židů. Bližší upřesnění důvodu zatčení nebylo ani v jednom případě uvedeno.

Dalším tématem pokynů v tomto období bylo **potírání připomínek a odstraňování symbolů spojených s bývalou ČSR**, jako například odstranění dosavadních státních znaků z úředních budov, zákaz oslav výročí úmrtí bývalého prezidenta T. G. Masaryka, odstranění památek na Dr. Edvarda Beneše a Hanu Benešovou, zákaz nošení stuh a trikolor anebo zákaz oslav založení ČSR 28. října.

Pozornosti protektorátních úřadů neunikl dokonce ani druh **mužské pokrývky hlavy**. Bylo nalezeno několik záznamů, které se týkaly sledování nošení čepic tzv. „Masaryček“ nebo zákazu výroby a nošení čapek podobných ruským furáčkám.

Některá témata komunikace borovanských četníků s okresním velitelstvím se samozřejmě nezměnila ani v době protektorátu. Patřily k nim například organizační záležitosti četnictva, řešení kvalifikace a školení četníků, pokyny k výkonu jejich služby, ale také pochvaly. Často se řešilo i pátrání po osobách, zjišťování pobytu podezřelých osob, bezpečnost na silnicích nebo zamezování polním krádežím. V roce 1939 se v podacím protokolu u čtyř záznamů komunikace s okresním velitelstvím objevil nově popsáný způsob **předání informace formou fonogramu**; nejspíše se tedy jednalo o zápis zprávy předané borovanským četníkům telefonicky, eventuálně telegramem nadiktovaným telefonicky.

4.4.4. Četnická pátrací stanice České Budějovice

Informace o komunikaci s Četnickou pátrací stanicí České Budějovice byly nalezeny pouze z roku 1939, a to celkem devatenáctkrát. Prvních pět záznamů je z 8. července 1939, kdy bylo nařízeno pátrání po pěti podezřelých, kteří si vyhotovili ilegální cestovní pasy. Dále 2. září 1939 bylo vyhlášeno pátrání po pobytu strážmistra Františka Veitla, ale tento záznam byl následně doplněn 22. ledna 1940 zápisem s informací, že pátrání bylo odvoláno. Ostatní záznamy se týkaly pátrání po pobytu anebo zatčení konkrétních osob.

4.4.5. Okresní úřad České Budějovice

Dalším subjektem, se kterým Četnická stanice Borovany vedla vcelku pravidelnou komunikaci, byl Okresní úřad České Budějovice. V analyzovaných podacích protokolech bylo nalezeno celkem 51 záznamů, přitom pouze pět z nich bylo zaznamenáno v průběhu roku 1932, zatímco dalších 46 záznamů pochází až z roku 1939.

Rok 1932

Do protokolu byly 18. dubna 1932 zaneseny dva zápisy ohledně evakuace materiálů. První záznam řešil „*Automobilní materiál a pohonné hmoty – evakuace, do 3 dnů předložiti*“. Druhý záznam se týkal „*Obilí a jiného proviantu – evakuace, do 24. 4. 1932*“. V obou případech důvod evakuace nebyl upřesněn. Dále bylo četníkům dvakrát nařízeno šetření ohledně státní spolehlivosti brance a jednou šetření ohledně vojína nakaženého pohlavní chorobou.

Rok 1939

Záznamy z tohoto roku zachycují opět jak pokyny k běžné činnosti četnictva, tak nově i k činnosti specifické pro dobu protektorátu. Jednalo se o udržování veřejného pořádku, například o pokyny k řešení incidentů na tanečních zábavách, dále o nařízení k zamezování oslav Jana Husa nebo výročí vzniku ČSR, případně o rozkaz k zamezení protiněmeckých projevů v rámci oslav 50. narozenin Adolfa Hitlera. Dále se jednalo o pátrání po osobách nebo po jejich pobytu, o kontrolu oběhu tiskovin, o dohled na odevzdávání zbraní, zabezpečení železného materiálu získaného z vojenských opevňovacích staveb, šetření příslušnosti osob ke KSČ nebo ke Stráži obrany státu, odstranění komunistických učitelů z národních škol, soupis židů a židovských podniků, o kontrolu zatemňování, o zavedení nové vlajky v protektorátu a podobně.

V hospodářské oblasti byl řešen dohled nad maloobchodem, sledování cen a také prodeje mléka, másla a vajec. Též byl řešen dozor nad hromaděním zboží denní potřeby.

Vzhledem ke změně hranic se řešila i kontrola pohraničního styku a vydávání propustek. Nástup nového režimu dokumentuje i záznam: „*stížnosti úřadu pana Říšského Protektora na chování policejních orgánů, četnictva a finančních orgánů*“.

4.4.6. Okresní soud Trhové Sviny

Analýzou podacích protokolů bylo zjištěno, že s Okresním soudem Trhové Sviny borovanští četníci komunikovali pouze v roce 1939. Poprvé se tak stalo 14. června 1939, kdy jim od soudu došlo dvaadvacet podání, a podruhé 14. října 1939, kdy odtud obdrželi dalších čtyřia dvacet podání. Ve všech případech se jednalo o zjišťování, zda uvedená osoba není židovského původu. Osoby byly charakterizovány buď jako „*vmicený správce*“ nebo „*znalec*“. Šlo tedy nejspíše o osoby protektorátních občanů, podílející se na tzv. arizaci židovského majetku.

4.4.7. Ostatní četnické stanice

V podacích protokolech lze také nalézt přímou komunikaci Četnické stanice Borovany s jinými četnickými stanicemi. Jednalo se nejen o stanice v blízkém okolí, ale také o vzdálenější stanice, a to prakticky z celého území ČSR, nebo později protektorátu. Celkem bylo nalezeno třináct záznamů: v roce 1931 dva, v roce 1932 pět a v roce 1939 šest. I v tomto případě je vzhledem k menšímu počtu podání uveden výčet všech záznamů, v některých případech i s doslovnými citacemi z pramene. Bohužel ne vždy lze na základě stručného záznamu v protokolu přesně pochopit obsah nebo souvislosti šetřeného případu.

Rok 1931

Od četnické stanice Leopoldov byla 19. srpna doručena informace o sledování činnosti Marie Vítkové z Leopoldova. Téhož roku byla 17. října zaznamenána komunikace s četnickou stanicí Bělá pod Bezdězem: „*Švamberk František, sourozenci a matka, zachovalost a provést šetření*“.

Rok 1932

Na četníky v Borovanech se 16. února obrátila Četnické stanice Český Krumlov ohledně sledování podezřelé činnosti Oskara Grubera ze Starého Špičáku. Dne 16. června byl zápis doplněn informací, že dotyčný „*není totožný, zastavení pátrání*.“ Dne 31. května proběhla komunikace s Četnickou stanicí České Budějovice, když byla řešena státní spolehlivost brance Jana Žahoura z Hluboké. Dle doplňujícího záznamu z 21. června „*závady nezjištěny*“. Tento případ byl komunikován s více subjekty, také s Okresním úřadem České Budějovice a

s Armádou ČSR, konkrétně s Doplňovacím okresním velitelstvím Jindřichův Hradec. Státní spolehlivost brance byla řešena i v následujícím záznamu, když 5. června opět Četnická stanice České Budějovice žádala prověřit brance Stanislava Bulanta z Hluboké. Poté 1. listopadu Četnická stanice České Velenice upozornila na rozšiřování letáků KSČ závadného obsahu a žádala prošetření.

Rok 1939

Komunistické problematiky se týkal i záznam z 10. května 1939, kdy Četnická stanice v Nemanicích žádala zprávu „*Josef Štefaník z Nového Dvoru, zda nebyl komunistou.*” Četnická stanice Těšínov 24. května žádala o předložení osobního záznamu četníka štábního strážmistra Bohumila Kabeláče. Totéž bylo řešeno i s Velitelstvím četnického oddělení České Budějovice. Obsah záznamu s Četnickou stanicí Olešnice z 16. června zní: „*Arijská Stráž – činnost*“, bližší upřesnění zde však nebylo uvedeno. Četnickou stanicí Dobrá Voda bylo 20. června požadováno šetření ve věci „*Mareš František, soupis škod v Tachově*“. Kontext požadavku opět není jasný. Záznam z 30. srpna zachycuje požadavek od Četnické stanice Duby u Vodňan: „*Beránková Lidmila a Marie, zjištění zachovalosti*“. S Četnickou stanicí Besednice bylo komunikováno 11. října ohledně potrestání četníka s hodností strážmistra indentifikovaného pouze iniciálami „*U. J.*“, jehož se bohužel nepodařilo ztotožnit.

4.4.8. Armáda ČSR

Záznamy o komunikaci s československou armádou byly v protokolu nalezeny pouze ve dvou případech. V roce 1931 se jednalo o korespondenci s Pěším plukem České Budějovice ohledně výmazu dvou vojenských osob z evidence státně nespolehlivých. V roce 1932 byla řešena státní spolehlivost již zmíněného brance Jana Žahoura z Hluboké.

4.4.9. Vlastní podání Četnické stanice Borovany

Kromě záznamů o komunikaci s výše uvedenými subjekty se v podacích protokolech vyskytují též záznamy označované jako „*vlastní spis*“. Jejich původcem byla samotná Četnická stanice Borovany, na které někdo přímo učinil podání či udání. Při analýze protokolů bylo nalezeno

celkem dvacet záznamů tohoto typu. V roce 1931 Četnická stanice Borovany učinila dva, v roce 1932 bylo pod tímto označením uvedeno záznamů devět, v roce 1934 tři a v roce 1939 šest.

Rok 1931

Informace o nálezu cizích poštovních holubů v rajonu stanice byla do protokolu zapsána 2. října. V rámci řešení personálních záležitostí stanice bylo zaznamenáno těsně před koncem roku 28. prosince předložení kvalifikačního popisu za rok 1931.

Rok 1932

Dne 21. ledna záznam informuje o uložení spisů „*k dův. a mob. inventářům*“. O znemožňování práce přespolním dělníkům v Českých Budějovicích pojednává záznam z 26. března. O spolupráci s armádou svědčí zápis z 12. dubna ohledně evidence státně nespolehlivých branců. Místní záležitosti se promítly do zápisu z 13. června: „*Calofrig, závod v Borovanech, centralisace.*“ Dne 22. července byla zaznamenána informace o nález dalšího poštovního holuba.

Následující záznam je složený z více zápisů v jedné řádce, které byly dopisovány v průběhu dvou týdnů s daty 4. října, 7. října a 19. října. Týkají se postupného řešení výmazu trestu strážmistra Soběslavského: „*Soběslavský Karel, strážm., prosba o výmaz trestu*“; „*Výmaz disciplinárních trestů ulož. zem. čet. velitelem povoluje generální velitel četnictva*“, „*Prosba byla opravena*“, „*Generál. vel. četn. výn. čj. 1186 z 13/10 1932 výmaz trestu povolen. Strážm. Soběslavský budiž uvědomen.*“ Dne 12. října se opakuje informace o nález cizích poštovních holubů.

Rok 1934

Podání zprávy o situaci v pohraničí opakovaně dokládají tři následující záznamy datované 11. ledna, 18. ledna a 25. ledna.

Rok 1939

Velmi stručné zápisy pocházejí ze 17. června: „*Opis nálezu okr. čet. velitele*“ i ze 30. července: „*Opis nálezu o přehlídce*“. Podrobnější informace zapisovatel neuvedl. Dne 3. srpna byla zaznamenána dvakrát „*prosba o pensionování*“ štábních strážmistrů Bohumila Kabeláče a Petra Rožbouda. Informace o doplňování jejich osobních záznamů byla zapsána 10. září. Poslední nalezený záznam za rok 1939 pochází až z 19. prosince: „*Situační zpráva - předložení*“.

4.5. Velitel četnické stanice Borovany vrchní strážmistr Václav Šrol a jeho činnost

4.5.1 Osobnost vrchního strážmistra Václava Šrola

Ve výše uvedených archivních materiálech analyzovaných pro potřeby bakalářské práce byli četníci z Borovan uvedeni vždy jen pouhými jmény a hodnostmi, ale není o nich možno zjistit zásadnější podrobnosti osobního charakteru. Naproti tomu se podařilo nalézt informační zdroj, který je naopak výpovědí o životním osudu konkrétního četníka spjatého s Četnickou stanicí Borovany. Tímto četníkem je vrchní strážmistr Václav Šrol a zdrojem je kniha *Četnické humoresky z Borovan*, která na základě Šrolových rukopisů zachycuje jeho životní příběhy i některé případy Četnické stanice Borovany.⁸⁴

Václav Šrol se narodil 4. srpna 1874 v Čáslavkách u Jaroměře (okr. Náchod) v severovýchodních Čechách. Stal se četníkem a četnickou službu vykonával v letech 1900 až 1929. Svou kariéru začal ještě za doby Rakouska – Uherska, v letech 1900 až 1919 postupně vystřídal devět četnických stanic. Posledních deset let sloužil na Četnické stanici Borovany, kde byl velitelem. V roce 1929 byl na vlastní žádost jako pětapadesátiletý penzionován.

Usadil se trvale v Borovanech a ani po odchodu do výslužby neskončil s veřejnou činností. První tři roky působil jako generální poručník Okresní péče o mládež v Trhových Svinech. Poté pojišťoval na život u Banky Praha, vybíral pro městský úřad poplatky z holubů,

⁸⁴ Magdaléna HLUŠTIKOVÁ – Stanislav MALÍK (eds.), *Václav ŠROL: Četnické humoresky z Borovan*. Praha 2018, 128 s.

vybíral poplatky pro Úmrtní fond spolku penzistů, jejich vdov a sirotků v Českých Budějovicích. Byl také místostarostou u Národní střelecké jednoty, vychovatelem u spolku Trocnov, členem Spolku pro zbudování Žižkova pomníku, a rovněž byl přispívajícím členem sboru dobrovolných hasičů.

Během druhé světové války byl Václav Šrol velitelem C. P. O. (tj. civilní noční hlídky). Dále působil jako činovník v řadě místních spolků. Poté na nátlak nacistů v letech 1942 až 1943 byl starostou Borovan. V této funkci byl nacisty nucen ke spolupráci a k udávání nespolehlivých občanů, čemuž se ale Václav Šrol bránil a snažil se všechna udání odkládat, čímž mnoha lidem zachránil život, zatímco sám sebe vystavoval značnému riziku. Nakonec funkci starosty složil 10. ledna 1944 z důvodu nemoci. Zemřel 31. března 1956 v Borovanech.⁸⁵

4.5.2 Několik poznámek ke služební činnosti vrchního strážmistra Václava Šrola v Borovanech před rokem 1931

Václav Šrol sepsal v letech 1938 až 1951 své vzpomínky ze všech svých působišť do pěti knih. Jedna z knih zachycuje příběhy z Borovan. V povídkách je autenticky zachycena každodenní četnická služba i pracovní metody četníků. Přestože se jedná o beletrii, je možné zde nalézt někdy i poměrně podrobné a přesné vyličení pracovního postupu v konkrétních případech.

Jako příklad přesnosti, podrobnosti a barvitosti jeho líčení práce borovanských četníků byl vybrán v pamětech zachycený postup při řešení vraždy dítěte. Při nálezů mrtvolky dítěte utopeného v rybníce četníci zajistili místo činu, ohledali stopy v okolí, podle předpisu nechali mrtvé tělo na místě nálezů a telegraficky vyrozuměli Okresní soud v Trhových Svinech.

Nato přijela soudní komise složená ze soudce, lékaře, zapisovatelky, byl přizván i starosta obce. Komise provedla vytažení a ohledání mrtvého těla, popis a zajištění důkazů. Následovala soudem nařízená pitva, která potvrdila, že se jednalo o vraždu novorozence.

Četníkům se poté při následném pátrání podařilo najít místo, odkud mohl pocházet kámen přivázaný k tělu dítěte. Při pátrání po obci sledovali i možné podezřelé osoby. V tomto případě zafungovala i četnická intuice. Četníci nedaleko zadrželi mladou podivně se chovající

⁸⁵ M. HLUŠTÍKOVÁ – S. MALÍK (eds.), *Václav Šrol*, s. 5–6 a s. 109–115.

dívku, která byla odvedena na stanici a vyslechnuta. Protože zapírala, byla podrobena lékařské prohlídce, při které se potvrdilo, že je krátce po porodu. Pod tíhou důkazů se pak dívka přiznala k vraždě svého nemanželského dítěte.⁸⁶

Postup vyšetřování dalšího násilného činu, tentokrát se šťastným koncem, popisuje další případ. Mimo jiné je z popisu události patrné, jak velké bylo pracovní nasazení četníků, že se jejich služba často protahovala dlouho do noci, někdy i do dalšího dne. V uvedeném případě se jednalo o přepadení místní hokynářky. Žena byla přepadena v lese a okradena o větší částku peněz. Přestože byl již večer, četníci se ihned pustili do vyšetřování. Poškozená vypověděla, že byla brutálně přepadena, ale bránila se, a zřejmě pachatele poranila. Zároveň jej dokázala i podrobně popsat. Pátráním v okolí bylo ještě té noci zjištěno, že před přepadením se v místním mlýně vyskytoval neznámý muž, který se nepravdivě vydával za mlynářského tovaryše. Popis pachatele se na něj velmi dobře hodil. Po rozednění četníci pokračovali v pátrání. Ohledali místo činu a zjistili, že podobný muž kradl i na jiném místě. Dále vyšlo najevo, že jeden z místních rolníků má nového, dosud nepřihlášeného čeledína. Při jeho kontrole četníci zjistili, že tento muž má ve tváři čerstvá poranění. Při výslechu se přiznal a ukradené peníze u něj byly nalezeny. Byl odveden k soudu do Českých Budějovic, kde dostal čtyři měsíce tuhého vězení. Jak píše Václav Šrol, „*šlo o světoběžníka Fialu, mnohokrát trestaného a všeho schopného darebáka.*” Pachatel po vynesení rozsudku též vyhrožoval, že se po odpykání trestu za poškozenou „*přijde podívat.*“ Poškozená tak žila ve strachu, co se stane, až bude násilník propuštěn. Ten ale nakonec po propuštění spáchal ještě vraždu a následně byl v přestřelce s četníky zastřelen. Místní obyvatelé se potom ještě dlouho báli procházet lesem, kde se přepadení odehrálo.⁸⁷

Další případ se týkal trestného činu vydírání. Zajímavou informací z hlediska práce četníků je postup zajištění důkazů s využitím rozboru písma. Též je zde popsáno, že ne všichni četníci plnili své povinnosti dobře a že někdy tím i zkomplikovali řešení případu.

Místní rolnice dostala poštou anonymní vyděračský dopis. Autor požadoval, aby do připravené láhve na určeném místě vložila 3 000 Kč, jinak vyhrožoval vypálením stavení. Vyšetřování zahájil strážmistr Mareš tím, že ukrytou láhev vyzvedl a uschoval ji nelogicky u radního Fraňka, jemuž při tom vyradil i okolnosti případu. Poté se do vyšetřování vložil vrchní strážmistr Šrol a zahájil své vyšetřování na obecním úřadě, kde porovnával tam uložené

⁸⁶ M. HLUŠTÍKOVÁ – S. MALÍK (eds.), *Václav Šrol*, s. 104–106.

⁸⁷ M. HLUŠTÍKOVÁ – S. MALÍK (eds.), *Václav Šrol*, s. 54–56.

rukopisy s anonymním dopisem. Našel jeden rukopis hodně podobný, který patřil místnímu vyhlášenému „darebáku“ Šimovi. Ten měl navíc s vydíranou ženou nevyřízené účty, protože ho v minulosti přistihla při nějaké krádeži. V Šimově stavení si Václav Šrol povšiml lístku s opsanou písničkou a nenápadně si ho „vypůjčil.“ Následně jej spolu s vyděračským dopisem donesl k porovnání panu řídícímu do Trhových Svinů, neboť „*on přece bude lépe těm písemným tahům rozumět.*“ Pan řídící potvrdil shodu písma.

Dále bylo zjištěno v místním hostinci, že by láhev mohla pocházet od Šimů, protože si hostinský stěžoval, že Šimovi opakovaně vratné láhve od piva „*nepořádně odvádějí.*“ Těž sdělil, že podezřelý má značné dluhy.

S vydíranou ženou se později četníci domluvili na fingoaném vložení peněz do láhve, kterou budou z úkrytu hlídat. Během noci byli potom přímo u této láhve postupně zatčeni dva podezřelí: nejprve překvapivě místní radní Franěk, známý „flamendr,“ a po něm pak i podezřelý Šíma. Oba zatčení se vzájemně obviňovali, kdo z nich je pachatelem. Ještě během noci byli oba eskortováni k okresnímu soudu do Trhových Svinů.

Ne vždy však bylo velké úsilí četníků završeno také adekvátním potrestáním pachatelů. Právě v tomto případě byli oba obvinění s pomocí dobrých advokátů pro nedostatek důkazů okresním soudem osvobozeni.⁸⁸

Jiný pohled na každodenní práci četníků na venkovské stanici poskytuje případ, kdy byl na četnickou stanici jednoho dne přiveden starší tulák, zadržený v Borovanech pro potulku. Bylo zjištěno, že se jedná o nepolepšitelné individuum, podezřelé ještě z dalších kriminálních činů, a bylo rozhodnuto, že bude zajištěn v obecní šatlavě. Ukázalo se však, že borovanská šatlava nebyla už velice dlouho používána ke svému účelu, a proto ji využívala „samovolně“ čili bez vědomí obce místní obchodnice jako skladiště. Vyklidit narychlo uskladněné zboží nebylo možné a obchodnice ani k tomu nebyla svolná. Zadržený pobuda byl tedy zavřen ve skladišti.

Když pro něho četníci po jisté době přišli společně s majitelkou zboží, aby si ho odvedli, tak zjistili, že během svého pobytu ve vězení způsobil obchodnici značnou škodu: snědl velké množství potravin, vypil uskladněný alkohol, většinu zbylého zboží zničil. Během následné eskorty k okresnímu soudu do Trhových Svin se ještě choval agresivně, řval a zpíval, ale i

⁸⁸ M. HLUŠTÍKOVÁ – S. MALÍK (eds.), *Václav Šrol*, s. 81–85.

opakovaně napadal četníky. Po příchodu k soudní budově způsobil další výtržnost a konflikt se soudním dozorcem.

Tento delikvent byl okresním soudem odsouzen a po odpykání trestu jeho první cesta vedla zpět do Borovan. Tam se potkal s vrchním strážmistrem Šrolem a na dotaz, kam jde, odpověděl: „*Pane strážmistr, tak dobře jsem se ještě neměl, jak v tý vaší šupárně, až někýho lajdáka potkám, tak ho odporučím sem, bylo to hodně fešácký.*”⁸⁹

⁸⁹ M. HLUŠTÍKOVÁ – S. MALÍK (eds.), *Václav Šrol*, s.93–95.

5 Závěr

Cílem bakalářské práce byla analýza činnosti četnictva na Českobudějovicku v době první Československé republiky. Nicméně původním záměrem bylo zjistit, zda lze toto téma studovat za použití dochovaných fondů četnických stanic z území politického okresu České Budějovice. Ve Státním okresním archivu České Budějovice se těchto drobných fondů o rozsahu maximálně několika běžných cm nachází několik desítek. Podrobným průzkumem jednotlivých fondů v archivu však bylo zjištěno, že jde o fondy dochované velmi špatně a de facto torzovitě. Jediným lépe dochovaným fondem mezi nimi se ukázala právě úřední pozůstalost Četnické stanice Borovany, která nabídla nejen podací protokoly, ale i staniční služební knihy, případně další drobné písemnosti, jejichž kombinace s dalšími prameny (např. paměťmi V. Šrola) umožnila komplexnější výzkum činnosti četníků v tomto mikroregionu, a proto bylo i zaměření práce poněkud zúženo a větší pozornost byla věnována právě této stanici.

Pro svou práci jsem vedle dostupné sekundární literatury k tématu a případně úředních tisků použil i dochovaný ego dokument a také literární prameny zabývající se četnickou problematikou, zejména jsem však vycházel z dostupných archivních pramenů, kterými byly dochované staniční knihy a podací protokoly vzniklé přímo na Četnické stanici Borovany. Jedním z důležitých poznatků, k nimž jsem při studiu této problematiky dospěl, je i skutečnost, že archivní prameny vzniklé z činnosti jednotlivých četnických stanic z Českobudějovicka včetně Borovan jsou pouze torzovité. Důvodem tohoto stavu je nejspíše opakované ničení původních archivních materiálů vzniklých z činnosti četníků, a to jak v období po vzniku Protektorátu Čechy a Morava, tak i později na přelomu 50. a 60. let 20. století.

Jistým problémem při práci s těmito prameny byl způsob vedení zápisů v dochovaných materiálech. Ač bylo písmo většinou úhledné, někdy bylo obtížně čitelné kvůli značnému množství zkratk nebo zhutnění textu vzhledem k tomu, že byl určen pouze pro poučené čtenáře z okruhu četnictva a dalších bezpečnostních složek. V některých případech proto bylo obtížné z důvodu této stručnosti nebo dokonce zkratkovitosti zápisu pochopit jeho přesný obsah nebo kontext záznamu.

I z těchto omezených zdrojů bylo přesto možno získat náhled na běžné činnosti Četnické stanice Borovany, na její rajon, trasy obchůzek četníků, na personální obsazení stanice a jeho proměny, dále na mimořádné události, na každodenní povinnosti četníků nebo jimi prováděná pátrání a šetření. Bylo tedy možné touto cestou alespoň částečně zdokumentovat náročnost četnické služby, která probíhala často s velkým osobním nasazením a bez ohledu na čas.

Dostupné zdroje též poskytly náhled na způsob, rozsah a četnost komunikace borovanské četnické stanice s různými jinými subjekty. Tato informační výměna je zdrojem důležitých informací o postavení stanice a četníků, kteří na ní sloužili, ale též o vzájemné kooperaci a provázanosti jednotlivých úrovní četnické organizace. Současně však nabízí vhléd i do jejich vztahů či spolupráce s orgány politické a soudní správy a také s ostatními bezpečnostními složkami (např. SOS, armáda apod.). Vzhledem k tomu, že studované téma zasáhlo i na počátek nacistické okupace, bylo touto cestou možné analyzovat i změny, k nimž došlo v této sféře po vzniku Protektorátu Čechy a Morava, a také to, jak se postupně měnilo i postavení a povinnosti českého protektorátního četnictva vůči německým okupačním orgánům i bezpečnostním složkám.

Díky tomuto postupu a způsobu využití dochovaných pramenů bylo možné ověřit, že v první části práce bohatě citované normy a předpisy pro četnictvo se v praxi naplňovaly vcelku přesně a byly tedy funkční. Obsahu těchto zákonů a norem odpovídaly činnosti a povinnosti zjištěné jak ve staničních služebních knihách, tak i v obou dochovaných důvěrných podacích protokolech. Lze tedy říci, že normotvůrci věnovali četnictvu a jeho službě skutečnou pozornost, což se projevilo i v kvalitě vydaných zákonů či vnitřních předpisů a směrnic. Je ale třeba pamatovat na to, že podobné normy vždy odpovídají politickému nastavení ve státě, což se mimo jiné ukázalo i ve studovaném materiálu Četnické stanice Borovany, když se zcela změnil pohled například na aktivity fašistů, nacistů a německých organizací po okupaci Čech a Moravy z března 1939, který byl diametrálně odlišný od předchozího období první a částečně i druhé ČSR.

V rámci bádání jsem mohl využít také velmi zajímavý ego dokument, kterým byly tiskem vydané (původně rukopisné) paměti vrchního strážmistra Václava Šrola, jenž byl ve 20. a částečně i 30. letech minulého století velitelem Četnické stanice Borovany. Tato osobní výpověď velmi zajímavě doplnila a obohatila strohé úřední informace získané z oficiálních záznamů o lidský rozměr a o mnohé zajímavé podrobnosti z řešení konkrétních případů, jejíž vyšetřování byl Václav Šrol účasten.

Jak již bylo shora zmíněno, bylo též zajímavé sledovat, jak se i na regionální a přímo lokální úrovni promítaly celostátní záležitosti, někdy i záležitosti mezinárodní. V období první Československé republiky řešilo četnictvo vedle běžné kriminální činnosti také například protistátní extremistické aktivity komunistů, českých fašistů a zejména německých nacistů, které narůstaly v období 30. let 20. století. Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava bylo možno vysledovat změny v činnostech četníků, když se dříve stíhané aktivity najednou staly součástí

státní ideologie. Naopak těmi, koho museli četníci sledovat anebo po nich dokonce pátrat, byli Sokolové, členové ostatních českých národních sdružení a spolků, jejichž činnost byla okupační správou násilně ukončena, ale též bývalí českoslovenští legionáři. K těmto osobám později přibyli například „agenti“ a „špioni“ nepřátelských (tj. Spojeneckých) států a jejich armád, příslušníci domácího protinacistického odboje, posluchači zakázaného zahraničního rozhlasového vysílání a další.

Vedle těchto závažných záležitostí obsahovala činnost četníků samozřejmě i banality a někdy dokonce i úsměvné momenty, jak dokládají některé nalezené až kuriózní zápisy v dochovaných pramenech.

Během přípravy této práce jsem zjistil, že problematika četnictva byla v minulosti zpracovávána opakovaně z různých pohledů. Ve své práci jsem proto chtěl přinést pohled na četnictvo jako celek kombinovaný s fakty získanými z mikrohistorie konkrétního regionu a jednotlivých jeho lokalit, z konkrétní četnické stanice a dokonce i z pamětí konkrétního četníka na této stanici mnoho let sloužícího.

6 Seznam použitých zkratk

apod.	a podobně
býv.	bývalý
cm	centimetr
č.	číslo
čís. jedn. dův.	číslo jednací důvěrné
Čs.	československý
ČSR	Československá republika
DNSAP	Německá národně socialistická strana dělnická (německy Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei)
h., hod.	hodin, hodina, hodiny
KSČ	Komunistická strana Československa
např.	například
NOF	Národní obec fašistická
NSDAP	Národně socialistická německá dělnická strana
resp.	respektive
ř. z.	říšský zákon
s.	strana
Sb. z.	Sbírka zákonů a nařízení
SOS	Stráž obrany státu
SUSB	Sboru uniformované stráže bezpečnosti
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
ÚČPO	Ústřední četnické pátrací oddělení
Vz.	vzor
zák.	zákon

7 Seznam použitých pramenů a literatury

A. Prameny nevydané

SOA Třeboň - SOkA České Budějovice, Četnická stanice Borovany, 1915-1945, inv. č. 3, kniha č. 3.

SOA Třeboň - SOkA České Budějovice, Četnická stanice Borovany, 1915-1945, inv. č. 4, kniha č. 4.

SOA Třeboň - SOkA České Budějovice, Četnická stanice Borovany, 1915-1945, inv. č. 5, kniha č. 5.

SOA Třeboň - SOkA České Budějovice, Četnická stanice Borovany, 1915-1945, inv. č. 6, kniha č. 6.

SOA Třeboň - SOkA České Budějovice, Faksimile paměti četníka Václava Šrola, knihy 1-5.

B. Prameny vydané

Magdaléna HLUŠTÍKOVÁ – Stanislav MALÍK (eds.), *Václav ŠROL: Četnické humoresky z Borovan*, České Budějovice, Bohumír Němec - Veduta, 2018, 128 s.

Kalendář československého četnictva 1930, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1937. Praha s. d.

C. Literatura

DLOUHÝ, Michal, *Četnická abeceda*, Praha, Pragoline, 2021, 224 s.

DLOUHÝ, Michal, *Četnické erfoly*, Praha, Pragoline, 2020, 199 s.

DLOUHÝ, Michal, *Páté příkázání*, Praha, Pragoline, 2014, 128 s.

DLOUHÝ, Michal, *Století četnické kriminalistiky. Historie kriminalistiky u četnictva na území České republiky*, Cheb, Svět křídel, 2014, 335 s.

DLOUHÝ, Michal, *Za císaře pána*, Praha, Pragoline, 2011, 120 s.

DOBEŠ Jan – HLADÍKOVÁ Zdeňka – JANÁK Jan, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha, Nakladatelství lidové noviny, 2007, 570 s.

FRANCEK, Jindřich, *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada, Zločinnost a bezprávi*, Praha – Litomyšl, Paseka, 2011, 737 s.

GALAŠ, Radek, *Československé četnictvo 1918–1929*, Praha, Academia, 2019, 353 s.

HLUŠTÍKOVÁ, Magdalena – ŠPINAR, Jindřich, *Borovany tehdy a dnes*, České Budějovice, Nakladatelství Tomáš Halama, 2018, 120 s.

KINKOROVÁ, Radka, *Jménem zákona!. Dějiny četnictva na okrese Domažlice*, Plzeň, NAVA, 2020, 156 s.

KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIII 1918-1929*, Litomyšl, Praha, Paseka, 2000, 821 s.

Kol. autorů, *Mapový lexikon obcí ČSSR. 1 : 200 000*, Podle správního rozdělení 1. února 1967. Praha, Kartografické nakladatelství, 1968, bez stránkování.

MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír, *Dějiny policie a četnictva. I. Habsburská monarchie (1526–1918)*, Praha, Themis, 1997, 178 s.

MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír, *Dějiny policie a četnictva. II. Československá republika (1918–1939)*, Praha, Police history, 1999, 230 s.

MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír, *Dějiny policie a četnictva. III. Protektorát Čechy a Morava a Slovenský stát (1939–1945)*, Praha, Police history, 2001, 230 s.

SPURNÝ Miroslav, *Ve dne v noci podle zákoníku.... Policisté a četníci v českých zemích do roku 1945*, Olomouc, Univerzita Palackého, 2013, 176 s.

D. Internetové zdroje

<https://borovany36.estranky.cz/clanky/okolni-useky-objektu-vz.-37/usek-182-ostrol.-ujezd--velesin---borovany---182a-pasinovice.html> (poslední přístup 14. 2. 2023)

<https://borovany36.estranky.cz/clanky/okolni-useky-objektu-vz.-37/usek-183-borovany--borovany---branna--183a-borovany.html> (poslední přístup 14. 2. 2023)

<https://www.fronta.cz/tabor-lidu-narodni-obce-fasisticke-v-tyne-nad-vltavou-17-dubna-1932> (poslední přístup 1. 4. 2023).

<https://mapa.opevneni.cz/> (poslední přístup 14. 2. 2023)

<https://www.militarymuzeum.cz/military-muzeum-zivotopis-sergej-jan-ingr/> (poslední přístup 14. 2. 2023).

<https://www.muzeumpolicie.cz/Podstranky/sbirky-kalendare/> (poslední přístup 20. března 2023) - kde jsou v digitalizované podobě kalendáře československého četnictva.

<https://plus.rozhlas.cz/borim-a-bouracka-se-mi-dari-zapomenuty-komunista-janousek-ktery-kandidoval-proti-8458143> (poslední přístup 1. 4. 2023).

<https://plzenoviny.cz/manipulace-mladych-a-jejich-priprava-na-vaiku-organizace-voikssport-patrla-mezi-nejradikalnejsi/> (poslední přístup 1. 4. 2023).

<https://www.policie.cz/clanek/historie-cetnictva-a-policie-historie-cetnictva-a-policie.aspx?q=Y2hudW09MTQ%3d> (poslední přístup 14. 2. 2023)

<https://www.vodnimlyny.cz/mlyny/> (poslední přístup 14. 2. 2023)

PŘÍLOHY

8 Seznam příloh

Příloha č. 1: Četnická stanice v Borovanech, její umístění.⁹⁰

Příloha č. 2: Bývalá budova Četnické stanice v Borovanech, současný stav.⁹¹

Příloha č. 3: Organizační schéma četnictva v letech 1918–1939.⁹²

Příloha č. 4: Mapa rajonu Četnické stanice v Borovanech.⁹³

Příloha č. 5: Fotografie Václava Šrola se ženou Barborou a synem Václavem.⁹⁴

⁹⁰ Magdalena HLUŠTÍKOVÁ – Jindřich ŠPINAR, *Borovany tehdy a dnes*, České Budějovice, 2018, 120 s. Zde zejména s. 48.

⁹¹ M. HLUŠTÍKOVÁ – J. ŠPINAR, *Borovany*, s. 49.

⁹² P. MACEK, L. UHÍŘ, *Dějiny*, s. 190.

⁹³ Kol. autorů, *Mapový lexikon obcí ČSSR. 1 : 200 000*, Podle správního rozdělení 1. února 1967. Praha, Kartografické nakladatelství, 1968, bez stránkování. Na podklad byla autorem zanesena struktura rajonu Četnické stanice Borovany.

⁹⁴ M. HLUŠTÍKOVÁ – S. MALÍK (eds.), *Václav Šrol*, s. 117.

Příloha č. 1: Četnická stanice v Borovanech, její umístění.

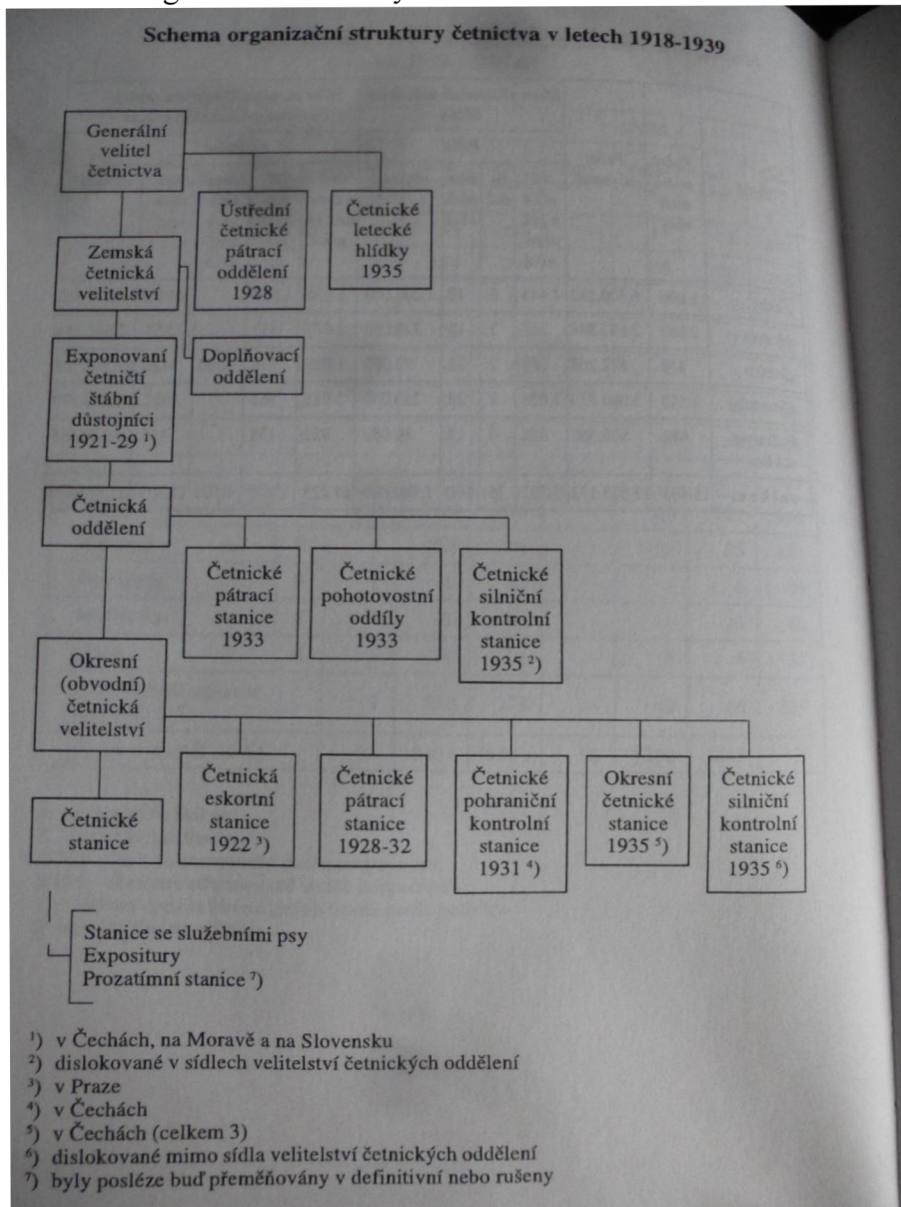
Na obrázku uprostřed lze vidět radnici. Budova stojící vlevo od ní byla Četnická stanice Borovany

Příloha č. 2: Bývalá budova Četnické stanice v Borovanech, současný stav.

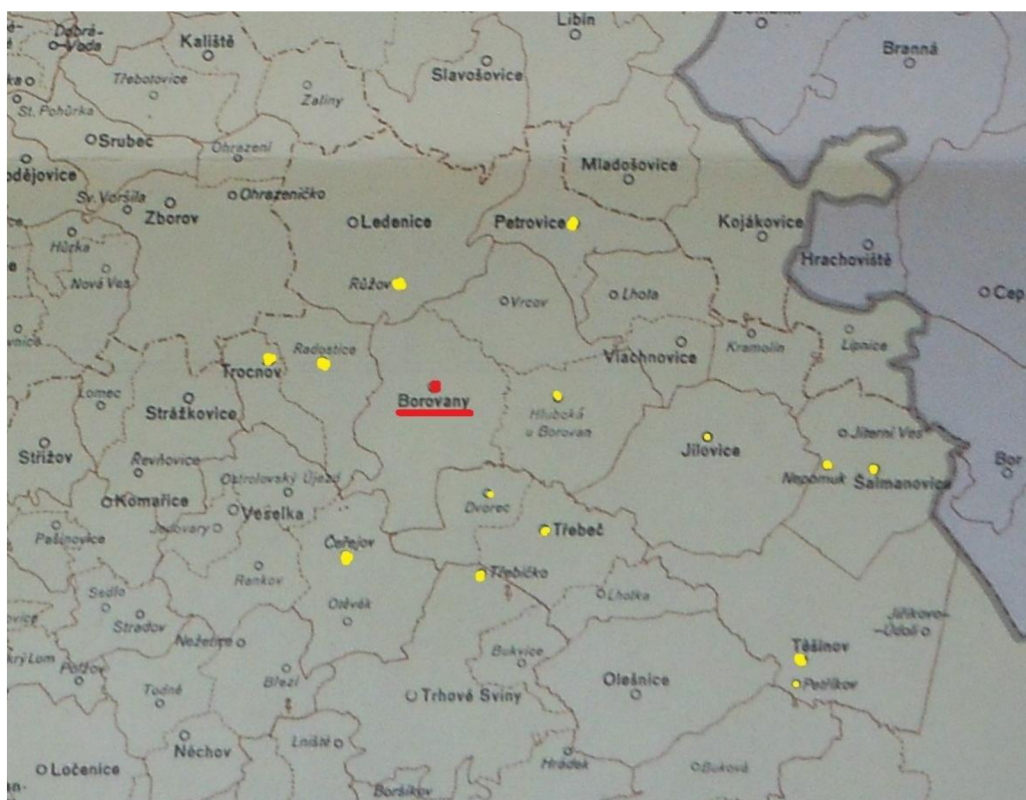

Pohled ze současnosti. Radnice zůstala na stejném místě. V budově, kde byla původně umístěna četnická stanice, je dnes Městský úřad v Borovanech.

Příloha č. 3: Schéma organizační struktury četnictva v letech 1918–1939.

Příloha č. 4: Mapa rajonu Četnické stanice v Borovnech.

Příloha č. 5: Fotografie Václava Šrola v rakouské četnické uniformě se ženou Barborou a synem Václavem

